CEDEFOP

Nr. 4 januar – april 1995/I ISSN 0378-5084

ERHVERVSUDDANNELSE

EUROPÆISK TIDSSKRIFT

De nye medlemsstater:

Finland, Sverige, Østrig

CEDEFOP
Det Europæiske Center
for Udvikling
af Erhvervsuddannelse

Marinou Antipa 12
GR - 57001 Thessaloniki
(Thermi)

Tlf.: 30-31+490 111
Fax: 30-31+490 102

Redaktør: Fernanda Oliveira Reis

Redaktionsudvalg:

Formand:

Jean François Germe	Conservatoire National des Arts et Métiers (CNAM), Frankrig
Matéo Alaluf	Université Libre de Bruxelles (ULB), Belgien
Tina Bertzeletou	CEDEFOP
Keith Drake	Manchester University, Storbritannien
Julio Sanchez Fierro	Asociación de Mutuas de Trabajo, Spanien
Gunnar Eliasson	The Royal Institute of Technology (KTH), Sverige
Paolo Garonna	Istituto nazionale di statistica (ISTAT), Italien
Eduardo Marçal Grilo	Fundação Calouste Gulbenkian, Portugal
Alain d'Iribarne	Laboratoire d'Economie et de Sociologie du Travail (LEST-CNRS), Frankrig
Bernd Möhlmann	CEDEFOP
Fernanda Oliveira Reis	CEDEFOP
Arndt Sorge	Humboldt-Universität Berlin, Tyskland
Enrique Retuerto de la Torre	CEDEFOP
Reinhard Zedler	Institut der deutschen Wirtschaft Köln, Tyskland

Repræsentant for bestyrelsen:

Anne-Françoise Theunissen	Confédération des Syndicats Chrétiens de Belgique (CSC), Belgien

CEDEFOP er et fællesskabsorgan oprettet ved forordning vedtaget af Rådet for De Europæiske Fællesskaber (Rådets forordning (EØF) nr. 337/75 af 10. februar 1975). Centeret ledes af en firesidet bestyrelse med repræsentanter for arbejdstager- og arbejdsgiverorganisationerne, medlemsstaternes regeringer og Europa-Kommissionen.

I henhold til artikel 2 i oprettelsesforordningen har CEDEFOP "til opgave at bistå Kommissionen for på fællesskabsplan at fremme og udvikle grundlæggende og efterfølgende erhvervsuddannelse."

Gennem sit videnskabelige og praktiske arbejde tilvejebringer CEDEFOP information, som er relevant og formålstjenlig i europæisk sammenhæng og for gennemførelsen af Centerets arbejdsprogram.

Arbejdsprogrammet, som vedtages af bestyrelsen i overensstemmelse med Kommissionen, omfatter to hovedområder:

- **kvalifikationsudvikling**
- **erhvervsuddannelsessystemernes udvikling.**

Til gennemførelsen af dette program anvender CEDEFOP forskellige aktionsmidler:

- **undersøgelser og analyser**
- **forskellige former for information**
- **skabelse af muligheder for informationsudveksling og -overførelse.**

Ansvarlige for udgivelsen:
Johan van Rens, direktør
Enrique Retuerto de la Torre, vicedirektør
Stavros Stavrou, vicedirektør

Teknisk redaktion, koordination:
Bernd Möhlmann,
Barbara de Souza

Ansvarlig for oversættelse:
Anna-Grethe Dolberg-Schomburg

Layout:
Zühlke Scholz & Partner Werbeagentur GmbH, Berlin

Teknisk produktion med DTP:
Axel Hunstock, Berlin

Redaktionen afsluttet: 16.02.1995

Eftertryk tilladt med kildeangivelse, dog ikke til kommercielle formål

Katalognummer: HX-AA-95-001-DA-C

Printed in the Federal Republic of Germany, 1996

Denne publikation udkommer tre gange om året på dansk, tysk, græsk, engelsk, spansk, fransk, italiensk, nederlandsk og portugisisk.

Forfatternes meninger falder ikke nødvendigvis sammen med CEDEFOP's holdning. I *Det Europæiske Tidsskrift for Erhvervsuddannelse* har forfatterne ordet for således at kunne præsentere deres analyser og forskellige, til dels endog modsatte standpunkter. På denne måde yder tidsskriftet et bidrag til den kritiske debat, som er uundværlig for erhvervsuddannelsernes fremtid på europæisk plan.

Opfordring til indsendelse af bidrag

Redaktionsudvalget ønsker at opfordre til spontan indsendelse af artikler. De indsendte udkast vil blive gennemgået af redaktionsudvalget, som forbeholder sig ret til at beslutte, hvorvidt de vil blive offentliggjort. Udvalget giver forfatterne meddelelse om sin beslutning. Artiklerne (5 til 10 sider à 30 linjer à 60 anslag) skal sendes til tidsskriftets redaktion. Forfatterne vil ikke få manuskripterne returneret.

Redaktionelt

Dette nummer er viet udvidelsen af Den Europæiske Union med tre nye medlemsstater. For så vidt angår de nordiske lande, er Danmark et mangeårigt medlem, Finland og Sverige er nu blevet medlemmer, medens Norge og Island fortsat står uden for Unionen. Østrig er blevet medlem, men ikke Schweiz. Det statistiske afsnit giver en oversigt over de nye medlemmers demografiske, beskæftigelsesmæssige og uddannelsesmæssige profiler. Manglen på sammenlignelige oplysninger på erhvervsuddannelsesområdet - i modsætning til det offentlige primær-, sekundær- og tertiæruddannelsesområde - er påfaldende. Nationale oplysninger om erhvervsuddannelsen i de tre nye medlemsstater findes naturligvis, men "Tableau de Bord de la formation professionnelle continue"[1], der er udarbejdet under FORCE-programmet, har vist, at mange af de eksisterende oplysninger om erhvervsuddannelse i medlemsstaterne ikke er sammenlignelige. Og på områder, hvor der endnu ikke foreligger troværdige sammenlignelige data, er forsøg på at fabrikere sådanne data mere egnet til at vildlede end til at vejlede og informere. Vores hjertelige velkomst til Østrig, Finland og Sverige skyldes ikke mindst de nye medlemslandes demokratiske værdier og sociale solidaritet og udmøntningen heraf i deres erhvervsuddannelsessystemer.

Finland og Sverige har mange træk til fælles med de øvrige nordiske lande. Lundborgs indlæg handler om fyrre års erfaring med de fem nordiske landes integrerede arbejdsmarked. Disse erfaringer peger i retning af, at vedvarende indkomstudligning EU-medlemsstaterne imellem vil mindske migrationsstrømmene - som det var tilfældet for Finlands og Sveriges vedkommende i 1980'erne. Lundborg fremsætter endvidere den betragtning, at det for at fremme mobiliteten i forbindelse med en eventuel øget arbejdskraftefterspørgsel i nogle af de mere velstillede medlemsstater kan være nødvendigt med politiske ændringer for at sikre, at dagpengesystemet ikke skal virke hæmmende på jobsøgningen. Han anlægger et nyt syn på et problem vedrørende de nordiske arbejdsmarkeders funktionsmåde, som er behandlet i et tidligere nummer (2/94) af Eliasson (ineffektiv arbejdsmarkedskoordinering kan gøre de bedste uddannelsessystemer ineffektive) og af Skedinger (den gavnlige virkning af Sveriges aktive arbejdsmarkedspolitik er formodentlig blevet overvurderet).

Politiske systemers særegenheder og værdier indvirker ikke alene på den økonomiske præstation, men også på erhvervsuddannelsessystemernes struktur og præstation. Med 58% i 1992 er kvindernes erhvervsfrekvens i Østrig næsten identisk med Vesttysklands. Med henholdsvis 71% og 79% er niveauet i Finland og Sverige derimod det samme som i Danmark (79% i 1991) og Norge (71%), hvilket må ses som et resultat af den bevidste anvendelse af uddannelse (og beskæftigelse i den offentlige sektor) til at forbedre situationen for særlige målgrupper. I de sidstnævnte lande har fleksible ordninger gjort det muligt for kvinderne i højere grad at kombinere familieliv og arbejdsliv. Lange perioder med politisk stabilitet i flere af de nordiske lande har medvirket til at skabe en alliance mellem arbejdsmarkedets parter og centraladministrationen, der har resulteret i usædvanlig omfattende foranstaltninger til fordel for såvel befolkningen i afsidesliggende landområder som for byboere, for kvinder såvel som for mænd, for ældre arbejdstagere i risikozonen og for de unge, der for første gang søger ind på arbejdsmarkedet. Østrig har i lighed med Sverige en udpræget korporativ tilgang til fastlæggelsen og gennemførelsen af erhvervsuddannelsespolitik. Men østrigsk korporativisme er af en anden art, idet den kombinerer et stærkt socialdemokratisk islæt med en social markedsmodel med økonomisk styring.

Riemer viser, at for Østrigs vedkommende falder tiltrædelsen af Unionen sammen med en periode med realistisk og selvkritisk analyse, åbenhed over for nye løsninger og et åbent syn på europæisk integration, der rækker langt ud over det økonomiske område og understreger nødvendigheden af at udvikle et borgernes

1) Europa-Kommissionen FORCE (1994), *"Tableau de bord" on continuing vocational training*, Luxembourg: Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer.

Europa. Ligesom det er tilfældet i Tyskland og Schweiz, er Østrigs erhvervsuddannelsessystem baseret på lærlingemodellen: 41% af de unge tager hvert år en afgangseksamen inden for det duale uddannelsessystem. Det mest påtrængende problem i Østrig er ikke erhvervsmæssig grunduddannelse, men det store behov for efter- og videreuddannelse. Riemer tilslutter sig Eliassons anbefaling af en institutionel reform (2/94) med henblik på at tilskynde den enkelte til selv at investere mere i efter- og videreuddannelse, og Riemer peger på nødvendigheden af at iværksætte tilskyndelsesforanstaltninger, der kan få såvel enkeltpersoner som virksomheder til at investere mere i efter- og videreuddannelse.

Ligesom de øvrige nordiske lande er Finland og Sverige karakteriseret ved en høj faglig organiseringsprocent og en høj prioritering af uddannelse i de centrale kollektive forhandlinger. Selvfølgelig er den økonomiske situation forskellig i de nordiske lande. Norges oliesektor har således f.eks. beskyttet sin økonomi mod følgerne af den øgede internationale konkurrence på en helt anden måde end Finland. De institutionelle løsninger er ligeledes forskellige. Medens lærlingesystemet generelt spiller en marginal rolle i de nordiske lande, udgør Danmark en undtagelse herfra, idet man her med succes har imødegået det traditionelle lærlingesystems tilbagegang i 1970'erne gennem oprettelsen af EFG og integrering af lærlingesystemets metodik i disse uddannelser. Derimod eksperimenterer Finland med udlægning af beføjelserne på erhvervsuddannelsesområdet til lokalmyndighederne og øget vægt på nye multisektorielle polytekniske uddannelser, dvs. en nyudvikling af erhvervsskolemodellen (jf. Kämäräinen).

Nordiske forfattere benytter naturligt nok andre nordiske stater som referencepunkt og sammenligningsgrundlag. At tilhøre en specifik kulturgruppe er en del af Finlands og Sveriges identitet. Kultur er lige så vigtig som struktur. Dette vidste EU's grundlæggere. Det gjorde den store danske filosof, Grundtvig, også, da han sagde "Først føler jeg, og dernæst tænker jeg". De kulturelle bånd, der knytter Finland og Sverige til deres nordiske naboer uden for Unionen, behøver ikke nødvendigvis at blive løsere på grund af tiltrædelsen af en udadrettet Union, hvor der er tradition for, at medlemmerne - som f.eks. Frankrig, Spanien og Det Forenede Kongerige - har stærke kulturelle bånd til lande uden for Unionen.

For alle de tre nye medlemslande er tiltrædelsen af EU et led i bestræbelserne på at forbedre konkurrenceevnen og imødegå et øget globalt konkurrencepres. Ved dette årtis begyndelse havde Sverige f.eks. mere eller mindre accepteret, at en uddannelses- og arbejdsmarkedsreform var påkrævet (jf. Ottersten). Den svenske model havde medført en usædvanlig lav arbejdsløshed, men den var også karakteriseret ved en efter international målestok meget lav grad af lønincitament for arbejdstagere til at uddanne sig, en opsvulmet nontrading sektor, massiv lønglidning på virksomhedsplan og forringet konkurrenceevne for hjemmeindustrien. Den igangværende reform tager sigte på at øge arbejdsmarkedets fleksibilitet og konkurrenceevnen, bl.a. gennem større incitamenter for den enkelte arbejdstager og for arbejdsgiverne til at investere i de kvalifikationer, som Sveriges økonomi har så hårdt brug for. Som Ottersten påpeger, vil dette problem skulle løses inden for en Europæisk Union, der ikke selv er ukendt med de samme institutionelle barrierer og arbejdsmarkedsforhold, som skaber problemer i Sverige.

I Finland satser man bl.a. på at forbedre konkurrenceevnen ved at genoplive lærlingesystemet som en uddannelsesvej for både voksne og unge, et system, der omfatter et udvidet erhvervsspektrum og slår til lyd for eksaminer, der er baseret på de faktiske færdigheder, uafhængigt af hvordan disse er erhvervet (jf. Vartianainen). Men eftersom dette system kun tegner sig for 5% af den samlede erhvervsmæssige uddannelse, er udlægningen af budgetbeføjelserne til de i stigende grad markedsbaserede erhvervsskoler kun en begrænset succes, hvis det skal lykkes at forbedre uddannelsernes tilpasning til erhvervslivet (jf. Kyrö). Kämäräinen gør opmærksom på, at de nordiske landes gentagne forsøg på at slå bro over kløften mellem boglige og erhvervsorienterede uddannelsesretninger og skabe større sammenhæng mellem erhvervsuddannelse og arbejdsliv ikke hidtil har været særlig succesrige - til dels med undtagelse af Danmark.

Både Finland og Sverige har et fremadrettet syn på arbejdsmarkedets ansporende funktion. Deres yderst centraliserede korporative uddannelsesstruktur har vist sig at mangle lydhørhed over for kvalifikationsmangler og nye industrielle behov. De søger nu at etablere en ny form for forbindelser mellem statens synlige og markedets usynlige hånd. Systemfejl har nødvendiggjort en systemreform (jf. Ottersten, Kyrö, Kämäräinen og Goetschy).

I fyrre år har de nordiske lande udviklet sig i stort set identisk retning med store offentlige sektorer og et tæt samarbejde mellem staten og arbejdsmarkedets parter. Uddannelse som en nøgleingrediens i en aktiv arbejdsmarkedspolitik formodedes at sikre et af de mest kritiske punkter, dvs. fuld beskæftigelse. Da pagten mellem fagforeninger, arbejdsgivere og stat brød sammen, navnlig i Sverige, var vejen åben for en omlægning af uddannelserne med større vægt på forbedring af konkurrenceevnen og mere vægt på produktion end omfordeling. Men dette er ikke et egentligt enten-eller. Situationen i Østrig, Finland og Sverige er ikke forskellig fra situationen i de andre medlemsstater: "Skal beskæftigelsen fremmes i Fællesskabet, må virksomhederne opnå en international konkurrenceevne på åbne og konkurrenceprægede markeder på såvel europæisk plan som på verdensplan".[2]

Goetschy påpeger, at for Finlands og Sveriges vedkommende kommer udfordringerne i forbindelse med integreringen i Den Europæiske Union oven i problemerne med at tackle den aktuelle velfærdskrise. Internationaliseringen af de to landes økonomier og krisen i det offentlige budget er en udfordring for deres institutioner, men ikke for deres demokratiske og sociale værdier. Omorienteringen og omstruktureringen af erhvervsuddannelsessystemerne må ses som led i en mere vidtrækkende nyvurderings- og reformproces i de nye medlemsstater.

Keith Drake

2) *Vækst, konkurrenceevne, beskæftigelse* (1994), Bruxelles: Europa-Kommissionen, s. 73

De nye medlemsstater: Finland, Sverige, Østrig

Tendenser i de nordiske socialmodeller

De nordiske social- og arbejdsmarkedsmodellers vanskelige omstillingsproces (Sverige, Norge, Finland, Island) 7
Janine Goetschy
Forfatteren skitserer de nordiske socialsystemers væsentlige træk og udviklingstendenserne i de sidste femten år.

Erhvervsuddannelsessystemerne

Det svenske erhvervsuddannelsessystem Integrationsforventninger 17
Eugenia Kazamaki Ottersten
"Denne artikel behandler det svenske uddannelsessystem, dets samordning med uddannelsessystemerne i Den Europæiske Unions øvrige lande samt forventningerne til fremtiden."

Erhvervsuddannelse i Finland 23
Matti Kyrö
"De ledende principper bag den igangværende administrative reform i Finland tager sigte på at afskaffe den normative regulering og uddelegere beslutningskompetence."

Boom i lærlingeuddannelsen i Finland 29
Henry J. Vartiainen
"At lære ved at arbejde må ses som en ligeværdig måde til at erhverve kompetence og bestå prøver på som at blive undervist i offentlige erhvervsskoler."

Erhvervsuddannelse i Østrig 35
Gerhard Riemer
Det østrigske system og forventninger til EU's uddannelsespolitik

Erhvervsuddannelsesreformer i de nordiske lande Reformudvikling og ændringer i reformplaner 39
Pekka Kämäräinen
"Den seneste udvikling viser, at de nordiske lande er inde i en udvikling, der bevæger sig i retning af en ny konstellation mellem strategi, undervisningsstyring og læseplansudvikling."

De nordiske lande: et integreret arbejdsmarked

Erfaringer fra det integrerede nordiske arbejdsmarked 48
Per Lundborg
"(...) i dag er mobiliteten mellem landene yderst begrænset for de fleste medlemsstaters vedkommende, og i den forbindelse kan erfaringerne fra det nordiske arbejdsmarked være interessante."

Facts om de nye medlemsstater

Statistiske oplysninger 54

Bibliografiske referencer 57

Nyttige adresser 59

Anbefalet lekture

Udvalgt litteratur 63

Modtaget af redaktionen 81

De nordiske social- og arbejdsmarkeds-modellers vanskelige omstillingsproces
(Sverige, Norge, Finland, Island)

Janine Goetschy
Forskningsleder ved CNRS - Travail et Mobilités Université de Nanterre

De nordiske social- og arbejdsmarkedssystemer (Sverige, Norge, Finland, Island), dvs. velfærdsstatens institutioner og arbejdsmarkedsrelationerne, befinder sig i en afgørende omstillingsfase. Denne artikel gennemgår i et sammenlignende perspektiv de konstituerende træk ved disse social- og arbejdsmarkedsmodeller og de nye udfordringer, de har været konfronteret med de sidste femten år. Inden for rammerne af den mekanisme, der bestod i at sikre fuld beskæftigelse sideløbende med en modernisering af økonomien, spillede aktive beskæftigelsespolitikker (og navnlig uddannelsespolitikker) på den ene side og makroøkonomiske politikker (udvidelse af den offentlige sektor og successive devalueringer) på den anden en nøglerolle. Den Europæiske Union anfægter til dels disse traditionelle økonomiske mekanismer, og forvaltningen af velfærdsstaten er i vanskeligheder. Men krisen for de nordiske modeller drejer sig efter vores mening først og fremmest om finansieringen af velfærdsstaten og i langt mindre grad om en værdikrise eller en institutionel krise (jf. stærke og disciplinerede repræsentative arbejdsmarkedsparter over for en stat, der satser på nationale kompromiser); disse institutioner er fortsat det væsentligste aktiv i forbindelse med landenes integrering i Den Europæiske Union, nu såvel som i fremtiden.

Efter at Sverige og Finland er blevet medlemmer af Den Europæiske Union og efter ikrafttrædelsen af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (1.1.1994), er det klart relevant at foretage en sammenlignende vurdering af de nordiske social- og arbejdsmarkedsmodeller (Sverige, Norge, Finland, Island). Selv om disse modeller er tæt forbundet med en socialdemokratisk politik, har de overlevet perioder med liberale regeringskoalitioner. Politiske og institutionelle faktorer har efter vores mening haft større betydning for etableringen af disse modeller end økonomiske faktorer. Dog er motiverne og målsætningerne for de nordiske social- og arbejdsmarkedssystemer, i særdeleshed for arbejdsmarkedsrelationerne, af udpræget økonomisk karakter. Velfærdsstatens institutioner har således skabt originale synergieffekter mellem det økonomiske og det sociale område, bl.a. fordi det er lykkedes at forene hensynet til gruppeinteresser og til almeninteressen inden for rammerne af en "forhandlingsøkonomi". På samme tid har disse institutioner gjort det muligt at modvirke markedsøkonomiens negative sociale effekter.

Men i 1980'erne blev de nordiske landes socialmodel sat på en hård prøve, især som følge af den stigende internationalisering af deres økonomier, liberalismens fremmarch, interne problemer i socialdemokratiet, splittelser i fagforeningsbevægelsen og stigende arbejdsløshed. Hertil er i den seneste tid kommet den yderligere udfordring, som følger af den europæiske integrationsproces.

På baggrund af denne nye situation vil vi forsøge at besvare følgende to spørgsmål: Hvilke konstituerende og dynamiske træk ved de nordiske social- og arbejdsmarkedssystemer er det, der har givet dem betegnelsen "nordeuropæiske socialmodeller?" Og hvad er det for udviklingstendenser, der i de sidste femten år har indvirket på disse systemer, som nu siges at være i krise? [1]

De nordiske modellers oprindelse og karakteristika

1. Historisk set blev de nordiske modeller i deres forskellige nationale varianter og følgelig også arbejdsmarkedsmodellen etableret på grundlag af et *klasseforlig* mellem arbejdsgivere og fagforeninger, hvilket udmøntedes i undertegnelsen af hovedaftaler i 1930'erne i **Sverige, Norge og Island** og efter anden verdenskrig i **Finland**. Disse aftaler blev som oftest forhandlet i kampens hede og satte en stopper for voldsomme arbejdskonflikter med strejker og lockout. De institutionaliserede anerkendelsen af arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet og på arbejdstagerside udøvelsen af visse fagforeningsrettigheder og retten til kollektive overenskomstforhandlinger.

2. Disse historiske klasseforlig mellem kapital og arbejde blev muliggjort af *favorable politiske vilkår*, nemlig eksistensen af politiske koalitioner, hvor *socialdemokraterne* fra 1930'erne og lang tid fremover indtog en central plads på den politiske scene. Såvel i **Sverige** som i

"(...) i 1980'erne blev de nordiske landes socialmodel sat på en hård prøve, (...) Hertil er i den seneste tid kommet den yderligere udfordring, som følger af den europæiske integrationsproces."

"Historisk set blev de nordiske modeller i deres forskellige nationale varianter og følgelig også arbejdsmarkedsmodellen etableret på grundlag af et klasseforlig mellem arbejdsgivere og fagforeninger (...)"

"Det skal (...) bemærkes, at (...) der også var politiske interessemodsætninger mellem landområder, fiskeriområder og isolerede områder på den ene side og byerne på den anden side. Med den aktuelle debat om internationalisering og europæisering af de nordiske økonomiske systemer dukker denne interessemodsætning mellem by og land op igen med fornyet kraft."

Norge var socialdemokraterne politisk dominerende. I **Finland** og **Island** var den politiske situation en smule anderledes på grund af en splittet venstrefløj. Den socialdemokratiske indflydelse var her mindre massiv, men lige så permanent som i de to førstnævnte lande.

Det skal imidlertid bemærkes, at de politiske interessemodsætninger ikke alene fordelte sig på en venstre- og højrefløj, men også mellem landområder, fiskeriområder og isolerede områder på den ene side og byerne på den anden side. Med den aktuelle debat om internationalisering og europæisering af de nordiske økonomiske systemer dukker denne interessemodsætning mellem by og land op igen med fornyet kraft.

Fremkomsten af et *varigt socialdemokratisk hegemoni* i første halvdel af århundredet var resultatet af et sammenfald mellem fire politiske faktorer. For det første *manglen på et stærkt og samlet højrepolitisk alternativ*, som den kapitalistiske bevægelse kunne have støttet sig til. I **Norge** fandtes der, ud over skibsrederne, ingen national kapitalistklasse af betydning, idet økonomien ved århundredets begyndelse var domineret af udenlandske investeringer, navnlig i den primære sektor. I **Sverige** var der derimod i industrialiseringsfasen et betragteligt antal svenske arbejdsgivere, der stod i spidsen for store virksomheder i fremstillingsindustrien, som eksporterede færdigvarer, og disse satsede efterfølgende på udviklingen af en stærk, centraliseret og autonom arbejdsgiverorganisation og kun i mindre grad på et politisk støtteparti. Også i **Finland** er situationen forskellig fra de øvrige nordiske lande, idet arbejdsgiverne indtil den anden verdenskrig havde tætte forbindelser til højrepartierne. I den finske økonomi, der indtil 1950 var domineret af skovbrugsindustrien, var det hovedsagelig arbejdsgiverne i fremstillingssektoren, der gav tonen an i 1930'erne og allierede sig med højreregeringerne om at undertrykke fagforeningerne.

For det andet har den socialdemokratiske bevægelse i de fire nordiske lande i løbet af det 20. århundrede kunnet indgå nyttige *alliancer* med de såkaldte agrare partier, omfattende landbrugere, fiskere og arbejdstagere i skovbrugssektoren.

For det tredje har eksistensen af en *forenet fagforeningsbevægelse med tætte og privilegerede forbindelser* til det socialdemokratiske parti i vid udstrækning bidraget til at befæste socialdemokratiets magt, i hvert fald i **Sverige** og **Norge**. I **Finland** og **Island** var forbindelserne mellem fagforening og socialdemokrati indtil 1970'erne præget af politiske splittelser i de respektive fagforbund. Men fra 1970'erne blev fagforeningsbevægelsen samlet i disse to lande, og samarbejdet mellem de politiske kræfter intensiveredes, hvilket skabte større *tilnærmelse* til situationen i Norge og Sverige.

For det fjerde beroede de nordiske socialdemokratiers væsentligste styrke på deres *reformistiske politik*, som formede den skandinaviske model med dens nationale varianter. *Til gengæld for accept af teknologisk udvikling, virksomhedsrationaliseringer, mobilitet på arbejdsmarkedet og løntilbageholdenhed til fremme af aktiv vækst og prisstabilitet, tog socialdemokratiets reformistiske projekt*, der var resultatet af et socialt kompromis mellem fagforeninger, arbejdsgivere og stat, sigte på *fuld beskæftigelse, lønsolidaritet og velfærdsstatens sociale goder.*

3. Foruden den politiske dimension skal oprindelsen til de nordiske modeller og den sociale kontrakt, de bygger på, ses i lyset af, at der allerede ved århundredets begyndelse fandtes *stærke, centrale fagforenings- og arbejdsgiverorganisationer.* Det første landsforbund oprettedes i Sverige i 1898 (LO), i Norge i 1899 (LO), i Finland i 1907 (SAK) og i Island i 1916 (FTI). Truslen fra de stærke arbejdstagerorganisationer fik snart *arbejdsgiverne* til i lighed med fagforeningerne at organisere sig i centralorganisationer såvel i Sverige (oprettelse af SAF i 1902), Norge (NAF i 1900), Finland (STK i 1907), som i Island (FEI i 1934). I Finland fandt en egentlig centralisering af arbejdsgiverorganisationerne dog først sted i 1950'erne.

❑ Centraliseringen af fagforenings- og arbejdsgiverorganisationerne gjorde det muligt at udøve en høj grad af *intern disciplin* over for medlemmerne, hvilket var en organisatorisk forudsætning for den meget omtalte nordiske model, som man ønskede at udvikle. Central organisering var imidlertid på ingen måde ensbetydende

1) Denne artikel er primært baseret på konklusionerne fra en mere omfattende sammenlignende undersøgelse af de nordiske lande, finansieret af Europa-Kommissionen og offentliggjort under titlen *Les modèles nordiques à l'épreuve de l'Europe*, La Documentation Française, Paris, 1994, 147 s.

med mangel på internt demokrati. Et af de særtræk, man ofte glemmer, når man analyserer de nordiske fagforeningsbevægelsers historie, beror netop på deres evne til med relativ succes at forene centralisering og decentralisering i den interne beslutningsproces. Det *interne demokrati* i fagforeningsapparaterne udøves ganske vist forskelligt i de enkelte lande. Hvis man skulle gruppere fagforeningsbevægelserne efter centraliseringsgrad ved f.eks. at undersøge den interne procedure for godkendelse af de kollektive aftaleresultater, ville **Sverige** komme på førstepladsen, efterfulgt af **Norge** og dernæst **Finland** og **Island**. Nogle forskere mener, at denne større grad af internt fagforeningsdemokrati i Norge, Finland og Island, hvor synspunkternes mangfoldighed kommer til udtryk, også forklarer, at staten i disse lande hyppigere griber ind i de kollektive forhandlinger for at få indgået overenskomster og forsone de forskellige interesser gennem forlig eller tvungen voldgift.

Generelt er fagforeningernes centraliseringsgrad forblevet meget høj, for så vidt angår genforhandling af de såkaldte "rammeaftaler", der fastsætter de arbejdsmarkedsmæssige spilleregler på en lang række områder, indflydelse på regeringen på det politisk-økonomiske og lovgivningsmæssige område samt i de offentlige og halvoffentlige instanser af trestrenget eller tostrenget karakter.

❑ De nordiske fagforbund er stærke på grund af den meget høje organiseringsgrad, som til stadighed stiger. Den *høje organiseringsgrad* er enestående i verden: p.t. 85% i Island, 85% i Finland, 81% i Sverige, 57% i Norge. I modsætning til de øvrige europæiske lande er der ikke sket en nævneværdig nedgang i fagforeningernes medlemstal i Skandinavien i de sidste femten år. Af andre faktorer, der kan forklare den høje organiseringsgrad, skal især nævnes følgende: den store procentdel organiserede kvindelige arbejdstagere, det forhold, at der i forbindelse med industriens tilbagegang til fordel for servicesektoren er sket en massiv faglig organisering i sidstnævnte sektor og endelig fagforeningsaktionernes resultater såvel på det samfundsmæssige som det økonomiske plan.

4. I kraft af på den ene side centraliserede fagforenings- og arbejdsgiverorganisationer og på den anden side et socialdemokratisk politisk projekt, der tager sigte på en dynamisk og interaktiv regulering af forholdet mellem makroøkonomiske og sociale politikker, har de *kollektive forhandlinger* i det nordiske system fået en *mere centraliseret* struktur end andre steder. En forudsætning for at opretholde såvel den økonomiske ligevægt som lønsolidaritetspolitikken var centrale overenskomstforhandlinger.

Hvori bestod de specifikt nordiske mål for *lønsolidaritetspolitikken?* Der var fire typer målsætninger: a) det drejede sig først og fremmest om at udvikle en lønstruktur, der ikke var baseret på de forskellige erhvervssektorers eller virksomheders økonomiske formåen, men på *arten af det udførte arbejde og de arbejdsmæssige krav,* med henblik på at mindske lønforskellene mellem erhvervssektorer med henholdsvis høj og lav profitrate, mellem rentable og mindre rentable virksomheder, mellem faglærte og ufaglærte job (sidstnævnte mål dukkede op lidt senere med politikken til fordel for lavtlønnede); b) gennem fastsættelse af centrale gennemsnitslønnormer skulle solidaritetspolitikken bidrage til *lønmoderation,* der gjorde det muligt at holde lønkravene nede i de rentable og dynamiske eksportsektorer, der er underlagt den internationale konkurrences betingelser; disse sektorer vejede ofte tungt i de omhandlede landes økonomier; c) fastsættelsen af en tværfaglig gennemsnitsløn skulle bidrage til at få *nedlagt ineffektive virksomheder,* der ikke kunne afholde disse udgifter, og tilskynde virksomhederne til hurtigst muligt at rationalisere produktion og administration; d) lønsolidaritetspolitikken skulle endvidere fremme *arbejdsmarkedsmobiliteten:* i et system, hvor der kun er små lønforskelle mellem de forskellige sektorer og virksomheder, er tabet af erhvervede fordele mindre for en lønmodtager, der skifter virksomhed, og geografisk og sektoriel mobilitet var netop en af hjørnestenene i politikken til fremme af fuld beskæftigelse.

Man skal passe på ikke at give et for forenklet billede af de kollektive overenskomstforhandlinger i de nordiske lande. Forhandlingerne finder rent faktisk sted på fire niveauer, på virksomheds- og brancheniveau, på et tværfagligt niveau, der omfatter forskellige sektorer (f.eks.

"Til gengæld for accept af teknologisk udvikling, virksomhedsrationaliseringer, mobilitet på arbejdsmarkedet og løntilbageholdenhed (...) tog socialdemokratiets reformistiske projekt (...) sigte på fuld beskæftigelse, lønsolidaritet og velfærdsstatens sociale goder."

"Foruden den politiske dimension skal oprindelsen til de nordiske modeller og den sociale kontrakt, de bygger på, ses i lyset af, at der allerede ved århundredets begyndelse fandtes stærke, centrale fagforenings- og arbejdsgiverorganisationer."

"Et af de særtræk, man ofte glemmer, når man analyserer de nordiske fagforeningsbevægelsers historie, beror (...) på deres evne til med relativ succes at forene centralisering og decentralisering i den interne beslutningsproces."

"Den høje organiseringsgrad er enestående i verden: p.t. 85% i Island, 85% i Finland, 81% i Sverige, 57% i Norge."

"De nordiske modellers særtræk beror på viljen til at dæmpe kravene i forbindelse med lønforhandlingerne på de underliggende niveauer gennem centrale tværfaglige forhandlinger, der på et veldefineret grundlag fastsætter den globale lønstigningsramme."

"Medens det centrale kollektive forhandlingssystem fungerede relativ godt i 1960'erne og 1970'erne, har det til gengæld været ude i stærk modvind i de to efterfølgende tiår (1980'erne og 1990'erne), hvor der fra mange sider er udtrykt ønske om decentralisering."

"Arbejdsmarkedsforholdene i de nordiske lande er paradoksalt nok karakteriseret ved både omfattende autonomi for arbejdsmarkedets parter og hyppige statsindgreb."

"Statsindgreb har efter alt at dømme været hyppigst i de lande, hvor fagforeningerne er mindre enhedsprægede, som i Norge (...) eller i Finland (...)

privat sektor, offentlig sektor) og det landsdækkende tværfaglige niveau. De nordiske modellers særtræk beror på viljen til at dæmpe kravene i forbindelse med lønforhandlingerne på de underliggende niveauer gennem centrale tværfaglige forhandlinger, der på et veldefineret grundlag fastsætter den globale lønstigningsramme.

Medens det centrale kollektive forhandlingssystem fungerede relativ godt i 1960'erne og 1970'erne, har det til gengæld været ude i stærk modvind i de to efterfølgende tiår (1980'erne og 1990'erne), hvor der fra mange sider er udtrykt ønske om decentralisering.

5. Arbejdsmarkedsforholdene i de nordiske lande er paradoksalt nok karakteriseret ved både omfattende *autonomi for arbejdsmarkedets parter og hyppige statsindgreb.*

I de fleste tilfælde har arbejdsmarkedsparterne organiseret sig i en autonom struktur netop for at undgå statsindgreb. Men statsindgreb i lønforhandlingerne forekommer hyppigt i alle fire lande, generelt med det formål at gøre stramme lønpolitikker acceptable gennem modydelser i form af sociale overførsler, skattepolitiske foranstaltninger, boligpolitiske tiltag, priskontrol, beskæftigelsesfremmende politikker osv. Det politiske og økonomiske sigte med de stramme lønpolitikker er at bevare den fulde beskæftigelse og forbedre erhvervslivets konkurrenceevne.

Statsindgreb har efter alt at dømme været hyppigst i de lande, hvor fagforeningerne er mindre enhedsprægede, som i **Norge** - hvor funktionærernes fagforeninger er mere opsplittede og den faglige organiseringsgrad lavere - eller i **Finland**, hvor fagforeningsbevægelsen i højere grad har været opdelt efter politiske kriterier. For Norges vedkommende skal statens mere aktive indgreb på det økonomiske, industrielle og sociale område ses på baggrund af, at udenlandske investeringer spillede en stor rolle i industrialiseringsfasen, især i eksportindustrierne (værftsindustrien, skovbrug, halvfabrikata, kemisk industri). Det er i disse to lande, der mest konstant er blevet ført virkelige indkomstpolitikker. I **Sverige**, hvor arbejdsmarkedsparternes autonomi på lønreguleringsområdet er stærkest, er statsindgreb især forekommet i 1980'erne som følge af en opsplitning af lønmodtagerinteresserne og for at imødegå det stigende pres fra arbejdsgiverside for en decentralisering af forhandlingerne. De svenske arbejdsgivere havde vurderet, at den legalistiske bølge i 1970'erne som følge af fagforeningernes overvældende indflydelse på den socialdemokratiske regering, markerede afslutningen på arbejdsmarkedsparternes autonomi, og som følge heraf begyndte de at ændre strategi.

6. Hvilken rolle har de *økonomiske faktorer* spillet for etableringen af de nordiske modeller? Det kan konstateres, at såvel de oprindelige økonomiske forhold som den industrielle udviklingstakt har været yderst forskellige. Medens **Sverige** meget tidligt var karakteriseret ved en åben, eksportorienteret økonomi, der for at bevare konkurrenceevnen opererede med en model baseret på løntilbageholdenhed, arbejdskraftmobilitet og accept af den teknologiske udvikling, var situationen en anden i de tre andre lande. I **Norge, Finland og Island** er det snarere de beskyttede økonomier, som har fremmet etableringen af nationale kompromiser.

7. En historisk analyse af arbejdsmarkedsforholdene i de fire lande frem til 1970'erne viser, at Sverige og Norge har mange fælles træk, medens udviklingen i Finland og Island har været specifik. I årenes løb er udviklingen imidlertid gået i retning af større *konvergens* mellem de fire lande.

Situationen i **Finland** er specifik som følge af en sen industrialiseringsproces, en situation præget af klassekamp indtil efter den anden verdenskrig, splittede arbejdstagerorganisationer, mere komplekse politiske forhold og et splittet socialdemokrati, senere organisering af arbejdsgiversiden og ligeledes en senere indførelse af kollektive overenskomstforhandlinger. Finlands særlige situation skyldtes primært klassekampsrelaterede og politiske forhold. Efter anden verdenskrig har Finland dog gradvis *tilnærmet sig* det svenske og norske system i kraft af arbejdsgivernes indførelse af et centraliseret forhandlingssystem, sammenslutningen af fagforeningerne i 1969 og nedtoningen af splittelserne på venstrefløjen.

Også i **Island** var arbejdsmarkedsforholdene i starten karakteriseret ved et mindre indflydelsesrigt socialdemokrati og en mindre udviklet velfærdsstat og navnlig ved mere uformelle arbejdsmarkedsrelationer som følge af virksomhedernes ringe størrelse. Men også for Islands vedkommende er der sket en gradvis *tilnærmelse* til de øvrige nordiske lande; denne tilnærmelsesproces kulminerede i de meget omtalte nationale sociale pagter fra 1989 og 1990, hvorved det for første gang lykkedes at stabilisere en økonomi, der på grund af fiskerisektorens iboende karakter pr. definition er ustabil.

Den stigende konvergens mellem de nordiske arbejdsmarkedsforhold skal ses på baggrund af en relativ ensartethed med hensyn til institutionelle, kulturelle og politiske faktorer og arbejdsmarkedsstruktur, det tætte samarbejde mellem regering og politiske og sociale aktører i de enkelte lande, men også på baggrund af en vis efterligningseffekt, der i vid udstrækning er knyttet til det nordiske samarbejde, som har været institutionaliseret inden for rammerne af Nordisk Råd siden 1952.

Modeller i krise?

1. Virkningerne af økonomiernes internationalisering

Sammenlignet med de øvrige OECD-lande udviser de fire omhandlede landes økonomier følgende fællestræk. For det første en stærk *kontrast* mellem på den ene side de konkurrenceorienterede *eksportsektorer*, der er underlagt internationale konkurrencevilkår, og på den anden side en stor offentlig sektor og *beskyttede* økonomiske sektorer (landbrug, bolig, transport, private tjenesteydelser og visse industrigrene), hvoraf de sidstnævnte hidtil har nydt gavn af betydelige sociale og lønmæssige fordele. De nordiske lande er karakteriseret ved åbne eksportorienterede økonomier, hvor råstofudvinding (olie og gas i Norge), skovbrug (Finland) og fiskeri (Island) stadig spiller en afgørende rolle, hvorimod færdigvareindustrien spiller en større rolle i Sverige. I Finland var ophævelsen af clearingaftalerne med det tidligere Sovjet i 1990 et hårdt slag for de traditionelle eksportindustrier inden for metal og tekstil. Norge, Finland og Island er således yderst *følsomme over for udviklingen på råstofmarkedet og udsvingene i fiskerisektoren*. Siden midten af 1960'erne er den offentlige sektor i øvrigt vokset støt i de fire lande, navnlig i Sverige og Norge og i mindre grad i Finland og Island.

Alle fire lande har i slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne oplevet en alvorlig *recessionsperiode*. Den mest alarmerende faktor i forbindelse med den pågående internationalisering af de nordiske økonomier er de hidtil højeste *arbejdsløshedsprocenter*, 19,9% i Finland, 10,4% i Sverige, 5,6% i Norge (1994: Nordisk Råds statistik). I Island er arbejdsløsheden kun på 3,1%, men tendensen er stigende, og det skal bemærkes, at udsvingene i beskæftigelsen er meget store om vinteren i de to nøglesektorer, fiskeri og byggeri. Som følge af klimatiske og landskabsmæssige forhold og geografisk afstand er der meget store *regionale forskelle* i arbejdsløshedsniveauet, med rekordhøje arbejdsløshedsprocenter i de afsides beliggende områder.

For at imødegå denne situation blev der indført stramme lønpolitikker, navnlig indkomstpolitikker baseret på spektakulære nationale kompromisser. Disse aftaler blev indgået under fornyet henvisning til den nationale solidaritet, der også på tidligere tidspunkter i landenes historie er blevet aktiveret. Samtidig indførtes en række hasteforanstaltninger til fremme af beskæftigelsen, især til fordel for langtidsledige og unge.

Allerede i 1980'erne, men især i begyndelsen af 1990'erne, førte de fire lande en politik til *liberalisering af de finansielle markeder og finansieringsinstitutter*, og bortset fra Island har de *indrettet deres nationale valuta efter ECU'en*. Dermed er deres finansielle autonomi blevet begrænset, og det er ikke længere muligt at anvende strategien med successive devalueringer, der ellers har udgjort en traditionel sikkerhedsventil for de nordiske lande. Men de økonomiske kriser fra slutningen af 1992 har tvunget tre af de nordiske lande til at devaluere eller lade deres valuta flyde (Norge, Finland, Sverige). Generelt har højreregeringerne, men også socialdemokratiske regeringer, ført en klart *mere liberal økonomisk politik* i de

"En historisk analyse af arbejdsmarkedsforholdene i de fire lande frem til 1970'erne viser, at Sverige og Norge har mange fælles træk, medens udviklingen i Finland og Island har været specifik. I årenes løb er udviklingen imidlertid gået i retning af større konvergens mellem de fire lande."

"Den stigende konvergens (...) skal ses på baggrund af en relativ ensartethed med hensyn til institutionelle, kulturelle og politiske faktorer og arbejdsmarkedsstruktur, det tætte samarbejde mellem regering og politiske og sociale aktører i de enkelte lande, men også på baggrund af en vis efterligningseffekt, der i vid udstrækning er knyttet til det nordiske samarbejde, som har været institutionaliseret (...) siden 1952."

"Siden midten af 1960'erne er den offentlige sektor (...) vokset støt i de fire lande, navnlig i Sverige og Norge og i mindre grad i Finland og Island."

"Alle fire lande har i slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne oplevet en alvorlig recessionsperiode."

"Som følge af klimatiske og landskabsmæssige forhold og geografisk afstand er der meget store regionale forskelle i arbejdsløshedsniveauet, med rekordhøje arbejdsløshedsprocenter i de afsides beliggende områder."

"I alle fire lande har velfærdsstatens udgifter været under streng overvågning i samme periode (begyndelsen af 1990'erne), og der er truffet en række foranstaltninger (...) til at nedbringe dem (...)."

"Socialdemokraternes tidligere dominerende stilling, navnlig i Sverige og Norge, og i mindre grad i Finland og Island, er blevet stærkt svækket i 1980'erne og 1990'erne."

"I 1980'erne og 1990'erne har der været en stigende tendens til, at staten griber ind i de kollektive overenskomstforhandlinger."

sidste ti år med det formål at styrke markedskræfterne og fremskynde økonomiernes integrering i den internationale, navnlig europæiske, økonomi.

I alle fire lande har *velfærdsstatens* udgifter været under streng overvågning i samme periode, og der er truffet en række foranstaltninger til at nedbringe dem, såsom privatisering af en række sociale tjenesteydelser, forbedring af konkurrenceevnen i den offentlige sektor (stat og kommuner), personalenedskæringer og nedsættelse af de sociale ydelser og goder (f.eks. sygesikringsydelser, antallet af betalte fridage, arbejdsløshedsunderstøttelse, forhøjelse af pensionsalderen). Sådanne reformer er vedtaget for Arbejdsformidlingen i Sverige og Finland. Store nedskæringer på de offentlige budgetter er gennemført siden begyndelsen af 1990'erne, hovedsagelig i de to sidstnævnte lande.

Foruden tabet af selvstændighed på det monetære område og stigende krav til konkurrenceevnen har internationaliseringen af de nordiske økonomier skabt et tredje problem, idet de store svenske, men også norske og finske, koncerners internationale investeringer udgør en trussel mod de nationale produktionssystemers samhørighed, da investeringerne sker på deres bekostning. Således er svenske virksomheders produktion i udlandet nu større end de nationale virksomheders eksport.

2. Enden på socialdemokratiets hegemoni, skiftende politik og politiske koalitioner med variabel geometri

Socialdemokraternes tidligere dominerende stilling, navnlig i Sverige og Norge, og i mindre grad i Finland og Island, er blevet stærkt svækket i 1980'erne og 1990'erne. Højre- og centrumpartier dukker op overalt, og koalitionsregeringer med variabel geometri har efterfulgt hinanden. I øjeblikket har Norge og Sverige en socialdemokratisk mindretalsregering, henholdsvis siden slutningen af 1990 og slutningen af 1994. Siden 1991 har en koalition mellem socialdemokrater og højre siddet ved magten i Island og en centrum-højre koalition i Finland. De socialdemokratiske partier har undergået interne forandringer under presset fra liberale strømninger i deres midte. Hertil kommer, at den traditionelle venstre-højre modsætning er blevet opblødt med fremkomsten af nye politiske tendenser (navnlig de grønne), hvilket vil sige, at den politiske scene nu er mere varieret og mere opsplittet.

3. Har det centrale overenskomstforhandlingssystem en chance for at overleve?

I 1980'erne og 1990'erne har der været en *stigende tendens til, at staten griber ind* i de kollektive overenskomstforhandlinger. Sådanne statsindgreb var også før da almindelige i Finland og Norge, men i Sverige var denne udvikling særdeles mærkbar.

Hvad var de *fælles årsager* til statens øgede intervention på lønområdet? Øget konkurrence mellem funktionærernes, de offentligt ansattes og arbejdernes (LO) fagforeninger, stærke spændinger mellem de sektorer, der er udsat for stærk økonomisk konkurrence, og de mindre udsatte sektorer førte til inflation i lønstigningerne, fragmentering af det centrale forhandlingssystem, lønglidning og stadig flere konflikter. Arbejdsgiverne, der ønskede en decentralisering af forhandlingerne, fremmede i vid udstrækning denne fragmentering. Men for at imødegå udfordringerne i forbindelse med den stigende internationalisering gennem overførsel af flere lønressourcer til erhvervslivet og i lighed med tidligere sikre balancen mellem de forskellige erhvervssektorer, gik staten ind og dæmmede op for udviklingen hen imod nedbrydningen af det centrale forhandlingssystem gennem indkomstpolitikker af forskellig art, herunder "forhandlede indkomstpolitikker" og hyppige forligs- eller voldgiftsprocedurer.

Fastklemt som det er i denne skruestik mellem centraliserende og decentraliserende kræfter, *hvad er da fremtidsudsigterne for det centrale forhandlingssystem, der er så typisk for de nordiske lande*? Sociale pagter til nationens frelse (som iværksattes i slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne) til imødegåelse af alvorlige økonomiske krisesituationer kan kun være undtagelsen og ikke reglen, og erfaringen viser, at man ikke

igen og igen kan påberåbe sig den alvorlige økonomiske situation som grundlag for solidaritet. I en situation hvor staten ikke i samme udstrækning som tidligere kan tilbyde sociale modydelser til gengæld for en stram budgetpolitik, og arbejdsgiverne ikke længere ser de samme fordele i centrale forhandlinger (bl.a. fordi det er umuligt at undgå lønglidning, og fordi de ønsker en differentieret og fleksibel lønpolitik), og hvor lønmodtagernes interesser bliver mere og mere differentierede, er det et spørgsmål, om ordningen med nationale kompromiser under statens overopsyn vil kunne overleve på lang sigt. Regeringerne er sig disse vanskeligheder bevidst, og i Finland og Sverige kan der spores et ønske om *gradvis at udskille arbejdsmarkedsrelationerne og dermed de kollektive overenskomstforhandlinger fra forvaltningen af velfærdsstaten*. I Sverige, hvor risikoen for en sprængning af den nordiske model er størst, går socialdemokraterne stadig ind for et centralt forhandlingssystem, som dog skal give større spillerum til arbejdsmarkedets kræfter og udbedre nogle af lønsolidaritetspolitikkens mangler.

Omformningen af forhandlingssystemet tager sigte på at skabe en ny ligevægt mellem på den ene side den ønskværdige grad af koordinering mellem brancheaftalerne og på den anden side koblingen mellem brancheaftaler og virksomhedsaftaler i de enkelte sektorer (i hvilket omfang kan lønglidning tolereres?)

Inden for en sådan ordning vil *karteldannelse* komme til at spille en strategisk nøglerolle (dvs. det forhold at forskellige fagforbund grupperer sig i forhandlingskarteller for at føre overenskomstforhandlinger for en givet sektor, f.eks. den offentlige sektor), hvilket dels fører til gruppering af mange forskellige aktører og centralisering, dels til opsplitning af forhandlingerne som følge af det stigende antal karteller.

Det kollektive forhandlingssystem i de nordiske lande står aktuelt over for følgende dilemma. Dels vil de respektive forhandlingsniveauer i stigende grad komme til at afhænge af, hvorledes arbejdstager- og arbejdsgiverorganisationerne organiserer sig indbyrdes med henblik på at danne nye forhandlingsenheder (karteller), som de måtte finde relevante og mere i overensstemmelse med deres interesser. Dels må disse omstruktureringer, som netop tager sigte på at afhjælpe nogle af følgevirkningerne af de nordiske modeller (nedbrydning af lønhierarkiet, hvilket betyder, at faglige kvalifikationer ikke belønnes i tilstrækkelig grad, ringe aflønning af faglærte arbejdstagere sammenlignet med ufaglærte), og som går i retning af øget decentralisering, håndteres på en sådan måde, at den globale økonomiske ligevægt ikke bringes i fare.

4. Fagforenings- og arbejdsgiverorganisationer: ændring af apparater, programmer og strategier

I 1980'erne og 1990'erne er der sket store interne omstruktureringer i arbejdstager- og arbejdsgiverorganisationerne. På **fagforeningssiden** er dette en følge af kravene om ændring af det kollektive forhandlingssystem og øgede spændinger mellem de traditionelle arbejderforbund og funktionærforbund. Fagforeningstopografien er relativ enkel og ensartet i de nordiske lande. Der er generelt tale om tre typer aktører: et traditionelt arbejderforbund, et funktionærforbund og et forbund for lønmodtagere med akademisk uddannelse eller tilsvarende. Generelt dækker hvert af disse forbund både den offentlige og den private sektor.

Med et stigende antal medlemmer har funktionærernes og akademikernes fagforbund stort set indhentet de traditionelle arbejderorganisationer og dermed svækket disses traditionelt dominerende rolle. Desuden er den offentlige sektors indflydelse i arbejderforbundene øget kraftigt, hvilket har ført til store interne splittelser. Det er det norske LO, der er fremkommet med de mest detaljerede overvejelser over spørgsmålet om omstrukturering i forbindelse med forberedelsen af LO-kongressen i 1993. Ifølge disse overvejelser er det nødvendigt at beslutte, om man vil prioritere aktivitetsområdet, faget, jobbet eller sektoren (privat/offentlig) i forbindelse med en ændring af fagforeningsstrukturen. Men allerede i 1988 var der foretaget en fusion mellem fem industriforbund i den private sektor som modvægt mod indflydelsen fra forbundene i den offentlige sektor og servicesektoren. Der blev ligeledes fremsat forslag om fusion på den svenske LO's kongres i 1991.

"(...) for at imødegå udfordringerne i forbindelse med den stigende internationalisering (...), gik staten ind og dæmmede op for udviklingen hen imod nedbrydningen af det centrale forhandlingssystem (...)

"(...) i Finland og Sverige kan der spores et ønske om gradvis at udskille arbejdsmarkedsrelationerne og dermed de kollektive overenskomstforhandlinger fra forvaltningen af velfærdsstaten."

"(...) vil karteldannelse komme til at spille en strategisk nøglerolle (...), hvilket dels fører til gruppering af mange forskellige aktører og centralisering, dels til opsplitning af forhandlingerne som følge af det stigende antal karteller."

"På fagforeningssiden (...) er de interne omstruktureringer en følge af kravene om ændring af det kollektive forhandlingssystem og øgede spændinger mellem de traditionelle arbejderforbund og funktionærforbund."

"(...) allerede i 1988 var der foretaget en fusion mellem fem industriforbund i den private sektor som modvægt mod indflydelsen fra forbundene i den offentlige sektor og servicesektoren."

"Arbejdsgiverorganisationer med social målsætning og sådanne med større vægt på økonomiske spørgsmål har (...) foretaget sammenslutninger (...) i visse sektorer. Formålet med disse sammenslutninger er at gøre aktiviteterne mere effektive og mindre omkostningskrævende og at etablere et fælles interesseforsvar, navnlig på europæisk plan."

"(...) kursændringer i arbejdsgiverstrategien sigtende mod decentrale forhandlinger, fleksible ansættelsesforhold, navnlig med hensyn til løn og arbejdstilrettelæggelse, en mindre stiv sociallovgivning og en delvis kontestering af velfærdsstaten."

På trods af disse spændinger har de svenske hovedorganisationer LO og TCO givet et eksempel til efterfølgelse for de andre nordiske lande med deres øgede udveksling og dialog og indgåelse af alliancer inden for rammerne af et konfliktfyldt samarbejde.

På arbejdsgiversiden er der ligeledes sket *interne omstruktureringer* i 1980'erne og 1990'erne, navnlig i den private sektor. Arbejdsgiverorganisationer med social målsætning og sådanne med større vægt på økonomiske spørgsmål har i **Finland og Sverige** foretaget sammenslutninger på landsplan og i **Norge** inden for visse sektorer. Formålet med disse sammenslutninger er at gøre aktiviteterne mere effektive og mindre omkostningskrævende og at etablere et fælles interesseforsvar, navnlig på europæisk plan. Ligesom det er tilfældet på arbejdstagersiden, foretages der også på arbejdsgiversiden en række fusioner mellem små arbejdsgiverforbund. Endelig er også de store forbund, f.eks. jern- og metal, i gang med en intern omstrukturering af rollerne med henblik på tilpasning til en gradvis decentralisering af de kollektive forhandlinger; i forhold til medlemmerne vil forbundet således i stigende grad få en rådgivende funktion frem for en direkte forhandlerrolle.

I alle fire lande skyldes spændingerne i forholdet mellem fagforeninger og arbejdsgiverorganisationer i 1980'erne og begyndelsen af 1990 primært *kursændringer i arbejdsgiverstrategien* sigtende mod decentrale forhandlinger, fleksible ansættelsesforhold, navnlig med hensyn til løn og arbejdstilrettelæggelse, en mindre stiv sociallovgivning og en delvis kontestering af velfærdsstaten. Den liberale arbejdsgiveroffensiv har været mest iøjnefaldende og også mest politisk i **Sverige**. Denne offensiv, der har været i gang i mere end ti år, nåede sit højdepunkt med trepartsinstansernes udtræden af SAF i 1992.

Følgende fællestræk er kendetegnende for de sidste ti års konflikter i de fire lande: med udvidelsen af det centraliserede forhandlingssystem til at omfatte samtlige fagforbund er der opstået en tendens til, at grupper og sammenslutninger sammenligner sig med hinanden i forbindelse med forhandlingerne, hvilket har givet sig udslag i et stigende antal konflikter; endvidere er strejkelysten hos de offentligt ansatte, navnlig blandt kvinderne, stærkt øget; årsagerne til strejkerne er stadig primært lønforholdene; endvidere forekommer der i de nordiske lande et stort antal kortvarige strejker på virksomhedsplan, hovedsagelig i forbindelse med omorganiseringsforanstaltninger.

Sammenholdt med 70'erne var *fagforeningsprogrammerne* i de nordiske lande ikke præget af nytænkning eller originalitet i 1980'erne. Fagforeningerne havde i 1970'erne bidraget til at skabe betydelige fremskridt på sociallovgivningsområdet, hovedsagelig på områderne sikkerhed og arbejdsvilkår, tryghed i ansættelsen, demokrati på arbejdspladsen, lige muligheder og ikke-forskelsbehandling af mænd og kvinder. I de sidste ti år har de lovgivningsmæssige (og overenskomstmæssige) fremskridt på disse områder været mere beskedne.

Sammenlignet med de andre fagforeningsbevægelser er det mest slående i de nordiske fagforeningsprogrammer i dag den store rolle, der tillægges samfundsmæssige spørgsmål som miljøpolitik og forbrugerbeskyttelse samt konkrete forslag til reform af velfærdsstaten. Det internationale aspekt har ligeledes fået større betydning: ud over visse bekymringer for følgerne af den europæiske integration kan der spores en stigende vilje til europæisering og internationalisering af de respektive fagforeningsbevægelser. Det nordiske samarbejde mellem fagforbund er blevet genstand for fornyet interesse med hensyn til informering og høring af lønmodtagerne, som har ført til oprettelsen af *skandinaviske virksomhedsudvalg*.

Endvidere skal de nordiske fagforeningers permanente bestræbelser på at fremme en økonomisk politik til opnåelse af fuld beskæftigelse bemærkes. Med de foruroligende høje arbejdsløshedstal siden begyndelsen af 1990'erne er *beskæftigelsen* igen kommet øverst på fagforeningernes prioriteringsliste. Selv om fagforeningerne accepterer nødvendigheden af mere fleksible arbejdstider, er de langt fra overbeviste om, at nedsat arbejdstid (eller arbejdsdeling) er en løsning på arbejdsløshedsproblemet. Selv om de finder en sådan løsning legitim, for så vidt som den

forbedrer livskvaliteten på arbejdspladsen og i fritiden, opfatter de den, i modsætning til de fleste andre fagforeninger i Den Europæiske Unions medlemsstater, på ingen måde som en universalløsning på beskæftigelsesproblemet. Og selv om de finder, at en aktiv arbejdsmarkedspolitik bidrager til at opretholde arbejdskraftens kvalitet, er det efter deres mening især de økonomiske politikker, der skal sikre et højt beskæftigelsesniveau.

I den forbindelse har *uddannelse* lige fra fagforeningsbevægelsens start været et af hovedkravene. Den berømte svenske model, der indførtes i 1950'erne, hvis ene søjle sigtede mod at fremme omstruktureringen af produktionsapparatet, var netop baseret på en aktiv politik, der sigtede mod at afbøde de negative følger af rationaliseringerne for beskæftigelsen; man udviklede således et meget omfattende uddannelses/omskolingssystem rettet mod arbejdsløse, men også mod beskæftigede, der var i fare for at miste deres job. Målet har været at øge uddannelsens/omskolingens strategiske rolle, hvilket er mere fordelagtigt såvel på det økonomiske som det individuelle plan, med henblik på at mindske de passive udgifter (arbejdsløshedsunderstøttelse) og udgifterne til kompenserende foranstaltninger (almennyttigt arbejde). Denne uddannelsespolitik er et resultat af det tætte samarbejde mellem fagforeningerne og socialdemokratiet. Fagforeningerne, der stod bag iværksættelsen og udviklingen af uddannelsespolitikken, deltager ligeledes, bl.a. gennem Arbejdsmarkedskontoret, i gennemførelsen og administrationen heraf på nationalt, regionalt og lokalt plan.

5. Mindre tætte forbindelser mellem de politiske partier og fagforeningerne

I hvilken retning har *forbindelserne mellem fagforeningerne og de socialdemokratiske partier* udviklet sig i de seneste år? De er blevet lidt *løsere*, i den forstand at begge parter tilstræber større autonomi. De socialdemokratiske partier har generelt søgt at afgrænse sig i forhold til deres fagforeningsmæssige modstykke (LO i Sverige og Norge, SAK i Finland, FTI i Island). Der er flere grunde hertil: et ønske om at være mere frit stillet til at søge alliancer med centrumpartier og andre fagforeningsorganisationer end LO, og under indtryk af fremvæksten af en liberal strømning inden for partiets egne rækker har socialdemokratiet i stigende grad satset på i højere grad at prioritere markedskræfterne; endelig repræsenterer det nu meget bredere interesser end medlemmerne af dets traditionelle fagforeningspartner.

På fagforeningssiden viser en række undersøgelser, at en stadig større del af LO's og SAK's medlemmer (Sverige, Norge, Finland) har stemt på ikke-socialistiske partier, og endvidere er det et udbredt ønske blandt de menige medlemmer, at fagforeningen lægger større afstand til sin naturlige allierede, hvilket i Sverige symboliseredes ved den officielle opgivelse af princippet om "kollektivt medlemskab" (fagforeningens medlemskab af partiet) og dette princips hensygnende tilværelse i Norge. For så vidt som det regerende socialdemokrati ikke længere er i stand til at tilbyde nævneværdige modydelser på det økonomiske, skattemæssige og sociale plan mindskes fagforeningens interesse i en tæt forbindelse. Endelig er større autonomi også en fordel for fagforeningerne i forbindelse med liberaliseringen og internationaliseringen af de økonomiske politikker, som reducerer staternes manøvremargen.

6. Gælder målsætningen om fuld beskæftigelse ikke længere?

Skønt arbejdsløsheden, med undtagelse af Finland, stadig er lav i de nordiske lande sammenlignet med gennemsnittet i Den Europæiske Union (11% i 1994), vurderes den hurtigt stigende arbejdsløshed dog som et alarmerende fænomen, så meget mere som omskolings-, uddannelses- og jobskabelsesprogrammerne beskæftiger ca. 3-4% af den erhvervsaktive befolkning, den såkaldte "skjulte" arbejdsløshed.

Det lave arbejdsløshedsniveau, der karakteriserede de nordiske systemer indtil slutningen af 1980'erne, har været forbundet med en lang række faktorer. Centraliseringen af de kollektive forhandlinger har således gjort det muligt at koordinere lønstigningerne og i et globalt perspektiv undgå lønstigninger, som overgår økonomiens muligheder og dermed undgå den

"Sammenlignet med de andre fagforeningsbevægelser er det mest slående i de nordiske fagforeningsprogrammer i dag den store rolle, der tillægges samfundsmæssige spørgsmål som miljøpolitik og forbrugerbeskyttelse samt konkrete forslag til reform af velfærdsstaten."

"Endvidere skal de nordiske fagforeningers permanente bestræbelser på at fremme en økonomisk politik til opnåelse af fuld beskæftigelse bemærkes."

"(...) uddannelse (har) lige fra fagforeningsbevægelsens start været et af hovedkravene. (...) Målet har været at øge uddannelsens/omskolingens strategiske rolle, hvilket er mere fordelagtigt såvel på det økonomiske som det individuelle plan, med henblik på at mindske de passive udgifter (arbejdsløshedsunderstøttelse) og udgifterne til kompenserende foranstaltninger (almennyttigt arbejde)."

"(...) medens de aktive beskæftigelsespolitikker traditionelt har omfattet 80% af de arbejdsløse, omfatter de i 1992 kun 50% af de arbejdsløse (i Sverige og Norge), den laveste procentdel siden 1950."

"(...) de makroøkonomiske politikker (har) indtil slutningen af 1980'erne gjort det muligt i højere grad end andre steder at opsuge arbejdsløsheden (...) (de) traditionelle økonomiske mekanismer anfægtes nu af regeringerne og arbejdsgiverne, som ikke længere finder dem formålstjenlige i forbindelse med den stigende internationalisering af økonomien og integrationen i Den Europæiske Union."

inflationsskrue, der er så skadelig for beskæftigelsen. Til forskel fra andre europæiske lande har en avanceret og veltilrettelagt "aktiv beskæftigelsespolitik", både hvad angår uddannelseskurser (navnlig omskoling) og samfundsnyttig beskæftigelse, bidraget til at forebygge arbejdsløshed eller at sikre en hurtig overgang fra arbejdsløshed til beskæftigelse. Målet for de nordiske regeringer har været at bruge flere midler på aktive omskolingsforanstaltninger end til passive arbejdsløshedsydelser. Men medens de aktive beskæftigelsespolitikker traditionelt har omfattet 80% af de arbejdsløse, omfatter de i 1992 kun 50% af de arbejdsløse (i Sverige og Norge), den laveste procentdel siden 1950.

Men frem for alt har de makroøkonomiske politikker indtil slutningen af 1980'erne gjort det muligt i højere grad end andre steder at opsuge arbejdsløsheden, dels gennem udvidelse af den offentlige sektor, der til dels kompenserer for tabet af arbejdspladser som følge af industrielle omstruktureringer, og dels gennem en forbedring af virksomhedernes samhandelsbetingelser gennem successive devalueringer. Disse traditionelle økonomiske mekanismer anfægtes nu af regeringerne og arbejdsgiverne, som ikke længere finder dem formålstjenlige i forbindelse med den stigende internationalisering af økonomien og integrationen i Den Europæiske Union. LO og TCO anklagede således i 1992 den svenske regering for bevidst at udnytte arbejdsløshedssituationen til at holde prisstigningerne i ave og krævede iværksættelse af et landsdækkende jobskabelsesprogram. *Det er først og fremmest i den udstrækning, hvor fuld beskæftigelse ikke længere er hovedmålet for de økonomiske og sociale politikker, at man med rette kan spørge, om de nordiske modeller vil overleve.*

Bibliografi

Bruun, N., et al. (1992), *The Nordic Labour Relations Model*, Aldershot, Dartmouth Editor

Dolvick, J.E., Stokland, D., (1992), "The Norwegian Model in Transition" i Ferner, A. og Hyman, R., *Industrial Relations in the New Europe*, Oxford, Blackwell

Ferner, A. og Hyman, R., *Industrial Relations in the New Europe*, Oxford, Blackwell

Goetschy, J., (1990), "Le confort suédois" og "Suède: à la recherche de la négociation perdue", i Bibes, G., Mouriaux, R., *Les syndicats européens à l'épreuve*, Paris, Fondation Nationale de Sciences Politiques

Goetschy, J., (1994), *Les modèles sociaux nordiques à l'épreuve de l'Europe*. La Documentation française, Paris

Gudmundsson, G., Fridriksson, T., (1990), "Klassesamarbejde i Island: underudvikling eller egne veje? i D. Fleming, *Industriell Democrati i Norden*, Lund, Arkiv

Hernes, G., (1990), "The Dilemmas of Social Democracies. The case of Norway and Sweden" i Schmitter (udg.), *Experimenting with Scale*. Cambridge University Press, Cambridge

Kaupinnen, T., (1990), *Labour Relations in Finland*, Arbejdsministeriet, Helsinki

Nordic Council of Ministers (1994), *Working Life in Norden*: "Labour Market Policy - Is it worth anything at all?", bind 8, nr. 3

OECD, *Etudes économiques* sur la Suède, la Norvège, la Finlande et l'Islande (årlig publikation)

Rehn, G., Vicklund, B., (1990), "Changes in the Swedish Model" i Baglioni & Crouch, *European Industrial Relations. The Challenge of Flexibility*, London, Sage

Det svenske erhvervs-uddannelsessystem
Integrationsforventninger

Eugenia Kazamaki Ottersten
Forskningsstipendiat i Industriens Utredningsinstitut (IUI), Stockholm.

"En god uddannelse bærer lønnen i sin selv" (US Department of Labor, 1991)

Højnelse af arbejdskraftens kvalifikationsniveau er et problem, som man genfinder i næsten alle højt udviklede industrilande, og paradoksalt nok dukkede det op, samtidig med at skoletiden forlængedes for et voksende antal elever verden over. For en række stillingers vedkommende løber uddannelsen endog fra forøgelsen af jobindholdet.

Problemet "menneskelig kapital" begrænses imidlertid ikke til en højnelse af uddannelsesniveau og kvalifikationer. Den nye arbejdsmarkedssituation i Sverige kræver ændring af hele uddannelsessystemet. Eleverne skal lære i skolen, hvordan man tilegner sig kunnen og viden under udførelsen af sit arbejde. (Kazamaki Ottersten, 1994). Derfor får undervisningen på sekundærtrinnet voksende betydning. Eleverne skal også kunne tilpasse sig de stedse hyppigere ændringer på arbejdspladsen. Derfor bliver indlæring, uddannelse og omskoling en livslang investering, et anliggende der strækker sig over hele karrieren. Kontinuerlige investeringer af denne art kræver omfattende tilskyndelser for at være effektive. En væsentligt større lønspredning til fordel for de veluddannede er en første forudsætning. Allerede ved ansættelsen er virksomhederne langt mere selektive end tidligere, idet de prøver på at finde folk, der både er i stand til at lære på arbejdspladsen og til konstant at tilpasse sig nye forhold. I bestræbelserne på at erhverve "evne til at lære" bliver et højere uddannelsesniveau den primære kvalitetsindikator på arbejdsmarkedet.

Vil Sverige være i stand til at tackle sådanne forandringer oven i de problemer, der knytter sig til landets tiltrædelse af Den Europæiske Union? Sverige er kendt for sine mange arbejdsmarkedsinstitutioner, og i den nye europæiske sammenhæng kan disse institutioner både blive til en lettelse og en hindring for den nødvendige tilpasning af undervisnings-og uddannelsessystemet til arbejdsmarkedet. Integrationen i Den Europæiske Union vil øve yderligere pres på det svenske uddannelsessystem. Det er et spørgsmål, om det svenske uddannelsessystem er udstyret med de rette redskaber, og om det er smidigt nok til at tillade de nødvendige forandringer? Denne artikel behandler det svenske uddannelsessystem, dets samordning med uddannelsessystemerne i Den Europæiske Unions øvrige lande samt forventningerne til fremtiden.

Baggrunden

Det svenske skolesystem består af ni års pligtig grundskole og frivillig uddannelse på sekundærtrinnet, der omfatter såvel traditionel almenundervisning som erhvervsuddannelse. De fleste industrialiserede lande har mindstekrav med hensyn til skoleuddannelsens varighed - sædvanligvis ni år. Nogle europæiske lande har længere skolepligt, f.eks. 10 år i Belgien, Tyskland, Frankrig og Finland, 11 år i Nederlandene og 12 år for bestemte uddannelser i Belgien og Tyskland. Internationalt er der tendens til, at børnene kommer tidligere i skole, og at de fortsætter skolegangen i flere år end tidligere.

Omkring 90% af en given aldersgruppe, der afslutter den svenske grundskole, fortsætter på sekundærtrinnet. Siden 1980'erne er antallet af elever, der vælger universitetsorienteret undervisning på sekundærtrinnet, faldet i forhold til dem, der vælger praktisk orienterede uddannelser. Denne udvikling stemmer overens med erfaringerne fra mange andre lande, med undtagelse af USA og Japan. Uddan-

Igennem mange år er Sverige blevet betragtet som et eksempel til efterfølgelse, når talen var om arbejdsmarkedssystemer, kvalificeret arbejdskraft og erhvervsuddannelser. Den konsekvent lave arbejdsløshed opfattedes som udtryk for en vellykket svensk arbejdsmarkedspolitik. Men i den senere tid har Sveriges erhvervsliv fået de samme vanskeligheder som andre europæiske lande, f.eks. høj ledighed og forringelse af arbejdskraftens kvalifikationsniveau. Rent konkret har de kvalifikationer, som skole- og uddannelsessystemet har bibragt eleverne, ikke været tilstrækkelige til at imødekomme arbejdsgivernes krav. Det hænger i nogen grad sammen med det forhold, at industriproduktionen og arbejdsmarkedet har ændret sig i det sidste tiår, uden at undervisnings- og uddannelsessystemet har tilpasset sig disse ændringer. Det medfører betydelige humankapitalproblemer i forbindelse med den svenske industris tekniske udvikling. Medmindre den fornødne kvalificerede arbejdskraft er til stede, vil udviklingen forløbe langsomt og møjsommeligt. I fremtiden vil man kun kunne få arbejde, hvis man er uddannet, og uddannelsen gøres til et livslangt anliggende.

"Den nye arbejdsmarkedssituation i Sverige kræver ændring af hele uddannelsessystemet."

"Omkring 90% af en given aldersgruppe, der afslutter den svenske grundskole, fortsætter på sekundærtrinnet."

"I international sammenligning bruger Sverige gennemsnitligt flere penge på undervisning end OECD-gennemsnittet, for så vidt angår offentlige udgifter."

"Undersøgelser viser endvidere, at Sverige havde et ret dyrt offentligt grundskolesystem i 1980'erne."

"Supplerende uddannelse på arbejdspladsen er ved at være typisk for den moderne virksomhed, og kun ansatte med en tilfredsstillende skolebaggrund kommer i betragtning ved besættelse af stillinger, der kræver uddannelse af denne art."

(...) "avancerede fremstillingsvirksomheder ansætter kun produktionspersonale, der som minimum har bevis for uddannelse på sekundærtrinnet."

nelse finder endvidere sted på virksomheder, i offentlige og private institutioner og gennem arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger.

I international sammenligning bruger Sverige gennemsnitligt flere penge på undervisning end OECD-gennemsnittet, for så vidt angår offentlige udgifter (OECD, 1992). Sverige bruger flere penge end Tyskland, Frankrig og Storbritannien, men færre end Danmark, Finland og Norge. Størstedelen af den formelle uddannelse finansieres af det offentlige, medens uddannelse på arbejdspladsen selvfølgelig finansieres privat. Mange virksomheder modtager dog store beløb i form af offentlige tilskud som bidrag og støtte til uddannelse på arbejdspladsen og andre kvalifikationsforbedrende foranstaltninger. *Arbejdsfonden* har ydet virksomhederne omfattende støtte til gennemførelse af uddannelse, og en igangværende undersøgelse vil vise, om pengene er givet godt ud (Lindh, Mellander, Kazamaki Ottersten, 1994).

Undersøgelser viser endvidere, at Sverige havde et ret dyrt offentligt grundskolesystem i 1980'erne. Det fremgår af internationale sammenligninger, at de samlede udgifter pr. elev lå mellem 23 og 28 % over de tilsvarende udgifter i de nordiske nabolande.

Men er det nogen garanti for kvalitet? Da de svenske skoler er meget "personaleintensive", dvs. at de har et større lærerpersonale i forhold til elevtallet end andre lande, kunne man forvente bedre resultater. Der foreligger imidlertid intet undersøgelsesmateriale, der tyder på, at det større lærerpersonale garanterer bedre elevpræstationer. Internationale sammenligninger viser, at svenske elevers færdigheder i læsning og fremmedsprog er gode, medens deres færdigheder i skrivning er mindre tilfredsstillende og i matematik ikke tilfredsstillende (Fagerlindh, 1993). Svenske elever kan ikke opvise elitepræstationer. Det er ingen god situation for et erhvervsliv, der står på tærskelen til en omfattende teknologisk omvæltning. Det bemærkes dog, at den unge generation er bedre uddannet end den ældre, hvilket gælder for hele Det Europæiske Fællesskab. Arbejdskraften i de nordiske lande, Tyskland, Østrig, Storbritannien og Schweiz omfatter en meget stor andel personer med eksamensbevis for uddannelse på sekundærtrinnet.

Livslang uddannelse

Tidligere tiders *tayloristiske* produktionsform afløses lidt efter lidt af en højtydende arbejdsorganisation. Nye virksomheder og brancher fører an i denne udvikling. Ændrede arbejdsmarkedspræstationer og et ændret arbejdsmiljø betyder derfor "at undervisningens og arbejdsmarkedets præstationer skal betragtes under ét" (Eliasson, 1994). Endvidere skal skolen forberede eleverne til arbejdsmarkedet, en opgave, der går forud for alle andre opgaver (Eliasson, 1992).

Supplerende uddannelse på arbejdspladsen er ved at være typisk for den moderne virksomhed, og kun ansatte med en tilfredsstillende skolebaggrund kommer i betragtning ved besættelse af stillinger, der kræver uddannelse af denne art. Virksomhederne bliver stedse mere selektive ved ansættelsen, og nye, strengere ansættelsesmetoder baner sig langsomt vej. Empiriske resultater fra samtaler med en række erhvervsvirksomheder viser, at avancerede fremstillingsvirksomheder kun ansætter produktionspersonale, der som minimum har bevis for uddannelse på sekundærtrinnet (Kazamaki Ottersten, 1994). Som minimum kræves endvidere hyppigt kvalifikationer som god meddelelsesevne på svensk, fremmedsprog og matematik. Personale med tilegnelsesevne, sans for problemløsning i videste forstand og for teamwork (social kvalifikation) står højt på arbejdsgivernes rangliste. Denne udvikling er endvidere ensbetydende med, at man for at komme i betragtning ved besættelse selv af stillinger på fabrik eller værksted i det mindste skal have deltaget i undervisning på sekundærtrinnet. I fremtiden vil uddannelse være en forudsætning for overhovedet at opnå ansættelse.

Kort sagt er uddannelse et livslangt anliggende. Uddannelse og omskoling foregår på forskellige stadier og steder hele livet igennem. Den europæiske samlingsproces føjer (i så henseende) et nyt aspekt til skoleuddannelsen ved at stille krav om sprogkundskaber og evne til at samarbejde inden for kulturelt blandede grupper på virksomhederne og om at udvide

horisonten og udsigterne for såvel den enkelte som for undervisningssystemet. Arbejdere fra lande med høj undervisnings- og kvalifikationsstandard vil blive mere efterspurgte end andre. Derfor vil konkurrencen tvinge til forbedring af undervisningsstandarden i alle lande. Men kvalifikationerne volder også arbejdsmarkedet problemer (Eliasson, 1994). Højt kvalificerede arbejdere underbetales almindeligvis i forhold til værdien af det, de yder arbejdsgiveren, og det omvendte gælder for de lavt kvalificerede (Eliasson, 1992). Det øver en negativ indflydelse på lysten til at lære mere, det være sig på skole eller arbejdsplads. Da kvalifikationsudvikling er kumulativ, og da skolen danner udgangspunktet for den enkeltes fortsatte uddannelse på arbejdspladsen, kan udsigten til, at det måske vil vare mange år, før man kan høste belønningen for sin indsats, medføre en dårlig start på livet for det enkelte menneske. I et samlet Europa vil det også øve negativ indflydelse på den enkelte, når talen er om den pågældendes evne til at arbejde i internationale omgivelser og til at tilpasse sig disse.

Er uddannelse ulejligheden værd?

Almindelig sund fornuft siger, at man burde belønnes for at lære noget (Kazamaki Ottersten, Mellander, Meyerson, Nilsson, 1994). Men efter international målestok har belønningen for at lære noget hidtil været lav i Sverige.

Lige siden Becker (1962), Mincer (1958, 1962, 1974) og Schultz's (1960, 1961) indledende arbejde har indtjening, funktioner og menneskelig kapitalvurdering været genstand for indgående drøftelser. Lønfaktorer er nu velkendte i økonomien og er ofte blevet behandlet empirisk. Der er også arbejdet meget på bedømmelse af de oprindelige lønfaktorer (Kazamaki Ottersten, Mellander, Meyersson og Nilsson, 1994).

Den lønmæssige fordel udtrykt som forholdsvis lønforbedring som følge af et års ekstra uddannelse andrager mellem 3 og 4%. Denne uddannelsesbelønning har holdt sig ret konstant på dette niveau i perioden fra 1984 til 1991. Den lønmæssige fordel bør sammenholdes med OECD-gennemsnittet, som ligger på mellem 10 og 12%. Det bør dog tilføjes, at nogle lønmodtagergrupper som f.eks. ingeniører til trods for det i international sammenligning relativ lave niveau har opnået lønforhøjelser, som gør, at de omsider er nået op på det svenske gennemsnitsniveau for lønmæssig fordel (Mellander, 1994).

Den lave lønfordel afføder spørgsmålet om muligheden for "hjerneflugt" eller kvalifikationsomfordeling i et integreret Europas større markedssammenhæng. Sandsynligvis har en del af denne "hjerneflugt" allerede fundet sted. Personer med et højt uddannelsesniveau flytter selvfølgelig først, og selv beskedne antal kan øve en følelig negativ indflydelse på svensk erhvervslivs konkurrenceevne (Braunerhjelm og Eliasson, 1994). Efterhånden som der udvikler sig avancerede arbejdsmarkeder, vil der blive større efterspørgsel efter udvandringsvillige højtuddannede folk. Inden man kan beskæftige sig med "hjerneflugten", må man imidlertid skaffe sig klarhed over, hvor følsom undervisning og udvandring er for indkomstvariationer (Lundborg, 1991). I denne forbindelse kan der også være nationalt betingede forskelle. Mon de fremtidige ændringer i følsomhed til dels skyldes integration? Hvilke faktorer øver indflydelse på højere uddannede personers udvandring? Disse spørgsmål bør undersøges grundigt.

Institutionelle hindringer

Arbejdsmarkedets fleksibilitet afhænger kritisk af befolkningens uddannelsesniveau og af arbejdsmarkedets institutioner. Mange af disse institutioner, især de, der har med fagforeningernes kontrol af markederne at gøre, har mindsket arbejdsmarkedets fleksibilitet. Svenske arbejdsmarkedslove og svensk fagforeningspraksis kan endvidere dæmpe arbejdsmarkedets allokeringsprocesser. Samtaler med erhvervsvirksomheder viser faktisk, at arbejdsstyrkens gennemsnitsalder på svenske fremstillingsvirksomheder er meget høj. De svenske arbejdsmarkedslove kan i nogen grad være skyld i denne udvikling. Nu véd vi imidlertid, at de unges uddannelse er bedre, selv om den ældre generation har fordelene ved at have været på arbejdsmarkedet i længere tid.

(...) "efter international målestok har belønningen for at lære noget hidtil været lav i Sverige."

"Den lave lønfordel afføder spørgsmålet om muligheden for "hjerneflugt" eller kvalifikationsomfordeling i et integreret Europas større markedssammenhæng."

"Mange af disse (arbejdsmarkeds)institutioner, især de, der har med fagforeningernes kontrol af markederne at gøre, har mindsket arbejdsmarkedets fleksibilitet."

(...) "arbejdsstyrkens gennemsnitsalder på svenske fremstillingsvirksomheder er meget høj. (...)
Nu ved vi imidlertid, at de unges uddannelse er bedre, selv om den ældre generation har fordelene ved at have været på arbejdsmarkedet i længere tid."

(...) "virksomheden investerer måske mindre i menneskelig kapital, fordi den ældre arbejdskraft medfører en dårligere rentabilisering af omskolingsudgifterne."

"Selv om den yngre generation er mere oplyst og bedre uddannet inden for de nye kvalifikationsområder, vil det alligevel være vanskeligt for de unge mennesker at komme ind på arbejdsmarkedet."

"Allerede på nuværende tidspunkt forekommer der inden for EF problemer med institutionelle hindringer og arbejdsmarkedspraksis."

"Faget matematik bliver vigtigere på alle niveauer, ikke mindst på værksteder og fabrikker. Ikke desto mindre vælger færre elever end tidligere gymnasiets matematisk-naturvidenskabelige linje."

(...) "multilaterale overenskomster (er) ikke altid (...) lette at gennemføre i praksis, i særdeleshed ikke hvis overenskomsterne ligger på et for højt niveau."

Arbejdsmarkedslovgivningens princip om, at de først ansatte skal afskediges sidst, kan i det lange løb ikke undgå at øve negativ indflydelse på ældre virksomheder, hvis marked er i tilbagegang (Kazamaki Ottersten, 1993). Da der samtidig sker en forringelse af de ansattes lyst til at lære ved at skifte beskæftigelse inden for samme virksomhed eller ved at veksle til andre virksomheder, forøges dette princips negative indflydelse på produktiviteten. Følgen bliver, at virksomheden måske investerer mindre i menneskelig kapital, fordi den ældre arbejdskraft medfører en dårligere rentabilisering af omskolingsudgifterne. Selv om den yngre generation er mere oplyst og bedre uddannet inden for de nye kvalifikationsområder, vil det alligevel være vanskeligt for de unge mennesker at komme ind på arbejdsmarkedet. Også i dette tilfælde forværres den negative indirekte indflydelse på ungdommens beskæftigelse yderligere, hvis overenskomsterne fastsætter for høje begyndelseslønninger.

I en integreret verden må mange af disse institutionelle forhindringer fjernes. Nogle af dem vil forsvinde som følge af mere effektive arbejdsmarkedsforhandlinger. I nogen grad vil et bedre og mere dereguleret arbejdsmarked (se Eliasson 1994) kunne udvikles i et samlet Europa. I dette tilfælde kan bedre undervisning på sekundærtrinnet og større tilskyndelser til at "lære" blive en følge deraf. Allerede på nuværende tidspunkt forekommer der inden for EF problemer med institutionelle hindringer og arbejdsmarkedspraksis. Man må derfor håbe, at fremtiden vil bringe en deregulering af det europæiske arbejdsmarked som helhed for at gøre Europa konkurrencedygtigt over for nye udfordringer fra både vest og øst.

Det svenske uddannelsessystem i et europæisk perspektiv

Hvordan skal uddannelsen tilrettelægges? Hvem skal betale for den? Det er spørgsmål, der skal løses i et europæisk uddannelsessystem. Hvad er tilladt, og hvilke hindringer bliver der tale om? Hvordan skabes der sikkerhed for et godt uddannelsessystem? Hvem skal tage ansvaret? Hvor megen uddannelse er der brug for? Skal alle have en højere uddannelse for overhovedet at komme i betragtning ved besættelse af en stilling? Vil der opstå et delt arbejdsmarked og et delt Europa bestående af folk med en meget lav og en meget høj uddannelse med hver deres arbejdsmarked?

Industriens hurtige tekniske udvikling stiller krav til både uddannelsessystemer og arbejdsmarkeder i Europa (Eliasson og Kazamaki Ottersten, 1994). Sveriges integration er allerede startet. Højst sandsynligt er det på dette marked, at svensk integration allerede gør fremskridt takket være ERASMUS-programmet og vekselvirkningen mellem højere uddannelse og forskning. Det svenske uddannelsessystem har udsigt til at klare sig godt i den europæiske samlingsproces, da de svenske elever er meget interesserede i at uddanne sig i udlandet. Integration udvider horisonten og baner vejen for nye uddannelsesmuligheder.

Endelig skal der nævnes nogle få yderligere problemer:

❑ Virksomhederne ser ud til at tillægge evner til mundtlig kommunikation og færdigheder i matematik særlig betydning. Faget matematik bliver vigtigere på alle niveauer, ikke mindst på værksteder og fabrikker. Ikke desto mindre vælger færre elever end tidligere gymnasiets matematisk-naturvidenskabelige linje. Selv om denne tendens gør sig internationalt gældende i de industrialiserede lande, varsler den alvorlige problemer for fremtiden. Nye former for rekrutteringspraksis vil endvidere tvinge til omlægning af uddannelsessystemerne for at imødekomme disse krav, hvis eleverne skal have vellønnet beskæftigelse i fremtiden.

❑ Et spørgsmål, der også kræver grundig overvejelse og allerede har påkaldt sig opmærksomheden, er, om integration vil føre til hjerneflugt i nogle lande, medens andre vil få tilført menneskelig kapital. Lande, der i høj grad tilstræber lighed, kommer til at revidere deres politik. Dette emne behandles delvis i Peter Lundborgs artikel i det foreliggende nummer.

❑ Vi bør huske på, at multilaterale overenskomster ikke altid er lette at gennem-

føre i praksis, i særdeleshed ikke hvis overenskomsterne ligger på et for højt niveau. Det er på ingen måde ønskeligt at bebyrde svensk erhvervsliv med mere bureaukrati. Fleksibilitet i den praktiske gennemførelse og i den måde, hvorpå multilaterale overenskomster laves, er nødvendig med henblik på smidig integration. Det vil være ønskeligt at flytte en del beslutninger til et lavere beslutningsplan.

Med disse problemer for øje hvad kan man da i bedste fald forvente af integrationen?

1) Vi skulle kunne forvente hurtigere tilpasning af uddannelsesmarkederne til fælles krav og mål inden for undervisningen samt flere valgmuligheder. Endvidere skulle der være udsigt til bedre forskningsmuligheder.

2) Med større vekselvirkning på arbejdsmarkedet og konkurrence på europæisk plan burde vi kunne forvente en højnelse af undervisningens status. En højere undervisningsstatus burde bidrage til en højnelse af undervisningsstandarden i såvel skolen som på arbejdspladsen. Denne virkning vil hele Europa drage fordel af. Belønningen for højere undervisning vil sandsynligvis stige.

3) Mere konkurrence burde også øve pres på udgifterne og tvinge til højnelse af kvaliteten - hvilket ikke mindst for Sveriges vedkommende er af betydning på grund af de høje undervisningsudgifter.

I betragtning af ovennævnte ulemper skulle de generelle virkninger for svensk uddannelse blive positive.

Konklusioner

Europæisk integration vil gøre undervisningssystemet mere spændende ved at muliggøre mere fælles forskning og åbne interessante udviklingsområder. Forudsætningen for en vellykket integration er et funktionsdygtigt og smidigt nationalt arbejds-og uddannelsesmarked. Integration begynder altid på nationalt plan. Skabelse af et velfungerende arbejdsmarked og et tilsvarende undervisningsmarked er ikke kun et svensk problem. Det forventes imidlertid, at Sveriges tilknytning til Europa vil få stor positiv indflydelse på svensk undervisning f.eks. ved at forbedre dens status og dens rentabilitet. Det skal dog bemærkes, at der også kan blive tale om nogle ulemper; f.eks. kan integrationen medføre større problemer med multilaterale overenskomster på højt niveau.

"Forudsætningen for en vellykket integration er et funktionsdygtigt og smidigt nationalt arbejds- og uddannelsesmarked. Integration begynder altid på nationalt plan."

Litteraturhenvisninger

Becker, G.S., 1962, Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis, *Journal of Political Economy,* Vol. 70 Supplement, Part 2, s. S9-549.

Braunerhjelm, P., Eliasson, G., 1994, *Finanstidningen.*

Eliasson, G., 1992, *Arbetet - dess betydelse, dess innehåll, dess kvalitet och dess ersättning,* IUI, Stockholm.

Eliasson, G., 1994, Uddannelsens effektivitet og markeder for kompetence, Erhvervsuddannelse nr. 2/94.

Eliasson, G., Kazamaki Ottersten, E., 1994, *Om förlängd skolgång,* IUI, Almqvist och Wiksell International, Stockholm.

Fagerlind, I. (1993), *Utbildningen i Sverige och det mänskliga kapitalet. Nya villkor för ekonomin och politiken.* Rapport till Ekonomikommission.

Kazamaki Ottersten, E., 1993, *Produkivitet och Anställningsskydd,* IUI Working Paper No. 399.

Kazamaki Ottersten, E., 1994, Tendenser i svenske virksomheders arbejderrekruteingspraksis, Erhvervsuddannelse nr. 1/94.

Kazamaki Ottersten, E., Mellander, E., Meyersson, E., Nilsson, J., 1994, *Pitfalls in the Measurement of the Return to Education: An Assessment Using Swedish Data,* IUI Working Paper No. 414,.

Lindh, T., Mellander, E., Kazamaki Ottersten, E., 1994, *Productivity and Cost Effects of Firm Sponsored Training: Evidence from Publicly Supported Training in Sweden 1989-1991,* IUI forthcoming Working Paper.

Lundborg, P., 1991, Determinants of Migration in the Nordic Labour Market, *The Scandinavian Journal of Economics,* Vol. 93, No. 3.

Mellander, E., 1994, *Avkastningen på utbildning i Sverige 1984-91: En känslighetsanalys,* Mimeo IUI.

Mincer, J., 1958, Investment in Human Capital and Personal Income Distribution, *Journal of Political Economy,* Vol. 66, s. 281-302.

Mincer, J., 1962, on the-Job Training: Costs, Returns, and Some Implications, *Journal of Political Economy,* Vol. 70, Part 2, s. S50-579.

Mincer, J., 1974, *Schooling, Experience and Earnings,* New York: Columbia University Press for the National Bureau of Economic Research.

OECD, 1992, Education at a Glance, OECD Indicators.

OECD, 1993, Industry Training in Australia, Sweden and the United States.

Schultz, T.W., 1960, Capital Formation by Education, *Journal of Political Economy,* Vol. 68, s. 571-583.

Schultz, T.W., 1961, Investment in Human Capital, *American Economic Review,* Vol. 51, s. 1-17.

US Department of Labor 1991, What Work Requires of Schools. A SCANS report for America 2000.

Uddannelsessystemet i Sverige

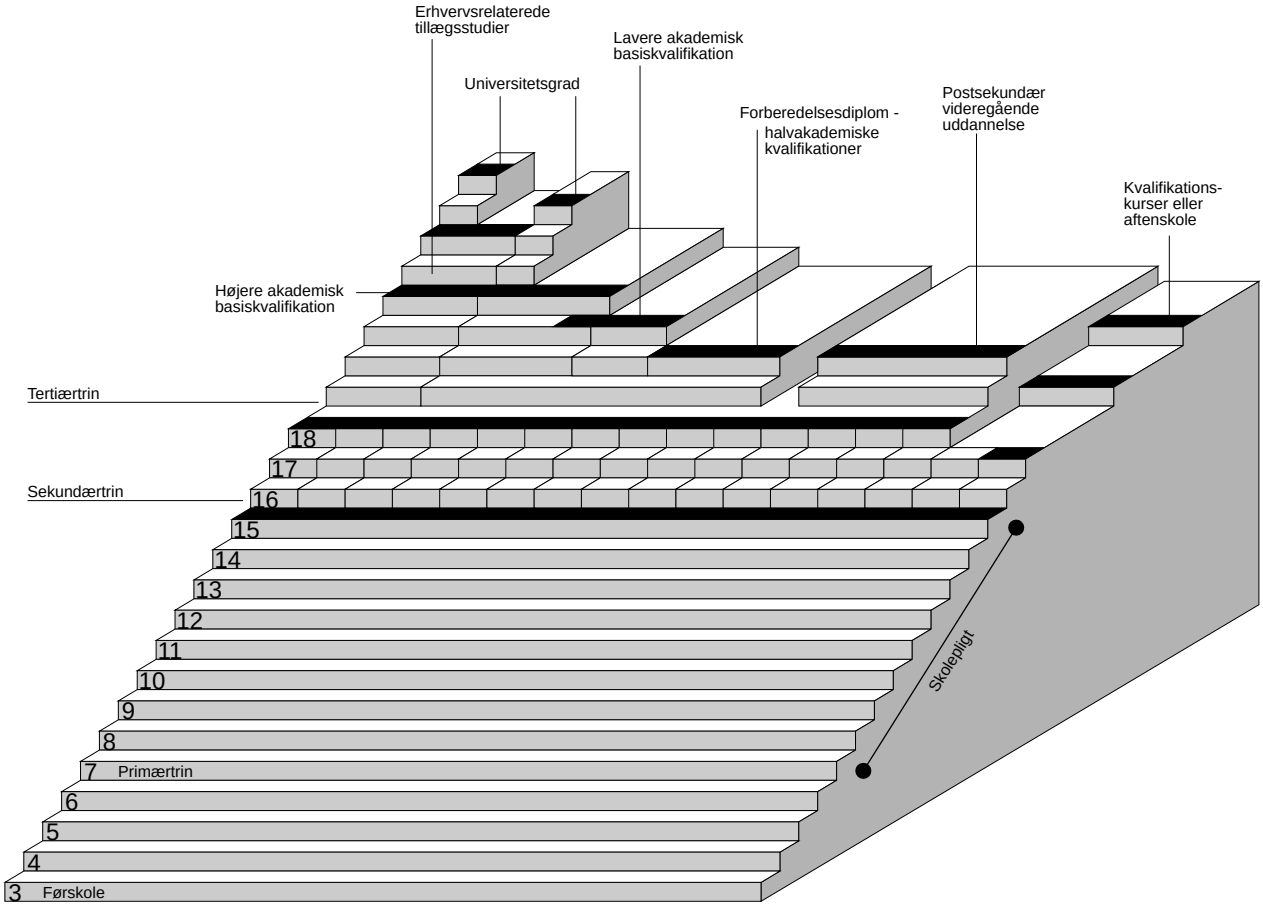

- ❑ På førskoletrinnet findes der forskellige institutioner for aldersgruppen 0 til 6/7 år: dagplejecentre, deltidsgrupper, børnehaveklasse.
- ❑ Siden 1991 har børn haft mulighed for at påbegynde skolen efter det fyldte 6. år, hvis forældrene ønsker det, og kommunens skolekapacitet tillader det. Fra skoleåret 1997/98 skulle denne mulighed være til stede i alle kommuner.
- ❑ Skolepligten omfatter børn fra 6/7 til 16 år; undervisningen varetages af enhedsskolen, der er fælles for drenge og piger og er udformet med henblik på uddannelse af alle i den nye generation. Siden indførelsen af 9 års skolepligt i 1962 har den obligatoriske skolegang været inddelt i treårige trin: lavere, mellemste og øverste trin. Fra skoleåret 1995/96 indføres en landsomfattende ny læseplan for 1.-7. skoleår; fra 1996/1997 for 8. skoleår og fra 1997/98 for 9. skoleår.
- ❑ I den nye enhedsskole for undervisningen på sekundærtrinnet, der indførtes i 1992 og skal være fuldt gennemført ved begyndelsen af skoleåret 1995/96, er al undervisning tilrettelagt som programmer af tre års varighed. Der findes 16 landsomfattende programmer, heraf 14 primært erhvervsrettede, og to universitetsforberedende. Samtlige programmer har de samme otte grundfag: svensk, engelsk, samfundslære, religion, matematik, naturlære, gymnastik og æstetik. Herudover undervises eleverne i programspecifikke fag.
- ❑ Afsluttende erhvervsfaglige eksamina fra universiteter og andre højere læreanstalter opnås efter fuldførte studier af varierende længde (2 til 5 1/2 år). Programmerne berettiger til universitetsdiplom i f.eks. medicin eller som gymnasielærer.

Grafisk fremstilling: Rudolf J. Schmitt; teknisk produktion: Axel Hunstock, Berlin; vejledning fra CEDEFOP: Pekka Kämäräinen

Erhvervsuddannelse i Finland

Matti Kyrö
er leder af afdelingen for information og koordination af forskning og kvantitative data vedrørende uddannelse under Det Nationale Uddannelsesråd (centralt organ for udvikling og evaluering af uddannelse) i Finland.

Erhvervsuddannelsens historie i korte træk

I Finland er de grundlæggende erhvervsuddannelser udviklet i offentligt regi og udbydes som hovedregel i institutioner i offentligt eje. De er med andre ord først og fremmest finansieret med offentlige midler, og det er myndighederne, der skal sikre, at erhvervsuddannelsens generelle målsætninger virkeliggøres i hele landet. I det finske skolebaserede system har den praktiske uddannelse i hovedsagen været begrænset til skoler.

Formålet er at garantere lige uddannelsesmuligheder for alle, uanset bopæl, økonomiske forhold eller sprog. I overensstemmelse med nordiske demokratiske principper blev garantien for lige uddannelsesmuligheder for alle allerede vedtaget i slutningen af 1960'erne som den højest prioriterede målsætning. Uddannelse betragtes som nøglen til international konkurrenceevne og national velfærd.

Den centraliserede nationale planlægning i slutningen af 1970'erne og i 1980'erne sikrede en stigning i antallet af uddannelsespladser inden for de grundlæggende erhvervsuddannelser. Antallet af pladser fordobledes fra 1970 til 1994. Samtidig gik antallet af unge i aldersgruppen 16-18 år tilbage fra 85 000 til 65 000. I Finland er forskellen mellem aldersgrupperne ret stor, alt efter deres formelle eksamener. Blandt de 25-29-årige har ca. 80% en afsluttet erhvervsuddannelse eller en universitetsgrad, mens andelen blandt de 45-49-årige ligger under 50%.

Internationalt set svarer opdelingen mellem almen og erhvervsrettet uddannelse på det højere sekundærtrin til gennemsnittet og ligner meget opdelingen i Frankrig.

Ved udgangen af 1980'erne førtes der mange diskussioner om behovet for en nyvurdering af uddannelsens målsætninger. Der blev lagt stor vægt på behovet for individualitet og valgfrihed som et middel til at sikre succes i en situation præget af stærk økonomisk konkurrence. Disse mål prioriteredes foruden hovedmålsætningerne fra det foregående tiår, nemlig ligestilling, en omfattende almen uddannelse og assimileringen af humanistiske idealer.

Hovedsigtet i denne vision er at etablere en offentlig enhedsskole for de unge, hvor de har mulighed for at kombinere almene og erhvervsrettede studier eller vælge en enkelt retning. Niveauet i den post-sekundære erhvervsuddannelse vil blive hævet ved hjælp af et net af institutioner for videregående erhvervsuddannelser af typen "Fachhochschule" i Tyskland, hvor en integreret del af arbejdet består i videnskabelig forskning inden for arbejdsområdet. De unge kvalificeres til universitetet enten ved hjælp af den almene uddannelse eller i en institution for videregående erhvervsuddannelse. Denne projekterede uddannelsesstruktur befinder sig i konstant bevægelse. Alle forsøg, som måtte være inspireret af visionen, vil være baseret på det aktuelle curriculum.

Ændringer i den senere tid

I forbindelse med udviklingen i Europa i slutningen af 1980'erne blev Finland udsat for skarp konkurrence udefra. For så vidt angår uddannelse blev en højnelse af det generelle uddannelsesniveau for hele nationens vedkommende mere relevant end nogensinde før. Dette hang frem for alt sammen med den europæiske integrationsproces og forandringerne i økonomien, den hastige teknologiske udvikling samt demografiske faktorer. I denne forbindelse debatteredes principperne for videreuddannelse og en tilsvarende omstrukturering af uddannelsessystemet meget intensivt.

I Finland er de grundlæggende erhvervsuddannelser udformet med henblik på de unge. Erhvervsuddannelse for voksne ud

"Finland står i dag i en situation, hvor den almene uddannelse og erhvervsuddannelsen udvikles hver for sig i henhold til principperne om henholdsvis den "opbyggelige skole" og arbejdsmarkedets skole, men et af principperne, der ligger til grund, er en markedsrelateret, serviceorienteret skole. Udbuddet af arbejdsmarkedsuddannelser for voksne er allerede nu udelukkende baseret på efterspørgsel og marketing. (...) Der har været to forskellige tendenser i de senere år, nemlig en udvidelse af lærlingeuddannelsen og indførelsen af kompetencebaserede erhvervsfaglige prøver i lighed med NVQ'erne i Det Forenede Kongerige."

"Internationalt set svarer opdelingen (i Finland) mellem almen og erhvervsrettet uddannelse på det højere sekundærtrin til gennemsnittet og ligner meget opdelingen i Frankrig."

"Niveauet i den postsekundære erhvervsuddannelse vil blive hævet ved hjælp af et net af institutioner for videregående erhvervsuddannelser af typen "Fachhochschule" i Tyskland, hvor en integreret del af arbejdet består i videnskabelig forskning inden for arbejdsområdet."

"Erhvervsuddannelse for voksne ud over arbejdsmarkedsuddannelserne eller personaleuddannelse begyndte først at få betydning hen imod udgangen af 1980'erne."

"(...) i 70'erne (...) (prioriteredes) ligestilling og frem for alt ønsket om at hjælpe de svageste højt. Siden da er opmærksomheden mere og mere gået over til individet, og specielt begavede individer."

over arbejdsmarkedsuddannelserne eller personaleuddannelse begyndte først at få betydning hen imod udgangen af 1980'erne. For så vidt angår unges uddannelse går man ud fra, at alle unge har mere eller mindre samme niveau som udgangspunkt. På denne baggrund har det været muligt at arrangere uddannelsen i studielinjer, hvor individuelle forskelle kun tages op, når der opstår indlæringsvanskeligheder. Valgmuligheder med hensyn til fag inden for de enkelte linjer findes praktisk talt ikke.

Udbuddet af arbejdskraft forventes at gå yderligere tilbage. Arbejdskraften ser ud til at forlade arbejdsmarkedet for at gå over i uddannelse og førtidspensionering. Den aktuelle lavkonjunktur har stimuleret efterspørgslen efter uddannelse; for så vidt angår uddannelsen af de 16-19-årige er nogle områder, der tidligere var vanskelige at rekruttere til, begyndt at tiltrække flere elever.

I slutningen af 80'erne var aldersgrupperne, der stod over for at skulle uddanne sig efter endt skolegang, mindst. Den nuværende beskedne opadgående tendens vil vende igen i midten af 90'erne. På dette tidspunkt vil vi sandsynligvis atter stå over for en mangel på faglært arbejdskraft inden for nogle centrale fremstillings- og serviceindustrier. Svingningerne i de unge aldersgrupper påvirker planlægningen mærkbart, fordi myndighederne er officielt forpligtede til at tilbyde alle skoledimittender en uddannelsesplads.

Fig. 1. Andel i % af elever på sekundærtrin i almen og erhvervsrettet uddannelse i EU-lande (ingen data for Grækenland og Luxembourg) i 1991.

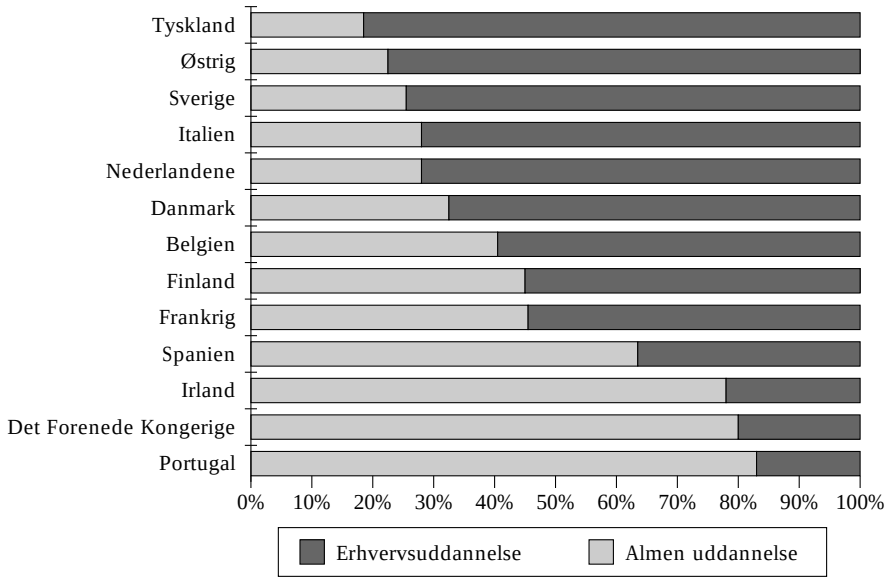

Kilde: Education at a Glance, OECD

Aktuelle målsætninger

Målsætningerne for finsk uddannelsespolitik går ud på dels at løse de nuværende problemer i økonomien og i arbejdslivet og dels at opbygge et uddannelsessystem, der vil kunne producere en kvalificeret og kompetent arbejdsstyrke, ikke alene her og nu, men også ved udgangen af vort århundrede.

Situationen inden for uddannelsespolitikken kompliceres endvidere af den omstændighed, at de væsentlige værdier i samfundet er forskelligartede og i en vis udstrækning uspecificerede. Målværdierne i den finske uddannelseslovgivning blev defineret i 70'erne, da ligestilling og frem for alt ønsket om at hjælpe de svageste prioriteredes højest. Siden da er opmærksomheden mere og mere gået over til individet, og specielt begavede individer. Det er væsentligt at få en debat i gang om disse værdier med sigte på de undervisningsplaner, der skal udarbejdes for primær- og sekundærundervisningen.

Skolereformen i 1970'erne var resultatet af kompromiser, og erhvervsuddannelse og almen uddannelse blev fortsat udviklet hver for sig. Fordelingen og kvantificeringen af erhvervsuddannelse var baseret på et anslået behov for faglært arbejdskraft.

Som et resultat af de sideløbende skoleformer lå antallet af unge, der valgte almen undervisning på sekundærtrinnet, helt klart over tilgangen til de videregående uddannelser. Disse unge skulle omplaceres til erhvervsrettet undervisning på sekundærtrinnet, hvilket skabte et behov for tilnærmelse mellem erhvervsrettet og almen undervisning i uddannelsessystemet.

Som et land med forholdsvis få naturlige ressourcer har Finland altid måttet trække på sine menneskelige ressourcer. Det for-

Fig. 2. Gennemsnitlig årsindtægt i henhold til uddannelsesmæssig baggrund inden for ikke-universitære tertiæruddannelser (gange 100) efter alder og køn i nogle EU-lande.

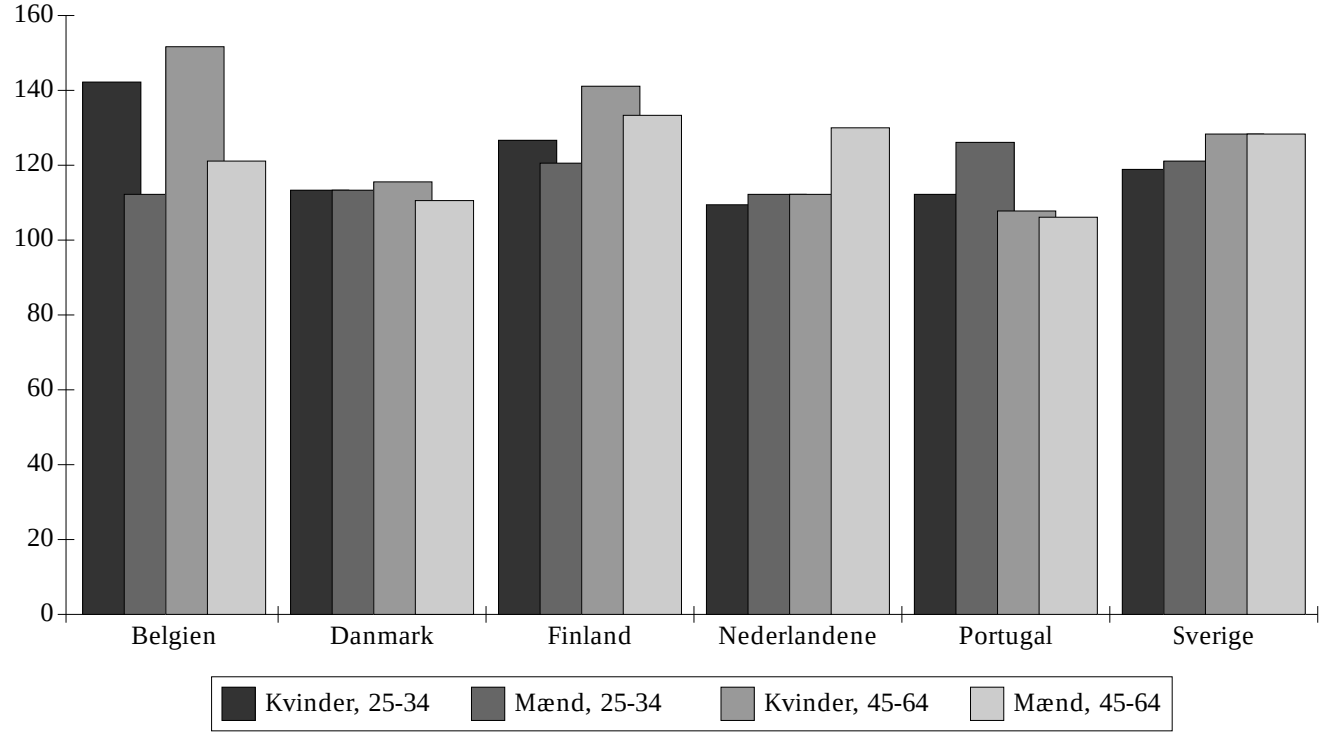

Kilde: Education at a Glance, OECD

melle uddannelsesniveau har altid været og er fortsat et centralt kriterium for rekrutteringer og lønfastsættelse. Dette fremgår af en international sammenligning af gennemsnitslønnen efter uddannelsesniveau. Lønnen i Finland er forholdsvis høj sammenlignet med andre EU-lande. Dog er forskellen mindre i de yngre aldersgrupper, hvilket skyldes den udtalte højnelse af det generelle uddannelsesniveau.

I halvfjerdserne blev man enig om at basere uddannelsesudbuddets omfang på behovet for faglært arbejdskraft. Dette satte fokus på betydningen af den kvantitative planlægning, der delvis var adskilt fra indholdet. Når man går ud fra denne definition, afstedkommer uddannelsesudbuddet en høj grad af centraliseret styring. Som følge heraf blev adgangen til de forskellige områder og den regionale fordeling defineret yderst detaljeret ved hjælp af en planlægningsproces på mange niveauer. Kvantificeringsplanerne blev i sidste ende godkendt af staten. De aktuelle krav til erhvervsuddannelsen i Finland går ud på at intensivere samspillet mellem skole, handel og industri og gøre erhvervsuddannelsen mere attraktiv. Dette gælder navnlig i en periode med højkonjunktur, når efterspørgslen efter arbejdskraft overstiger udbuddet. I det finske system spiller handel og industri ikke nødvendigvis nogen afgørende rolle i de grundlæggende erhvervsuddannelser. Den omstændighed, at myndighederne er officielt forpligtede til at sikre alle skoledimittender en plads i uddannelsessystemet, udvider de unges uddannelsesmæssige muligheder og skaber forskelle for så vidt angår de enkelte områders popularitet.

Repræsentanter for handel og industri deltager i den uddannelsespolitiske udvikling i diverse rådgivende udvalg. De har en stor repræsentation i Det Rådgivende Udvalg for Uddannelsesplanlægning, der i hovedsagen fokuserer på kvantificeringen af uddannelsesudbuddet. Der findes både nationale område-

"Skolereformen i 1970'erne var resultatet af kompromiser, og erhvervsuddannelse og almen uddannelse blev fortsat udviklet hver for sig. Fordelingen og kvantificeringen af erhvervsuddannelse var baseret på et anslået behov for faglært arbejdskraft."

"Det formelle uddannelsesniveau har altid været og er fortsat et centralt kriterium for rekrutteringer og lønfastsættelse."

"De aktuelle krav til erhvervsuddannelsen i Finland går ud på at intensivere samspillet mellem skole, handel og industri og gøre erhvervsuddannelsen mere attraktiv."

"Især i 90'erne har der været en udpræget tendens til at se uddannelse som en kundeservice. Kunden bestemmer, hvilken type uddannelse samt hvilken kvalitet, man ønsker; som følge heraf er det efterspørgslen efter uddannelse, der styrer uddannelsernes udvikling og udbud."

"I 90'erne er antallet lærekontrakter steget med næsten 40% fra 7 200 til 10 000, som dog fortsat kun udgør 5% af den samlede erhvervsuddannelse."

"Den nye lov om kompetencebaserede prøver er trådt i kraft i år, og indtil nu er der kun afholdt nogle ganske få prøver. De første erfaringer viser, at kun meget få personer kan bestå de nye prøver uden en formel erhvervsuddannelse. De færdigheder, som de tilegner sig i deres arbejde, er for begrænsede til, at de kan klare de krav, der stilles ved prøverne."

specifikke uddannelsesudvalg og lokale og institutionelle udvalg, hvor arbejdsmarkedets organisationer er repræsenterede.

Den hastige teknologiske udvikling i dag indebærer store udfordringer til den institutionelle erhvervsuddannelse, især i Finland, hvor netværket af skoler er udstrakt. Der findes ca. 500 erhvervsskoler, hvor der undervises 200 000 elever om året. Det er ikke muligt for en erhvervsskole at forny sine undervisningsmaterialer i samme hastighed, som de mest progressive arbejdsgivere anskaffer nyt udstyr og nye maskiner. Derfor er det uundgåeligt, at væsentlige dele af den praktiske erhvervsuddannelse lægges over i progressive virksomheder.

Især i 90'erne har der været en udpræget tendens til at se uddannelse som en kundeservice. Kunden bestemmer, hvilken type uddannelse samt hvilken kvalitet, man ønsker; som følge heraf er det efterspørgslen efter uddannelse, der styrer uddannelsernes udvikling og udbud. Den finske regering har allerede defineret dette som et af kriterierne, der skal tilgodeses ved kvantificeringen.

Finland står i dag i en situation, hvor den almene uddannelse og erhvervsuddannelsen udvikles hver for sig i henhold til principperne om henholdsvis den "opbyggelige skole" og arbejdsmarkedets skole, men et af principperne, der ligger til grund, er en markedsrelateret, serviceorienteret skole. Udbuddet af arbejdsmarkedsuddannelser for voksne er allerede nu udelukkende baseret på efterspørgsel og marketing.

Skole og arbejdsliv

Problemet ved den skolebaserede erhvervsuddannelse har noget at gøre med kontakten til arbejdslivet og til arbejdslivets foranderlige krav. I uddannelsespolitikken lægges der stor vægt på tilnærmelse mellem uddannelsen og det praktiske arbejde. Andelen af arbejdspraktik i den teoretiske uddannelse er steget enormt i de seneste år. En optimal balance og integration mellem uddannelse og arbejde er det centrale spørgsmål i øjeblikket.

Ændringen i uddannelsespolitikken hen imod større individualitet, fleksibilitet, valgmuligheder og lokal ansvarlighed har styrket erhversuddannelsesalternativerne. Der har været to forskellige tendenser i de senere år, nemlig en udvidelse af lærlingeuddannelsen og indførelsen af kompetencebaserede erhvervsfaglige prøver i lighed med NVQ'erne i Det Forenede Kongerige.

I de sidste par år er både arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationerne gået aktivt ind for lærlingeuddannelsen. I 90'erne er antallet af lærekontrakter steget med næsten 40% fra 7 200 til 10 000, som dog fortsat kun udgør 5% af den samlede erhvervsuddannelse. Det er ikke nemt at få etableret en lærekontrakt inden for nye erhvervsområder på grund af den traditionelt skolebaserede uddannelse. Der mangler uddannelsesplaner for lærlinge inden for mange områder samt veluddannede undervisere og instruktører i virksomhederne. Den nye lov om kompetencebaserede prøver er trådt i kraft i år, og indtil nu er der kun afholdt nogle ganske få prøver. De første erfaringer viser, at kun meget få personer kan bestå de nye prøver uden en formel erhvervsuddannelse. De færdigheder, som de tilegner sig i deres arbejde, er for begrænsede til, at de kan klare de krav, der stilles ved prøverne.

Et aspekt ved uddannelsen i Finland er i dag, at erhvervsuddannelsen for unge og voksenuddannelsen har udviklet sig hver for sig. Mulighederne for erhvervsuddannelse øges, men samtidig bliver det vanskeligere at opretholde samme indlæringsniveau på de forskellige skoler og i de forskellige dele af landet.

Administrative reformer

I takt med den seneste udvikling er der opstået et påtrængende behov for at afvikle den nuværende centraliserede administration. Dette skyldes først og fremmest to faktorer: den aktuelle neo-liberale samfundstænkning, der understreger serviceudbyderens ansvar, samt den økonomiske udvikling. Som følge af nedgangen i industriproduktionen vil den offentlige sektors relative andel i bruttonationalproduktet vokse.

De ledende principper bag den igangværende administrative reform i Finland tager sigte på at afskaffe den normative regulering og uddelegere beslutningskompetence. Som følge af den forværrede økonomiske situation må der skæres ned i antallet af ansatte, og afgørelser i så henseende, der også omfatter uddannelsessektorens administration, er allerede blevet truffet.

I den finske administration findes tre forskellige statslige myndighedsniveauer til styring af lokale aktiviteter. Næsten alle ministerier har en landsdækkende central forvaltning og en regional (provins-) forvaltning, der er underlagt denne. Denne struktur med flere niveauer i beslutningsprocessen og planlægningen har vist sig at være alt for omstændelig. Beslutninger og planlægningsansvar vil blive delegeret til det lokale niveau. For så vidt angår uddannelsen, er målet at skabe nationale rammer, inden for hvilke uddannelsesinstitutionerne er forholdsvis frit stillede til at udbyde uddannelse i henhold til de lokale behov.

Det voksende lokale selvstyre udgør en væsentlig del af reformen inden for uddannelsesadministrationen. Undervisningsplanerne omfatter diskretionære elementer, der afgøres lokalt inden for løse målsætningsrammer. Derigennem skabes forudsætningerne for et fleksibelt udbud af uddannelse. Det forventes endvidere, at et voksende lokalt selvstyre vil forbedre uddannelsens effektivitet og anvendelighed. Mere end tidligere vil forskellige interessegrupper følge skolernes aktiviteter på nært hold.

For så vidt angår administrationen, er det aktuelle udviklingstrin noget vagt. I visse kredse frygter man, at delegeringen af statslig magt og regulering til et lokalt niveau vil føre til, at beslutningskompetencen i realiteten vil blive overtaget af arbejdsmarkedets parter. Der er risiko for, at udviklingsrammerne vil blive defi-

"I takt med den seneste udvikling er der opstået et påtrængende behov for at afvikle den nuværende centraliserede administration."

"For så vidt angår uddannelsen, er målet at skabe nationale rammer, inden for hvilke uddannelsesinstitutionerne er forholdsvis frit stillede til at udbyde uddannelse i henhold til de lokale behov."

Uddannelsessystemet i Finland

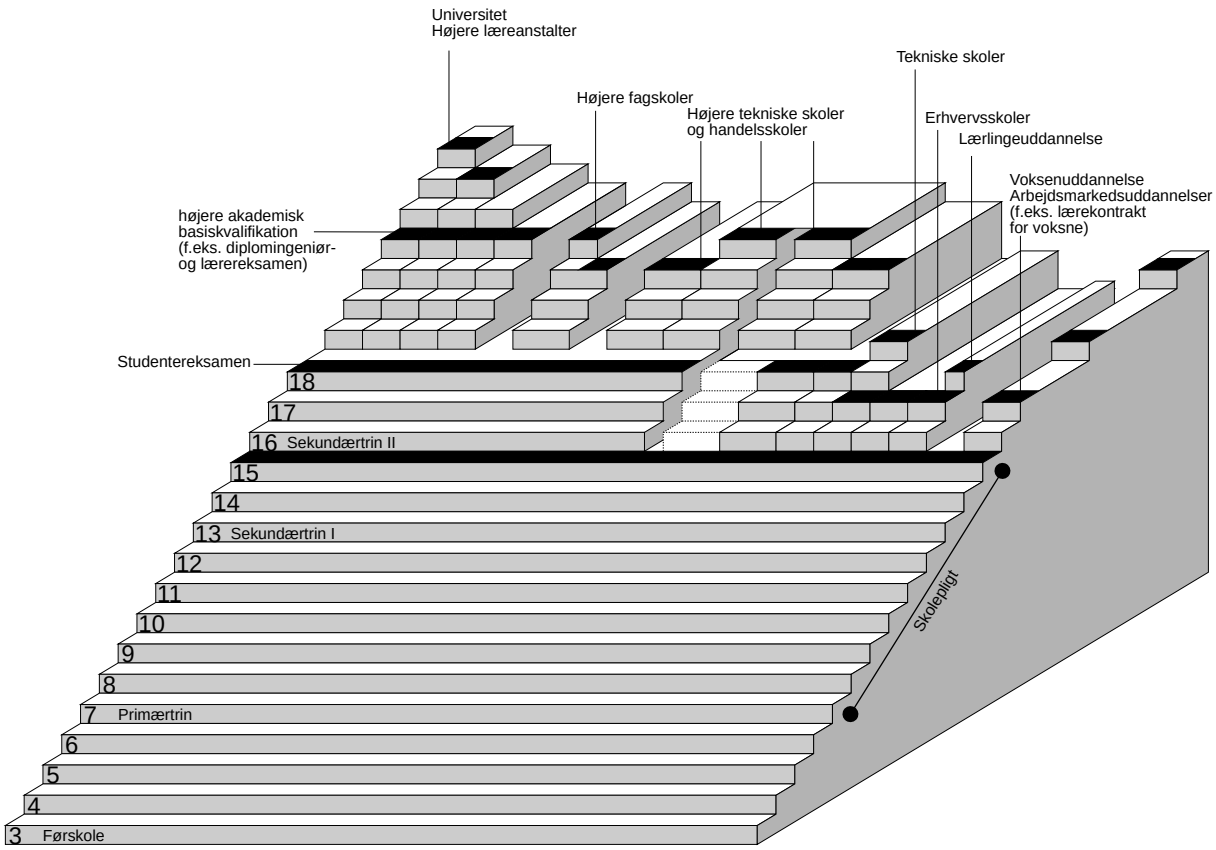

Grafisk fremstilling: Rudolf J. Schmitt; teknisk produktion: Axel Hunstock, Berlin; vejledning fra CEDEFOP ved Pekka Kämäräinen

"I Finland vil pligten til at udbyde erhvervsuddannelse gradvis gå over til kommunerne. (...) De modtager statstilskud alt efter deres udgifter og kommunens finansielle status."

"Parlamentet konstaterede (...), at der under recessionen ikke skulle skæres ned på uddannelsen, men tværtimod ydes mere støtte."

neret af lærernes fagforbund gennem deres indflydelse på den landsdækkende opdeling af klassetimer, og af arbejdsgiverorganisationer gennem deres indflydelse på de afsluttende prøver på nationalt plan.

Der er fortsat den mulighed, at decentralisering kun vil være ensbetydende med en lokalisering af bureaukratiet. Uddannelsessystemets infrastruktur er ikke så fleksibel som den burde være i et ægte kunderelateret system. Netværket af uddannelsesinstitutioner er opbygget til at støtte regionalpolitikken i et land, der er det femtestørste i Europa, men har en befolkning på fem millioner.

Tendenser i finansieringen

I Finland vil pligten til at udbyde erhvervsuddannelse gradvis gå over til kommunerne. I dag står kommunerne for halvdelen af erhvervsskolerne. De modtager statstilskud alt efter deres udgifter og kommunens finansielle status.

Som følge af beslutningen om at gennemføre formålsbestemt styring i hele statsadministrationen samt den løbende rationalisering og decentralisering vil statstilskud i nær fremtid blive ydet efter et nyt system. En institution vil modtage et rundt beløb, der er beregnet på basis af tre faktorer - kvota af klassetimer, elevtal og institutionens størrelse. Institutionen kan bruge pengene efter eget skøn. Udgifterne vil ikke længere blive opdelt i omkostninger, der berettiger til statsstøtte, og andre, der ikke gør det.

Man håber, at det nye system vil forbedre uddannelsesservicens standard og sætte institutionerne i stand til at tage højde for specielle lokale behov på en bedre måde end under det nuværende system. Samtidig opfordres kommunerne til at yde en effektiv service omkostningsmæssigt set og til at slanke administrationen. I en udtalelse til regeringens uddannelsespolitiske rapport konstaterede parlamentet, at statstilskudsreformen ikke må ændre på fordelingen af uddannelsesomkostningerne mellem stat og kommuner. Når nye opgaver og ansvarsområder overføres til kommunerne, skal de også have de ressourcer, som de skal bruge til at udføre dem. Parlamentet konstaterede endvidere, at der under recessionen ikke skulle skæres ned på uddannelsen, men tværtimod ydes mere støtte.

Erhvervsuddannelse har altid været anset for at være borgernes privilegium. Af denne grund er erhvervsuddannelsens finansiering i vidt omfang afhængig af offentlige midler. Det finansielle ansvar forventes ikke at blive ændret i den nærmeste fremtid på grund af denne traditionelle holdning.

Litteraturhenvisninger:

Ekola, Jorma (udg.): Ammatillisen keskiasteen koulunuudistus. Arviointeja koulunuudistuksen toimeenpanon toteutuksesta. (Den post-sekundære erhvervsuddannelsesreform. En vurdering af uddannelsesreformens gennemførelse.) Institut for uddannelsesforskning, Jyväskylä, publikationssserie B, Teori og praksis, 56/1991.

Ekola, Jorma & Kämäräinen, Pekka & Vuorinen, Pentti: Ammatillisen koulutuksen uudistaminen 1980-luvulla (Erhvervsuddannelsesreformen i 1980'erne). Det Nationale Erhvervsuddannelsesråd, rapporter 30/1991.

Helakorpi, Seppo & Aarnio, Helena & Kuisma, Raimo & Mäkinen, Armas & Torttila, Pekka: Työ ja ammattitaito (Arbejde og faglige færdigheder). Erhvervspædagogisk uddannelsesinstitut i Hämeenlinna, forskningsrapporter 5/1988.

Kivinen, Osmo: Koulutuksen järjestelmäkehitys - Peruskoulutus ja valtiollinen kouludoktriini Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla (Uddannelsessystemets udvikling - Grunduddannelse og statslig uddannelsesdoktrin i Finland i det 19. og 20. århundrede). Turku Universitet, publikationer C67, 1988.

Kivinen, Osmo & Rinne, Risto & Ahola, Sakari: Koulutuksen rajat ja rakenteet (Uddannelsens grænser og struktur). Hanki ja jää, Helsingfors, 1989.

Kyrö, Matti & Vasiljeff, Miliza & Virtanen, Kirsi: Ammatillisen koulutuksen kehitys vuosina 1960-1987 (Erhvervsuddannelsens udvikling 1960-1987). Det Nationale Erhvervsuddannelsesråd, afdeling for planlægning og udvikling, rapporter 16/1988.

OECD: Education at a Glance. OECD Indicators. Paris, 1993.

Volanen, Matti Vesa: Åbne sociale strukturer og skole/arbejde-netværket. I Kyrö, Matti (udg.): Kvalifikationsforskning - som bas för utbildning? Stockholm, 1989.

Volanen, Matti Vesa & Jalkanen, Hannu (udg.): Koulutuksen kuninkaat ja kulkurit (Konger og vagabonder i uddannelsen). Institut for uddannelsesforskning, Jyväskylä, publikationsserie B, Teori og praksis, 24/1988.

Boom i lærlingeuddannelsen i Finland

Henry J. Vartiainen

arbejder ved Helsinki Universitet, Finland. Har forinden været ansat i den finske nationalbanks institut for økonomisk forskning, i OECD-sekretariatet i Paris og Conference Board i Bruxelles, i den finske arbejdsgiver- og industriforening og det finske managementinstitut (LIFIM).

En genopdaget vej til arbejdslivet

Uanset hvor stor arbejdsløsheden og omfanget af de strukturelle ændringer er, bliver der ved med at være behov for faglært arbejdskraft. Den hidtidige udvikling og prognoserne i de industrialiserede lande viser uden undtagelse en stigning i antallet af veluddannet, men også en nedgang i antallet af ufaglært arbejdskraft. Mange rutinejob vil blive erstattet af automatiserede processer. Mens fag, håndværk, produktionsbrancher og hele industrisektorer forsvinder, vil nøglefærdigheder for individer og skoler omfatte fleksibilitet, indlæringsevne og evne til omskoling, vilje til at skifte erhverv, kundeorientering. Arbejdsopgaver ændrer sig så hurtigt, at det er praktisk umuligt at imødekomme fremtidige krav gennem en planlægning af arbejdskraften.

En kvalificeret arbejdsstyrke, veluddannet og i stand til selvstændig og nyskabende tænkning og handling, er en uundværlig konkurrencefaktor på frie og stadig mere omfattende markeder. Det er en udfordring til samfundet med de begrænsede offentlige midler, der er til rådighed, at etablere en sund balance mellem efterspørgslen efter og udbuddet af færdigheder og de store forventninger, som befolkningen har til fordelene ved en uddannelse.

Med den store eller stigende arbejdsløshed er interessen for uddannelse vokset. Derfor omfatter arbejdsmarkedspolitikken også flere erhvervsuddannelsesinitiativer end tidligere. Arbejdsmarkederne er mere diversificerede og serviceorienterede end før, hvorfor en høj beskæftigelsesgrad ikke længere kan sikres ved en direkte stimulering af efterspørgslen fra det offentlige. I et land, hvor indkomstpolitiske aftaler traditionelt spiller en stor rolle, er det politisk vanskeligt at lade markedsmekanismen nedbringe arbejdsløsheden gennem et lavere lønniveau. En mere sofistikeret måde er at forbedre folks færdigheder og forsøge at skabe bedre kontakt mellem virksomheder og erhvervsskoler med henblik på, at eleverne erhverver relevante kvalifikationer.

I Finland har dette ført til en sen erkendelse af den indlysende, men fundamentale kendsgerning, at virksomhederne, der leverer varer og tjenesteydelser, er en uddannelsesressource **par excellence** og bedst af alle og hidtil langtfra anvendt i et rimeligt omfang. Vil en virksomhed have succes, må den følge med i den teknologiske og organisatoriske udvikling, i markeders og kundernes behov. For så vidt er uddannelse på arbejdspladsen en effektiv læremetode med tilpasning til virksomhedskultur og arbejdsliv fra begyndelsen. Den er et passende lærested både for dem, der har brug for en grundlæggende faglig uddannelse, og dem, der har brug for efteruddannelse eller omskoling.

Hurtig overgang til industrisamfundet

Finlands omstilling fra et overvejende landbrugsautarki til en åben markedsøkonomi med en blomstrende industri startede og tog fart i anden halvdel af det 19. århundrede. Skovressourcerne, der indtil da var blevet ret så passivt udnyttede - frem for alt i husholdningerne - fik adgang til det internationale marked, takket være træforarbejdningsteknikkens og transportmulighedernes udvikling. En liberal lovgivning erstattede tidligere restriktioner i handel og produktion (laugene blev afskaffet i 1897). Det zaristiske Ruslands voksende markeder stod åbne for de finske producenter. Veluddannede og opfindsomme industrifolk kom til Finland fra vesten for at iværksætte vigtige initiativer inden for papirmasse og papir, tekstiler og teknik[1].

Med den begyndende produktion af papirmasse og papir som udgangspunkt udviklede der sig snart en magisk vækstspiral: en symbiose af produktion, forskning og fremstilling af det nødvendige maskineri og udstyr. Hver syvende papirmaskine i verden er af finsk oprindelse.

Fra industrialiseringens begyndelse i Finland i anden halvdel af det 19. århundrede har erhvervsuddannelsesområdet været domineret af en offentlig skoleuddannelse.

Fra 1980'erne er de individuelle præstationer og valgmulighedernes betydning atter rykket i forgrunden. Den nye lov, der trådte i kraft i 1993, har udvidet lærlingeuddannelsen til at omfatte alle fag samt supplerende uddannelser. Skolerne har mere frihed til og ansvar for at etablere kurser og moduler. Eksamen er kompetencebaseret og uafhængig af, på hvilken måde færdighederne er erhvervet (skole, mesterlære, praksis). Ansvaret for prøverne ligger hos eksamenskommissionerne, hvor arbejdsmarkedets parter, skoler og lokale myndigheder samarbejder. Den vigtigste udfordring er nu at vække interesse hos arbejdsgiverne og at få dem involveret.

"(...) virksomhederne, der leverer varer og tjenesteydelser, er en uddannelsesressource par excellence og bedst af alle og hidtil langtfra anvendt i et rimeligt omfang."

"(...) erhvervsuddannelserne (er) (...) i hovedsagen blevet udviklet i offentlige institutioner og i offentligt regi."

"Mange faktorer har ligget til grund for de lave tal (af lærlinge). Det var ikke alene det, at lærlingeuddannelsen ikke havde nogen særlig høj social status; også fagbevægelen så med mistroiske øjne på uddannelse på arbejdspladsen."

[1]Strømmen af immigranter fra andre lande blev sat i gang meget tidligere ved Napoleons dekreter, der forbød landene på kontinentet at handle med Storbritannien eller de britiske kolonier. Varer, men ikke mennesker kunne forhindres i at bevæge sig. De tidlige konsekvenser af Finlands internationalisering var med andre ord positive i Finland.

Omfanget af den tekniske industri var beskedent i 1930'erne. Efter anden verdenskrig var de tvungne krigsskadeserstatninger til Sovjetunionen trods deres hårdhed en lykke i forklædning, idet de gav stødet til en moderne teknisk industri, der bl.a. fremstiller maskiner til produktion af papir og papirmasse, motorer, skibe m.m.

Efter anden verdenskrig har samfundet undergået markante strukturelle ændringer. Antallet af personer i primærproduktionen (land- og skovbrug) er gået tilbage fra 36% i 1960 til 5% i 1994. Befolkningens aldersmæssige sammensætning ændrer sig: antallet af unge under 15 år, der udgjorde 30% i 1960, lå i 1994 på 19%, mens andelen af 15-64-årige er steget fra 62 til 67%. Den demografiske udvikling understreger således, hvor vigtig voksenuddannelsen er.

Den offentlige skoleuddannelse dominerer

Den nødvendige erhvervsuddannelse leveredes først af virksomhederne selv. På et tidligt tidspunkt overtog staten ansvaret for skoleuddannelsen. I 1840'erne indrettedes søndagsskoler for håndværkerlærlinge samt tekniske skoler i de største byer. Der blev tilbudt en fire års uddannelse for eleverne, der skulle være mindst 12 år gamle. Uddannelsen omfattede almene fag og teknisk undervisning i de fag, der ansås for at være relevante for fremstillingsindustrien og håndværket. Opfattelsen af, at erhvervsuddannelsen er et offentligt anliggende som i det øvrige Skandinavien, blev ikke anfægtet. Siden uafhængigheden er erhvervsuddannelserne med andre ord i hovedsagen blevet udviklet i offentlige institutioner og i offentligt regi.

Omfanget af virksomhedsinterne erhvervsuddannelser

Lærlingeuddannelsen har i årtier været ret beskeden, omfangsmæssigt set. I 1970'erne var der kun en ca. 4 000 lærlinge om året. I tiåret efter steg antallet til ca. 8 000, og til over 10 000 i 1993. Antallet af nye lærekontrakter tredobledes i samme år og nåede op på 8 830, idet lærekontrakter kunne indgås for de samme fag som i andre skoletyper. Den anslåede målsætning for 1995 er 17 000 pladser, hvoraf voksen- og supplerende uddannelser udgør ca. halvdelen.

Men disse tal udgør fortsat kun en brøkdel af elevtallet på 200 000 på alle erhvervsskoler. Virksomhedsinterne uddannelser findes mest i sådanne fag (de grafiske fag, frisør, bager, konditor m.v.), hvor tradition og effektiv indlæring kræver en uddannelse i denne form. Handel og administration, men også elteknik og sociale tjenesteydelser har ligeledes været foretrukne valg.

Mange faktorer har ligget til grund for de lave tal. Det var ikke alene det, at en lærlingeuddannelse ikke havde nogen særlig høj social status; også fagbevægelsen så med mistroiske øjne på uddannelse på arbejdspladsen. Lærekontrakter ansås primært for at være arbejdskontrakter, med rigoristisk anvendelse af hele arbejdslovgivningen inklusive mindstelønnen. Omstændelige bureaukratiske regler lagde en dæmper på al begejstring, som arbejdsgiverne måtte have følt. Mange skrædderier forsvandt simpelthen af samme grund.

Nytænkning

I 1980'erne førtes der mange diskussioner om uddannelsesmålsætninger. Det var

Tilgang til lærlingeuddannelsen i Finland i perioden 1970-1994

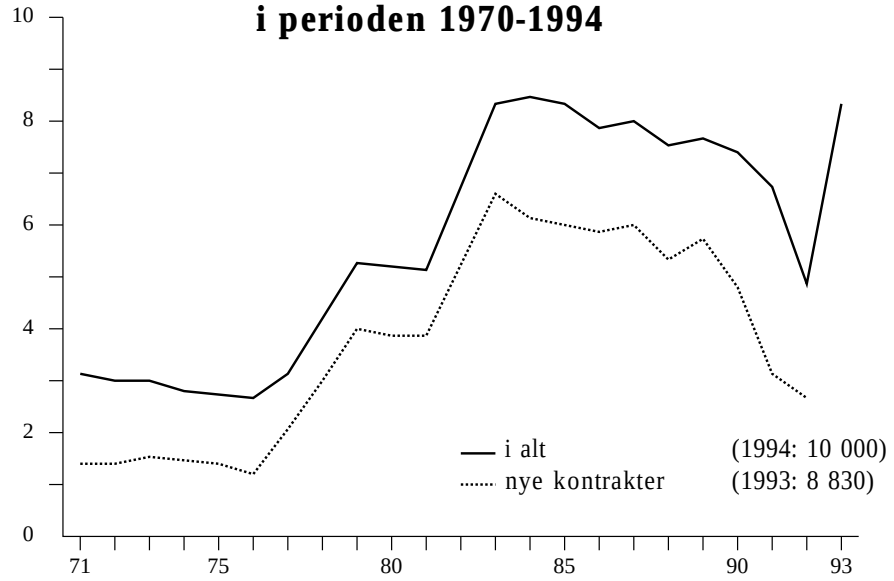

Kilde: Vartiainen, Henry J., Lærlingeuddannelse (på finsk), i: Taloustieto, august 1994

det individuelle behov og eksistensen af valgmuligheder, der nu sattes i højsædet i modsætning til den tidligere tendens til at fremhæve lighed, ensartethed og standardiserede normer, tilpasset efter samfundets behov. Økonomiens behov anerkendtes, men mere på et teoretisk plan. At lære ved at arbejde må ses som en ligeværdig måde til at erhverve kompetence og bestå prøver på som at blive undervist i offentlige erhvervsskoler.

Fleksibilitet bør være nøgleordet. Myndighederne bestræber sig for at gøre arbejdserfaring og den formelle eksamen mere kompatibel. Sondringen mellem teoretisk og praktisk arbejde bliver også mere og mere udvisket. På den anden side er statistiske data en støtte: diverse målgrupper, der har behov for uddannelse, identificeres nu mere klart, fordi arbejdsministeriet råder over et bedre statistisk grundlag. Grupper med brug for omskoling er personer, der har forladt skolen i en tidlig alder uden nogen erhvervsuddannelse, førtidspensionister eller arbejdsløse unge.

Industrien går stærkt ind for lærlingeuddannelsen, idet man anser denne for at være den moderne reaktion på et diversificeret arbejdsmarked. Den har mange fordele. De fag, man uddannes til, findes i virkeligheden, beskæftigelsessituationen tages med ind i billedet, uddannelsen kan påbegyndes når som helst, den er mere aktuel teknisk set (dog må der som et generelt kriterium ligge en rimelig gennemsnitlig standard til grund for eksamen, og ikke supertekniske krav). I tyndt befolkede områder kan dette være den eneste måde, som erhvervsuddannelse kan organiseres på.

Organisatorisk reform

Nytænkningen genspejledes i ny lovgivning. Indtil for nylig har ansvaret for uddannelsen udelukkende ligget hos erhvervsskolerne. Dette har været og er fortsat den mest markante forskel i forhold til den tyske form for erhvervsuddannelse. Skolerne arrangerede arbejdspraktik for eleverne på virksomheder, enten i undervisningstimerne eller som arbejdserfaring under vejledning uden for undervisningsplanen. Arbejdsgiverne betaltes af det offentlige for kontraheret erhvervsuddannelse. Kontrakten var en aftale mellem en erhvervsskole og en arbejdsgiver om elevens arbejdspraktik. Undervisningsplanerne fulgte i øvrigt retningslinjerne fra Det Nationale Uddannelsesråd til punkt og prikke.

I 1993 trådte en ny lov om lærlingeuddannelse i kraft med sigte på at forbedre uddannelsens konkurrenceevne i forhold til andre uddannelser. Muligheden for en erhvervsuddannelse per kontrakt udvidedes til at omfatte alle fag og prøver, der findes i erhvervsskolerne. Erhvervsskolerne fik frie hænder til at indføre nye kurser efter disse principper og overtage ansvaret for individuelle undervisningsplaner. På denne nye baggrund er samarbejdet mellem de lokale myndigheder og skolen blevet udvidet. I henhold til den nye lov er en lærekontrakt en særlig aftale mellem en arbejdsgiver, der erklærer sig indforstået med at levere den erhvervsuddannelse, der er defineret i kontrakten, og en elev, der forpligter sig til at arbejde som modydelse for uddannelsen. Betegnelsen erhvervsuddannelseskontrakt understreger dens uddannelsesrelaterede karakter.

Reformerne har ikke været radikale nok til at ændre på ansvarsfordelingen. Men der er sket en form for decentralisering. Der skal gives mere uafhængighed til skolerne til at udarbejde elevernes studieprogrammer. Mens gradueringen fortsat gennemføres af myndighederne, sker det på basis af arbejdsgivernes vurdering.

Ansvaret for eksaminering og anerkendelse ligger hos den lokale eller nationale eksamenskommission, der er sammensat af repræsentanter for arbejdsmarked, skoler og de lokale myndigheder. Gennemførelsen af eksamen inden for de brede rammer, der er sat af Det Nationale Uddannelsesråd, overlades som regel til en skole og lokale virksomheder. Planlægningen af curricula og ansvaret for omkostningerne ligger nu på de samme hænder. Når der skal afholdes teoretiske kurser, køber den lokale myndighed den pågældende serviceydelse hos en erhvervsskole eller en anden institution, eller hos et firma. Udvalget af kursustilbud er øget betydeligt. Erhvervsskolerne har nu frie hænder til at etablere kurser og moduler. I betragtning af, at systemet har været nok så centraliseret indtil nu, er dette noget af en udfordring for skolerne. Aktive innovatorer får deres chance.

"Myndighederne bestræber sig for at gøre arbejdserfaring og den formelle eksamen mere kompatibel."

"I 1993 trådte en ny lov om lærlingeuddannelse i kraft med sigte på at forbedre uddannelsens konkurrenceevne i forhold til andre uddannelser."

"Reformerne har ikke været radikale nok til at ændre på ansvarsfordelingen. Men der er sket en form for decentralisering."

"Erhvervsskolerne har nu frie hænder til at etablere kurser og moduler."

"Den nye lov om kompetencebaserede eksamener trådte i kraft i maj 1994. Eksamen, der består af en række klart identificerbare moduler, er nu uafhængig af den måde, hvorpå de nødvendige færdigheder og kundskaber er opnået."

"Siden 1993 har lærlingeuddannelsen kunnet foregå enten som fuldtidsuddannelse fra et til fire år eller som supplerende uddannelse af en varighed på fire måneder til et år."

"På længere sigt vil kombinationen af voksenuddannelse og lærlingeuddannelse betyde en økonomisk besparelse af rang og give bedre muligheder for at opbygge erhvervsuddannelsesmoduler."

"Nye finansieringsmetoder er ensbetydende med, at styringen skifter fra den centrale til den lokale administration."

"Der foreligger (...) ingen planer om at indføre en afgift for alle virksomheder som i Danmark (...). Den franske metode med at pålægge virksomhederne en forpligtelse til at tilbyde erhvervsuddannelse har ikke fundet støtte i Finland."

Bredere anvendelsesområder

Siden 1993 er lærlingeuddannelsen blevet anvendt, når den uddannelsessøgende ikke allerede har erhvervsuddannelse, når vedkommende ønsker at udvikle sine færdigheder og har brug for et tilsvarende uddannelsesbevis, når hendes/hans arbejde udvides til at omfatte nye områder, når hun/han påtager sig nye arbejdsopgaver, når der ønskes formelle kvalifikationer, når arbejdsstyrken i en virksomhed omskoles til nye eller mere specialiserede opgaver, når en person med passende kvalifikationer ikke er til rådighed på arbejdsdmarkedet m.v.

Den nye lov om kompetencebaserede eksamener trådte i kraft i maj 1994. Eksamen, der består af en række klart identificerbare moduler, er nu uafhængig af den måde, hvorpå de nødvendige færdigheder og kundskaber er opnået. For at fastholde prøverne på et højt niveau, er kvalitet, godt omdømme og effektivitet blandt hovedkriterierne. Endvidere vil placeringen og den relative status på arbejdsmarkedet blive betragtet som nyttige indikatorer.

Også for voksne

Siden 1993 har lærlingeuddannelsen kunnet foregå enten som fuldtidsuddannelse fra et til fire år eller som supplerende uddannelse af en varighed på fire måneder til et år. Uddannelsen ses ikke som en afsluttet enhed, men som et led i en logisk uddannelsesrække.

De grundlæggende erhvervsuddannelser var oprindeligt konciperet til at tilgodese unges behov. Voksenuddannelsen tog fart hen imod slutningen af 1980'erne. Ca. 35 000 voksne om året anses for at have behov for supplerende uddannelse og omskoling. Uddannelsen kan med andre ord bruges til at dække de uddannelsessøgendes individuelle behov eller som et instrument til uddannelse af arbejdsstyrken i en virksomhed. Over halvdelen af de nye kontrakter omfatter uddannelssøgende, der allerede har en grundlæggende erhvervsuddannelse. Også deleksamener kan tages på denne måde.

På længere sigt vil kombinationen af voksenuddannelse og lærlingeuddannelse betyde en økonomisk besparelse af rang og give bedre muligheder for at opbygge erhvervsuddannelsesmoduler. De uddannelsessøgende vil også være nødt til at være mere fleksible, de må selv tage initiativet og være indstillet på at flytte derhen, hvor den ønskede uddannelse udbydes.

Omkostninger

Det er staten, der afgør kompensationens størrelse pr. elev under erhvervsuddannelse og supplerende uddannelse. Den gradueres efter en skala for statslige tilskud til kommunerne.

Nye finansieringsmetoder er ensbetydende med, at styringen skifter fra den centrale til den lokale administration. Mange tidligere centralt anvendte regler vil simpelt hen blive ignoreret. De lokale myndigheder er beføjet til at fordele midlerne fra staten i overensstemmelse med egne behov.

Der er ingen ændringer i de generelle principper for finansieringen af lærlingeuddannelsen: bortset fra nogle begrænsede og tidsafhængige undtagelser fastsættes lærlingelønnen i nationale overenskomster i henhold til arbejdslovgivningen. Udgifterne til uddannelsen med de gældende lønsatser er for store, hvorfor virksomhederne kompenseres af staten. Godtgørelserne ligger for tiden mellem FIM 1400 og 2100 i det første år og ca. halvdelen i de følgende år eller for supplerende uddannelse. Statstilskuddene beregnes per elev uden præstationsrelaterede præmieringer. De lokale myndigheder kan præmiere virksomheder, der gennemfører nye former for erhvervsuddannelse. Det gør bl.a. Helsinki kommune. Ulemperne er, at budgetmæssige rammer kan sætte grænser for det disponible finansieringsvolumen, og offentlig sparsommelighed ved fastsættelsen af godtgørelser kan dæmpe arbejdsgivernes motivering til at stille lærepladser til rådighed.

Der foreligger endnu ingen planer om at indføre en afgift for alle virksomheder som i Danmark og derigennem fordele uddannelsesomkostningerne på alle virksomheder, uanset om de tilbyder uddannelse eller ej. Den franske metode med at pålægge virksomhederne en forpligtelse til at tilbyde erhvervsuddannelse har ikke fundet støtte i Finland.

Uddannelse af undervisere

Der er en brist i den finske lovgivning, eftersom der ikke findes nogen formel lovgivning om undervisernes kvalifikationer. Men tingene har nu altid fungeret alligevel. Der er nu ved at komme en diskussion i gang om behovet for et uddannelsesprogram for professionelle undervisere, som virksomhederne kunne benytte sig af, såfremt deres egen uddannelseskapacitet er utilstrækkelig.

Arbejdsmarkedspolitik

En depression af hidtil ukendt omfang og strukturelle ændringer som følge af den hurtige teknologiske udvikling har bevirket en overraskende stor arbejdsløshed. I løbet af tre år fra 1990 til 1993 gik produktionen tilbage med i alt 15%, bruttoinvesteringerne halveredes, og arbejdsløsheden steg til sidst til næsten 500 000 personer eller 20% af arbejdsstyrken. Uddannelse som et arbejdsmarkedstiltag tillagdes øget betydning. De ledige brugte selv tiden til at videreuddanne sig.

Der findes mange gode råd med hensyn til jobskabelse. Ungdomsledigheden, der tilsyneladende er ret stor i lande, hvor lærlingeuddannelsen ikke spiller nogen særlig rolle, er et problem, der beskæftiger myndighederne meget. Derfor støtter arbejdsministeriet - ud over andre arbejdsmarkedstiltag - en arbejdsgiver, der er villig til at indgå en kontrakt. Kritiske stemmer siger, at denne støtte ikke bør være alt for generøs i forhold til godtgørelsen for uddannelsesudgifterne.

I arbejdsministeriet diskuteres en rimelig fordeling mellem unge, der søger en grunduddannelse, og voksne, der tilbydes omskoling, når begge dele finansieres med offentlige midler. Som regel samarbejder arbejdsmarkeds- og skolemyndighederne ganske godt i spørgsmål, der vedrører lærlingeuddannelsen. Arbejdsmarkedets folk kender virksomhederne, og skolens folk ved, hvad erhvervsskolerne kan tilbyde.

Inspektørernes syn og andre kommentarer

En gruppe tjenestemænd i en ganske central position er inspektørkorpset, der består af ca. 50 personer. De deltager i arbejdet i de lokale rådgivende udvalg, sikrer at beslutningerne gennemføres, udfærdiger kontrakterne og fører forhandlingen mellem den uddannelsessøgende og underviseren. De bestemmer, hvordan midlerne skal fordeles: kompensation til arbejdsgiverne, indkøb af teoretiske kurser, godtgørelser til elever for visse leveomkostninger, administrationsomkostninger.

I en nylig undersøgelse (Lapiolahti 1992) blev inspektørerne bedt om at vurdere eksisterende ordninger og berette om deres indtryk af udviklingen. De påpegede flaskehalse i forbindelse med antal udbudte uddannelsespladser, navnlig inden for sundheds- og socialtjenesten samt inden for nogle sjældne fag, som f.eks. guldsmed. Andre problemer udgjordes af pressede produktionsprogrammer, der ikke levnede meget tid til undervisning, manglende bevidsthed om uddannelsens vigtighed og uerfarne lærere. Der var fejl på begge sider: utilstrækkelig påskønnelse og for stort fravær på elevens side. I mange skoler prioriteredes undervisningen på skole, til skade for **unge lærlinge**.

Nogle vanskeligheder hang ifølge rapporterne sammen med snævre finansielle rammer, der begrænsede mulighederne for at stille de nødvendige kurser til rådighed. Der fandtes ikke noget klart svar med hensyn til behovet for at holde fast ved rutinekurserne eller stille midler til rådighed for mere usikre nye kurser. I forbindelse med lærlingeuddannelsens udvikling anså inspektørerne en holdningsændring for at være af afgørende betydning for, at denne form for uddannelse accepteres på lige fod med andre skoleuddannelser.

Der findes endvidere en ond cirkel for så vidt angår information: jo mindre uddannelse du har, desto mindre information når frem til dig. De der kun har lidt eller ingen uddannelse, er også dem, der er mindst interesserede i uddannelse. Inden for visse sektorer kan lærlingeuddannelsen ikke svare sig: små virksomhedsejere har næppe tid til at uddanne, og de kan da slet ikke afse tid til at udfylde den nødvendige dokumentation. Deltidsarbejde kan også give problemer. Ideelt set bør teoriundervisningen tages i fritiden, men dette kan ofte være vanskeligt at gennemføre.

"Ungdomsledigheden (...) er ret stor i lande, hvor lærlingeuddannelsen ikke spiller nogen særlig rolle (...)."

"(...) arbejdsmarkeds- og skolemyndighederne (samarbejder) ganske godt i spørgsmål, der vedrører lærlingeuddannelsen."

(Inspektørerne) "(...) påpegede flaskehalse i forbindelse med antal udbudte uddannelsespladser (...)."

"I mange skoler prioriteredes undervisningen på skolen, til skade for unge lærlinge."

"(...) blev det fastslået, at arbejdsgiverens holdning var afgørende for succes eller mangel på samme. Prioritering af produktion, utilstrækkelig anerkendelse, ligegyldighed, uafklaret ansvarsfordeling afdækkedes som værende de største vanskeligheder, der skulle overvindes."

"De små virksomheder ønsker, at etableringen af uddannelsescirkler fremmes, og klager over, at erhvervsskolerne ikke viser vilje til at koordinere deres kursus med arbejdsgiverens behov."

"En presserende opgave er (...) at vække interesse hos arbejdsgiverne og at få dem involveret."

De adspurgte anså det første uddannelsesår for at være aldeles afgørende for det endelige resultat. De var enige om, at manglende uddannelse på arbejdspladsen i visse tilfælde kan kompenseres ved uddannelse på skole eller ved virksomhedsbesøg, som i Danmark eller Norge, med andre ord bør lærlingeuddannelsen være den fleksible komponent.

I en anden undersøgelse (Järvenpää & Nuppola 1992) blev det fastslået, at arbejdsgiverens holdning var afgørende for succes eller mangel på samme. Prioritering af produktion, utilstrækkelig anerkendelse, ligegyldighed, uafklaret ansvarsfordeling afdækkedes som værende de største vanskeligheder, der skulle overvindes. På den anden side anså arbejdsgiverne det for meget vigtigt, at elevens faglige horisont udvides.

En undersøgelse blandt erhvervsskoleledere (1994) viste, at de fleste skoleledere ingen problemer så i at samarbejde, mens inspektørerne så dette som en hindring. Nogle tærskelproblemer nævntes: ukoordinerede undervisningsplaner, mangel på lokaler, disponible undervisningsressourcer, traditioner, nidkærhed med hensyn til domæner, isolering fra arbejdslivet, strengt opdelt undervisning uden tværfaglige forbindelser.

De små virksomheder ønsker, at etableringen af uddannelsescirkler fremmes, og klager over, at erhvervsskolerne ikke viser vilje til at koordinere deres kursus med arbejdsgiverens behov. De understreger endvidere, at lærlingeuddannelsen kan være temmelig dårligt stillet i konkurrencen med andre arbejdsmarkedstiltag: en arbejdsgiver får måske mere støtte til at skabe en arbejdsplads end for at stille en læreplads til rådighed. Der findes nu et stærkt politisk pres for at fritage arbejdsgiverne for de sociale ydelser, men der vil intet ske før efteråret 1995 på grund af parlamentsvalget i foråret.

Lovreformer er nu forelagt, og der vil fra nu af blive sat ind på at gennemføre og videreudvikle dem. Reformerne er ikke særlig radikale, idet organisation og finansiering som hovedregel er undtaget, men de går i retning af en decentralisering af magt og ansvar. Der vil især blive åbnet muligheder for at

*** øge lærlingeuddannelsens omfang;**

*** ligestille denne form for uddannelse med andre inden for uddannelsesstrukturerne.** Et skridt i denne retning er muligheden for at aflægge eksamen, uanset på hvilken måde færdighederne er opnået;

*** få skolerne til at forstå og sætte pris på deres nye rolle som dele af et aktivt og kontinuerligt uddannelsessystem, med fungerende kontakter til erhvervslivet.** Dette vil gavne skoler og pædagoger i form af nyskabende ideer og viljen til at gå i samarbejde med institutioner andetsteds i Europa.

En presserende opgave er imidlertid at vække interesse hos arbejdsgiverne og at få dem involveret. Der er megen uudnyttet kapacitet at hente. Det var dette, som Vilho Hirvi, generaldirektør for Det Nationale Uddannelsesråd, tænkte på, da han for nylig konstaterede, at "en vellykket kampagne for flere uddannelsespladser bør være et nationalt anliggende".

Bibliografi

Juhani Lapiolahti, Lærlingeuddannelsen i praksis (på finsk), Det Nationale Uddannelsesråd, 1992.

Järvenpää & Nuppola, Uddannelsesmetoder i køleudstyrsindustrien (på finsk), Tampere Universitet, institut for uddannelse, 1992.

Henri J. Vartiainen, Lærlingeuddannelsen i udvalgte lande (på finsk), Det Nationale Uddannelsesråd, 1994.

Erhvervsuddannelse i Østrig

Gerhard Riemer
leder af afdelingen for uddannelses- og samfundspolitik i Industriellenvereinigung, Wien

Forfatteren tegner et billede af uddannelsessystemet i Østrig og understreger i denne forbindelse, at tre af fire mulige "uddannelsesveje" efter endt skolegang fører til en erhvervsuddannelse. Afslutningsvis redegør han for østrigsk industris vigtigste forventninger til den europæiske integration og tilføjer, at "(...) ingen vision, ingen anledning (...) i de sidste årtier i det østrigske uddannelsessystem har udløst en tilsvarende diskussions- og reformiver, som den europæiske integration".

Et klart ja til Europa

Da bestyrelsen for Industriellenvereinigung (I.V.) - den største frivillige arbejdsgiverorganisation i Østrig - i maj 1987 traf beslutning om, at "Østrig skal være medlem af EF", var det hverken sikkert, om eller hvornår denne vision ville gå i opfyldelse, men det første politiske skridt hen imod Europa var taget. Det var ikke kun økonomiske spørgsmål, der stod i forgrunden for argumentationen (2/3 af al ind- og udførsel henholdsvis kommer fra og går til EF-landene), men også et ønske om udviklingen af et "borgernes Europa".

Det var klart fra begyndelsen, at et fungerende fælles økonomisk system ikke kan forordnes ved bestemmelser, love og direktiver, men frem for alt skal udformes og støttes af befolkningen. Jean Monnets tanker har været en rettesnor for I.V. under de intensive overvejelser af, hvilke virkninger et EU-medlemsskab ville få for uddannelse, kvalifikation, videnskab og undervisning. Og der er ingen vision, ingen anledning, der i de sidste årtier i det østrigske uddannelsessystem har udløst en tilsvarende diskussions- og reformiver, som den europæiske integration.

Den 12. juni 1994 - en historisk dato - bragte det overvældende, i dette omfang overraskende klare JA til Europa fra 66,6% af alle østrigere - en næsten atypisk klar tilkendegivelse af, hvilken vej man ønskede at slå ind på i en uvis fremtid, en tydelig afvisning af angstparoler - mod udlændinge, mod afskeden fra neutraliteten - og navnlig et vidnesbyrd om tilliden til landets politik. Men det havde også europæisk betydning, for indtil da havde endnu intet land stemt så endrægtigt for EU efter Maastricht.

Det erhvervsrettede skolesystem i Østrig

De mangfoldige muligheder, der eksisterer efter folkeskolen (9 års skolepligt), udgør utvivlsomt en styrke, der er ubestridt i det østrigske uddannelsessystem, og når tre af fire "uddannelsesveje" fører til en erhvervsuddannelse, så viser det, hvor højt erhvervsuddannelsen prioriteres i Østrig, og man ser da også erhvervsuddannelsen som et væsentligt element i de seneste årtiers økonomiske succes.

Efter endt skolepligt kan man slå ind på følgende uddannelsesveje:

- ❑ Fire år på sekundærtrinnet i Allgemeinbildende Höhere Schulen (gymnasier), der giver adgang til universitetet.
- ❑ Fem års fuldtidsuddannelse på Berufsbildende Höhere Schulen, der foruden en erhvervsuddannelse også giver adgang til universitetet (f.eks. tekniske læreanstalter og handelshøjskoler).
- ❑ Tre til fire års fuldtidsuddannelse på Berufsbildende Mittlere Schulen (f.eks. tekniske og handelsfagskoler), der ikke giver adgang til universitetet.
- ❑ En vekseluddannelse, som regel tre til tre og et halvt års uddannelse i en virksomhed, omfattende deltidsundervisning på en erhvervsskole.

16% af de unge (i % af hele befolkningens relevante aldersgruppe, jf. tabel 1) tager uddannelsen på fem år på Berufsbildende Höhere Schule, 13% tager uddannelsen på fire år på Allgemeinbildende Höhere Schule (gymnasiet), 8% tager den tre- til fireårige uddannelse på Berufsbildende Mittlere Schule, mens 41% af de unge får en erhvervsuddannelse i et vekseluddannelsesforløb.

Selv om kun ca. 2% af de unge - hvilket ses som en styrke i det østrigske uddannelseslandskab - efter folkeskolen ikke fortsætter i nogen uddannelse, får 21% af de unge ingen afgangseksamen efter mindst tre års uddannelse, et problem, der endnu ikke har fundet sin løsning.

Den nok vigtigste vej til sikring af et tilstrækkeligt antal unge som kvalificeret faglært arbejdskraft fører via vekseluddan-

Tab. 1: Unges uddannelsesniveau i 1991 i % af hele befolkningens relevante aldersgruppe*

5 års videregående erhvervsuddannelse	16
4 års almendannende skole på sekundærtrin	13
3 eller 4 års erhvervsuddannelse på mellemtrin[1)]	8
Vekseluddannelse[1)]	41
Almindelig skolepligt[2)]	21
I alt	99

* gennemsnit for de 17-19-årige (n = 104.920)
1) inkl. erhvervsfaglige elever i land- og skovbrug
2) eller fagskole i mindre end 3 år
Kilde: BMUK (undervisningsministeriet), ÖSTAT (statistisk kontor), ibw-beregninger

"Selv om kun ca. 2% af de unge (...) efter folkeskolen ikke fortsætter i nogen uddannelse, får 21% af de unge ingen afgangseksamen efter mindst tre års uddannelse (...)."

"Den nok vigtigste vej til sikring af et tilstrækkeligt antal unge som kvalificeret faglært arbejdskraft fører via vekseluddannelsen, som da også 46% af den relevante aldersgruppe starter på."

nelsen, som da også 46% af den relevante aldersgruppe starter på.

Ved udgangen af 1993 fandtes i Østrig 131 359 lærlinge under uddannelse på erhvervsvirksomheder (jf. tabel 2). Nedgangen i antallet af lærlinge skal først og fremmest ses på baggrund af den demografiske udvikling, men forstærkes af den stigende konkurrence mellem den praktiske uddannelse i virksomhederne og de videregående skoler samt en omend forsigtig nytænkning inden for industrien.

Forventninger til erhvervsuddannelsespolitikken i EU

Når I.V. skal formulere, hvilke forestillinger Østrig forbinder med en europæisk erhvervsuddannelsespolitik, må der forudskikkes tre bemærkninger:

1. Fra 1.1.95, hvor medlemsskabet begyndte, har det ikke længere været informations- og motivationsarbejdet for EU, der har stået i forgrunden, men deltagelsen i selve udformingen, i beslutningsprocessen og i ansvaret. Erfaringerne fra denne medvirken vil påvise muligheder og grænser for gennemførelsen af politiske mål.

2. Jo bredere og stærkere den nationale overensstemmelse er i forbindelse med politiske anliggender, jo større er chancerne for at realisere dem.

Østrigsk politik er endnu i færd med at fastlægge de fælles indholdsmæssige prioriteter. Industrien har tilkendegivet sine anliggender, og der formuleres for tiden vigtige udgangspunkter til en "østrigsk hvidbog".

3. I et "større hele" som EU vil de enkelte partneres målsætninger navnlig da have en chance for succes, når de falder sammen med andre landes forehavender. Det vil derfor være vigtigt for østrigsk erhvervsuddannelsespolitik at finde veje og få dem realiseret sammen med kolleger og venner fra andre medlemsstater.

Lige så vigtige Den Europæiske Unions formelle kompetencer for uddannelsesspørgsmål er inden for Maastricht-traktatens rammer, lige så vigtig er staternes selvstyre inden for uddannelses- og kulturpolitikken.

Under I.V.'s synsvinkel fremstår følgende hovedområder som led i en europæisk erhvervsuddannelsespolitik:

1. Mangfoldighed er ensbetydende med erfaringsrigdom, hvorfor **informations- og erfaringsudvekslingen** inden for erhvervsuddannelsen de europæiske lande imellem har afgørende betydning. Vi ønsker at vide mere om ideer, foranstaltninger og fremgangsmåder i andre lande og diskutere disse for på denne baggrund bedre at kunne vurdere egne problemer, udbygge styrkepositioner og eliminere svagheder.

Vi bør alle have bedre kendskab til de andre, og de andre bør have bedre kendskab til os.

Det vil sige: En intensivering af erfaringsudvekslingen mellem uddannelses-

praktikere, eksperter og undervisere fra virksomhederne, bl.a. for at afprøve det specielle ved det østrigske erhvervsuddannelsessystem, nemlig den hos os så vellykkede kombination af almen uddannelse, erhvervsuddannelse og praktisk uddannelse for de 14-19-årige, på andre forhold.

2. Når ca. 80% af teknologien er forældet i år 2000 og vil være erstattet med ny teknologi, og når 80% af de erhvervsaktive i år 2000 allerede er i beskæftigelse i dag, må en europæisk erhvervsuddannelsespolitik nødvendigvis fokusere **på uddannelse, men også på efter- og videreuddannelse**. 50% af det, som folk lærer i vort samfund, vil foregå efter skolen eller universitetet.

Det vil sige: Efter- og videreuddannelse må bringes i fokus i den europæiske uddannelsespolitik, hvilket forudsætter en omfattende analyse af efter- og videreuddannelsesaktiviteterne i de forskellige lande (på skoler, universiteter, arbejdspladser ...) samt en sammenligning af de europæiske forhold for på denne baggrund at udforme politiske foranstaltninger, f.eks. øgede muligheder for, at virksomhederne kan trække investeringer i uddannelse fra i skat.

3. Når "cerebral skills" mere og mere fortrænger "manual skills" i de moderne fag, vil det være påkrævet, at erhvervslærere og instruktører i stadig hurtigere tempo tilpasses de nye krav, mens erhvervsuddannelsespolitikken ligeledes må forøge tilpasningshastigheden. En europæisk erhvervsuddannelsespolitik er derfor i stigende omfang - også ifølge østrigske erfaringer - henvist til tværnational **uddannelses- og kvalifikationsforskning**. Fremme og støtte af **erhvervsuddannelses- og uddannelsesinnovationer** med et konkret sigte, og frem for alt i samarbejde med virksomhederne, tilkommer en særlig betydning.

4. Uddannelsessystemets **"nye europæiske dimension"** bør endvidere i stigende omfang tages med ind i erhvervsuddannelsen. Dette er ikke kun ensbetydende med en forbedring af de unges kendskab til fremmede sprog, bl.a. i de erhvervsfaglige grunduddannelser, og målrettet fremme af deres internationale mobilitet (udvekslingsprogrammer mellem landene også for unge under erhvervsuddannelse og ikke kun eller først og fremmest elever fra de videregående uddannelser samt studerende), men også en udvidelse af deres viden om de andre europæiske kulturer.

5. Der findes efter vores opfattelse ikke noget alternativ til **erhvervsuddannelsen i form af vekseluddannelse** - det gælder for Østrig lige så vel som for Tyskland og Schweiz. Denne form for erhvervsuddannelse vil kun kunne bevare sin betydning, hvis dens tiltrækningsevne og adgangsmulighederne til højere uddannelsesniveauer forbedres. Men denne opfattelse bør afprøves kritisk i en dialog med andre medlemsstater.

6. Sidst men ikke mindst forventer vi en realistisk diskussion om uddannelsesutopier, som f.eks. kravet om frihed til uddannelse. Som følge af strukturforandringerne, det internationale omkostningspres og de store investeringer i uddannelse, som erhvervslivet har foretaget i Østrig (1% af BIP), er det ikke længere muligt at pålægge virksomhederne yderligere byrder. På den anden side er bedre kvalificerede medarbejdere en af de vigtigste forudsætninger for konkurrencedygtige foretagender - et spændingfelt, der kun kan løses ved de små skridts politik og som skal tage hensyn til landenes forskelligartede situation.

Det vil sige: Der må bl.a. ske en intensiv motivering af arbejdstagerne til at efter- og videreuddanne sig og benytte deres

"Mangfoldighed er ensbetydende med erfaringsrigdom, hvorfor informations- og erfaringsudvekslingen inden for erhvervsuddannelsen de europæiske lande imellem har afgørende betydning."

"(...) en europæisk erhvervsuddannelsespolitik (må) nødvendigvis fokusere på uddannelse, men også på efter- og videreuddannelse."

"Der findes efter vores opfattelse ikke noget alternativ til erhvervsuddannelsen i form af en vekseluddannelse (...)."

"Som følge af (...) de store investeringer i uddannelse, som erhvervslivet har foretaget i Østrig (...), er det ikke længere muligt at pålægge virksomhederne yderligere byrder." Derfor burde man bl.a. forbedre skattereglerne for fradrag af uddannelsesudgifter (både for den enkelte og for virksomheden).

Tab. 2: Antal lærlinge efter erhvervsområder og demografisk uddannelsespotentiel

Sektion	1980 abs.	1980 %	1993 abs.	1993 %	dif. %
Småindustri og håndværk	102 051	53	72 449	55	+ 2
Industri	28 668	15	18 076	14	- 1
Handel	40 536	21	22 251	17	- 4
Turisme og fritidserhverv	16 232	8	11 562	9	+ 1
Transport	3 001	2	2 565	2	0
Penge-, kreditinstitutter, forsikring	524	0	728	1	+ 1
Områder uden for brancheorganisationerne	3 077	2	3 728	3	+ 1
I alt	194 089	101	131 359	101	

Kilde: Wirtschaftskammer Österreich

"En ansvarlig medvirkning ved udformningen af erhvervsuddannelsespolitikken inden for Den Europæiske Union kræver (...) en selvkritisk realistisk analyse af situationen og problemerne, en fordomsfri åbenhed ved vurderingen af andre, måske nye problemløsninger og mod og tilstrækkelig slagkraft, om nødvendigt, til i et fælles Europa også at slå ind på nye veje."

fritid til uddannelsestiltag, endvidere kræves øgede investeringer i uddannelse fra virksomhedernes side, samt en forbedring af skattereglerne for fradrag af uddannelsesudgifter (både for den enkelte og for virksomheden).

Konklusion

På baggrund af de i Traktaten om Den Europæiske Union formulerede målsætninger for en fælles erhvervsuddannelsespolitik forventer Østrig megen støtte til og komplementering af sin politik. LEONARDO-programmet og dets muligheder vil kunne spille en central rolle. Østrig er velforberedt på alle måder, Østrig-kontoret har allerede påbegyndt arbejdet og vil i nært samarbejde med erhvervslivets organisationer og virksomhederne sætte programmer i gang samt støtte og ledsage disse.

En ansvarlig medvirkning ved udformningen af erhvervsuddannelsespolitikken inden for Den Europæiske Union kræver tre ting af Østrig og vore eksperter:

En selvkritisk realistisk analyse af situationen og problemerne, en fordomsfri åbenhed ved vurderingen af andre, måske nye problemløsninger og mod og tilstrækkelig slagkraft, om nødvendigt, til i et fælles Europa også at slå ind på nye veje.

Det østrigske uddannelsessystems opbygning og struktur

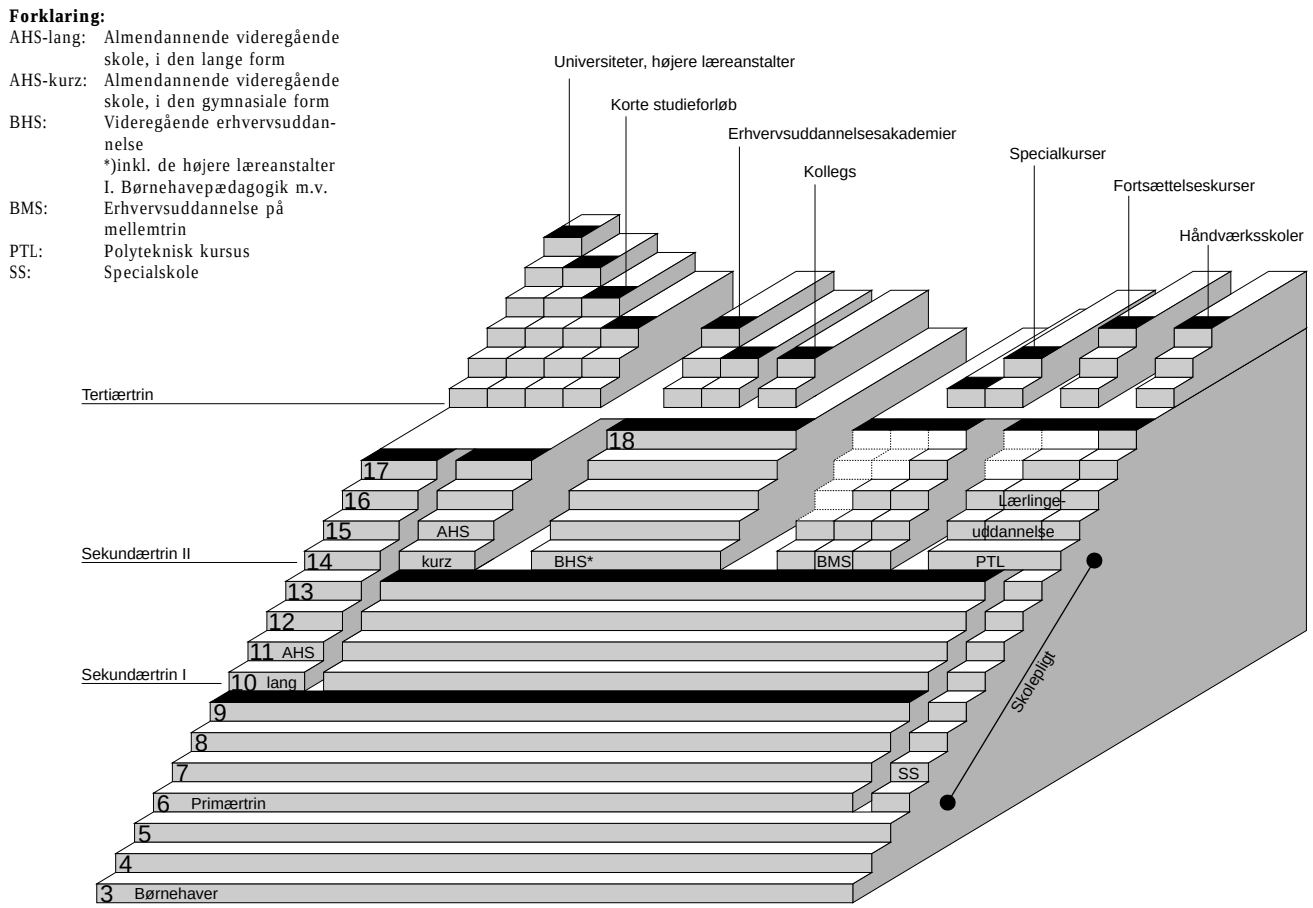

Kilde: ibw, Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft, Das berufliche Bildungswesen in der Republik Österreich, rapport udarbejdet for Det Europæiske Center for Udvikling af Erhvervsuddannelse (CEDEFOP), Wien, december 1991.
Grafisk fremstilling: Rudolf J. Schmitt, Berlin; teknisk produktion: Axel Hunstock, Berlin.

Erhvervsuddannelses-reformer i de nordiske lande

Reformudvikling og ændringer i reformplaner

Pekka Kämäräinen
har forsket i centeret for arbejdslivsforskning ved universitetet i Tampere (Tammerfors). I juni 1994 blev han af den finske regering stillet til rådighed som midlertidig ekspert for CEDEFOP.

Artiklen gennemgår reformprocesserne i de nordiske landes erhvervsuddannelsessystemer (fra 1970 til dato). Reformerne kendetegnes ved to hovedtræk:

1) Forsøg på at slå bro over kløften mellem boglige og erhvervsfaglige uddannelser.

2) Forsøg på at genoplive samarbejdet mellem den offentlige erhvervsuddannelse (på skoler) og arbejdslivet.

Artiklen gennemgår disse bestræbelsers indflydelse på de nationale erhvervsuddannelseskoncepter (og omfanget af den faktiske gennemførelse deraf). Artiklen beskriver endvidere forskellene i de nationale strategier for udformning af undervisningsplaner. Hovedvægten lægges på den grundlæggende erhvervsuddannelse, medens reformtendenserne inden for den erhvervsrettede voksenuddannelse behandles i et supplerende afsnit.

Indledende bemærkninger

Nordiske opfattelser af erhvervsundervisning og -uddannelse

I de fleste nordiske lande falder erhvervsuddannelsernes indførelse og udbygning sammen med den ret sent stedfindende industrialisering. Offentlige erhvervsuddannelser (på erhvervsskoler og højere fagskoler) indførtes og udvikledes for at hjælpe den første industrielle udvikling på gled. Lærlingeuddannelsen spiller kun en marginal eller supplerende rolle, når bortses fra Danmark, hvor den traditionelle mesterlære og en særlig vekseluddannelse har dannet basis for den grundlæggende erhvervsuddannelse.

Erhvervsuddannelsen foregik primært på fuldtidsskoler (for den grundlæggende erhvervsuddannelses vedkommende) og på fagskoler (for erhvervsfaglige kvalifikationer på højere niveau). Disse institutioner udgør en integrerende del af de offentlige uddannelsesordninger (og sorterer under undervisningsministeriet). I national sprogbrug henviser de generelle betegnelser for erhvervsundervisning og -uddannelse klart til undervisningsaspektet (DA: erhvervsuddannelse; FI: ammatillinen koulutus; SV: yrkesutbildning og NO: yrkesutdanning) og primært til ovennævnte institutioner.

Den efterfølgende erhvervsuddannelse foregår enten på markedsmæssigt grundlag eller som led i beskæftigelsespolitikken. I de fleste nordiske lande udvikledes der i 1960'erne og 70'erne infrastrukturer for offentlige arbejdsmarkedsuddannelser. Lidt efter lidt konsolideredes disse ordninger med dertilhørende skoler som offentlige uddannelsessteder for al efterfølgende erhvervsuddannelse. De oprindelige betegnelser på disse ordninger viser tydeligt, at beskæftigelsesfremme er deres hovedopgave (DA: arbejdsmarkedsuddannelser; FI: työllisyyskoulutus; SV: arbetsmarknadsutbildning og NO: arbeidsmarkedsopplæring).

Reformudvikling inden for grundlæggende erhvervsuddannelse og erhvervsrettet voksenuddannelse

I de følgende afsnit benyttes udtrykket "reformudvikling" som samlebegreb til betegnelse af originale reformideers konceptuelle kontinuitet eller konceptuelle forandringer og omorienteringer i reformerne. Hovedkriterierne for sondring mellem de forskellige reformudviklinger er:

1) Den systemiske sammenhæng:

Der skelnes imellem
a) undervisningsreformer, der omdefinerer de grundlæggende erhvervsuddannelsers rolle, og
b) separate reformer af den efterfølgende erhvervsuddannelse, som omdefinerer uddannelsesordningers rolle som led i beskæftigelsesfremmende foranstaltninger eller som en naturlig følge af arbejdsmarkedspolitikken.

2) Institutionelle og konceptuelle virkninger:

Der skelnes imellem
a) strukturreformer, der henlægger den grundlæggende erhvervsuddannelse til enhedsskolen (eller *development frameworks*) på højere sekundærtrin, og

"Lærlingeuddannelsen spiller kun en marginal eller supplerende rolle, når bortses fra Danmark, (...)"

"Erhvervsuddannelsen foregik primært på fuldtidsskoler (for den grundlæggende erhvervsuddannelses vedkommende) og på fagskoler (for erhvervsfaglige kvalifikationer på højere niveau)."

"Den oprindelige reform (gennemført i 1970) for den højere sekundærundervisning i Sverige var forløberen for de strukturelle enhedsreformer i Norden."

"Hovedtanken var, at undervisningssystemet skulle udvikles til et enhedssystem bestående af skoler, hvor de forskellige linjer findes samlet på hvert niveau (...)"

b) delvise reformer til skabelse af konvergens mellem forskellige erhvervsuddannelsesformer.

3) Undervisningsplanernes betydning

Der skelnes imellem
a) ændringer i undervisningsplanernes mønster, der kræver gennemgribende omorientering ved tilrettelæggelsen af undervisnings- og tilegnelsesforholdene, og
b) en begrænset revision af undervisningsplaner eller pragmatisk overgang til nye former for undervisningsplaner.

Hvad angår de nationale reformers udvikling, kan man sondre mellem 1) programlægnings- eller introduktionsfaser og 2) revisions- eller ændringsfaser. Som følge af nationale forhold omfatter reformprocesserne også midlertidige faser, som kendetegnes af uoverensstemmelser mellem strategi og faktisk gennemførelse.

Oprindelige reformmodeller og reformudviklingen i 1970'erne

Dette afsnit beskriver de oprindelige reformmodeller, der blev udarbejdet for den grundlæggende erhvervsuddannelse og til dels også gennemført i 1970'erne (eller senest i 80'erne). Rækkefølgen i de nationale eksempler svarer til den kronologiske rækkefølge af de respektive reformdebatter. Det bør bemærkes, at visse nationale reformer har været vejledende for nabolandene. Det har ført til såvel ligheder som variationer i de forskellige nationale reformers mønster.

Sverige: En integreret (højere) sekundærundervisning som basismodel

Den oprindelige reform (gennemført i 1970) for den højere sekundærundervisning i Sverige var forløberen for de strukturelle enhedsreformer i Norden. Reformen slog den hidtidige boglige skoleuddannelse (gymnasium) sammen med den tidligere fuldtidserhvervsskole (yrkesskola) og fagskole (fackskola) til én integreret skole for hele det højere sekundærtrin (gymnasieskola). Reformen ledsagedes af en ny terminologi, som fremhævede enhedsformen og de forskellige læseplaners ligeberettigelse ved konsekvent at indføre betegnelsen "gymnasie-" for samtlige linjer. Samtidig undgik eller mindskede man brugen af betegnelser, der bragte tankerne hen på uddannelsernes erhvervsfaglige karakter ("yrkes-").

Hovedtanken bestod i, at undervisningssystemet skulle udvikles til et enhedssystem bestående af skoler, hvor de forskellige linjer findes samlet på hvert niveau (enhedsskole, samlet undervisning på det højere sekundærtrin og tilsvarende for den højere uddannelse). Reformen tilsigtede altså en reduktion af antallet af kvalifikationsniveauer og en ændring af statussondringerne til horisontale forskelle mellem ligeberettigede linjer (på samme niveau).

I første omgang var det ikke reformens hovedformål at indlede en radikal integration af de boglige, erhvervsmæssige og tekniske undervisningsplaner. Derfor gennemførtes læseplansændringerne som en pragmatisk overgang til en lineær struktur, der omlagde tidligere adskilte former for undervisning til lineære valgmuligheder inden for en fælles ramme.

Sidst i 1970'erne forsøgte man at udvikle en gennemgående model for reform af undervisningsplanerne, som skulle føre til yderligere sammensmeltning af "boglig" og "erhvervsmæssig" undervisning, og at udvikle en bred makrosektoriel struktur for basisåret for erhvervsrettede grene. Men da det nedsatte udvalg havde afsluttet sit forberedende arbejde med henblik på en sådan læseplansreform, var der sket en ændring i de politiske og økonomiske forhold, og der var hverken politisk vilje eller økonomiske muligheder for at gennemføre reformen.

Finland: Tosporet kompromisløsning med enhedsramme for det grundlæggende erhvervsuddannelsessystem

I Finland udarbejdedes der i begyndelsen af 1970'erne en lignende enhedsskolemodel. Den oprindelige model omfattede tillige konceptet til en læseplansreform, der skulle indføre en bred (erhvervsorienteret) grundfase med efterfølgende specialisering. Som følge af politiske og undervisningsmæssige kontroverser blev der indgået et kompromis, der førte til et tospo-

ret system (regeringsbeslutning 1974, rammelovgivning 1978). Det var reformens hovedformål at integrere erhvervsmæssig og teknisk undervisning i et sammenhængende undersystem, der kunne tage konkurrencen op med den boglige uddannelse og skabe alternative adgangsmuligheder til den højere uddannelse.

Reformkonceptet til undervisningsplanen byggede på tre forudsætninger:

1) Samling af de hidtil adskilte erhvervsmæssige og tekniske læseplaner til 25 basislinjer
2) Indførelse af en fælles grunduddannelse efterfulgt af en række differentieringer på forskellige kvalifikationsniveauer (faglært arbejder/tekniker/ingeniør) med dertilhørende specialiseringer
3) Begrænsning af specialiseringerne til et mindre antal bredt anlagte beskæftigelsesprofiler.

Læseplansreformen gennemførtes sidst i 1970'erne og i begyndelsen af 80'erne, men med flere gradvise ændringer. Det fælles basisår gennemførtes ikke der, hvor der allerede fandtes særskilte erhvervsskoler og højere fagskoler. Endvidere opgav man (efter en kortvarig forsøgsperiode) ret hurtigt tanken om at udskyde differentieringen eller specialiseringen til efter basisåret.

Reformkonceptet fik dog tre væsentlige konsekvenser. Erhvervsuddannelsernes sammenlægning til et begrænset antal grundlinjer gjorde valget af erhvervsmæssig eller teknisk uddannelse mere gennemsigtigt. Der medtoges flere almene fag i basisåret for at forbedre adgangsmulighederne til højere faglige kvalifikationer (eller til højere uddannelse). Den væsentligste konsekvens blev, at beskæftigelsesprofilerne efter grundfasen ændredes til bredere kombinerede specialiseringer.

Norge: Enhedsundervisning på det højere sekundærtrin og supplerende lærlingeuddannelsesreform

I Norge blev der midt i 60'erne udviklet en reformmodel for sekundærundervisningens højere trin. Loven derom vedtoges i 1974 og gennemførtes sidst i 70'erne. Reformen lignede stort et den svenske reform. Den boglige linjes hidtidige form og fuldtidserhvervsuddannelsen på skole blev integreret til en helhed under betegnelsen "videregående opplæring".

Som følge af en langvarig forberedelsesfase, der ledsages af en række forsøg, tog integrationen mere form af en organisatorisk omlægning end af en egentlig politisk foranstaltning. Integrationen skete ikke i forbindelse med en omdefinering af forholdet mellem boglig uddannelse (almenn utdanning) og erhvervsuddannelse (yrkesutdanning). Ej heller blev den norske reform sat i forbindelse med en parallel tendens til at gøre undervisningen efter sekundærtrinnet til en enhedsskole (som det var tilfældet i Sverige) eller til at integrere erhvervsmæssig og teknisk uddannelse (som i Finland).

Den norske undervisningsplans form adskilte sig klart fra nabolandenes. Medens de svenske og finske reformer gennemførtes efter "enhedslæseplanskonceptet", ledsagedes den norske enhedsreform af en cyklisk tretrinsstruktur bestående af et grundkursus efterfulgt af to videregående kursus I og II. På denne måde kunne de enkelte skoler indskrænke sig til kun at undervise på det første eller de to første trin. Endvidere fik elever eller lærlinge mulighed for at tage deres uddannelsesvalg op til fornyet overvejelse efter hvert trin.

Ved udviklingen af den norske reform gik man ud fra, at lærlingeuddannelsen gradvis skulle erstattes af erhvervsuddannelse på skole. Men på landet og inden for visse fag havde lærlingeuddannelsen en nødvendig supplerende funktion. Den traditionelle og af arbejdsmarkedet anerkendte afsluttende prøve (svenneprøve/fagprøve) udgjorde et yderligere argument for bevarelse og genoplivning af lærlingeuddannelsen. Lærlingeuddannelsen viste sig at være den sikreste måde til at opnå den fornødne arbejdserfaring efter skolen.

Den nye lærlingeuddannelseslov af 1980 (lov om fagopplæring) harmoniserede undervisningsplanerne for erhvervsuddannelse på skole og i virksomhed. Endvidere skaffede den smidige overgangsmuligheder fra erhvervsuddannelse på skole til lærlingeuddannelse. Harmonisering af erhvervsuddannelse på skole og lærlingeuddannelse blev således et systemisk kendetegn for de norske reformer.

I Finland "(...) var (det) reformens hovedformål at integrere erhvervsmæssig og teknisk undervisning i et sammenhængende undersystem, der kunne tage konkurrencen op med den boglige uddannelse og skabe alternative adgangsmuligheder til den højere uddannelse."

"I Norge blev der midt i 60'erne udviklet en reformmodel for sekundærundervisningens højere trin."

"Harmonisering af erhvervsuddannelse på skole og lærlingeuddannelse blev således et systemisk kendetegn for de norske reformer."

"I Danmark har den traditionelle mesterlære været den fremherskende form for erhvervelse af grundlæggende erhvervsuddannelse."

"(...) (den danske regering foreslog) i 1978 en reform af den grundlæggende erhvervsuddannelse, som primært skulle bygge på EFG. (...) Reformforslaget forkastedes (...) af Folketinget, men EFG-modellen fortsattes forsøgsvis."

Danmark: Søgen efter et strategisk valg mellem lærlingeuddannelsesreform og enhedsperspektiv

I Danmark har den traditionelle mesterlære været den fremherskende form for erhvervelse af grundlæggende erhvervsuddannelse. Hovedprincipperne er fagligt selvstyre og vekseluddannelse. Udbuddet af lærepladser har dog været langt mere begrænset end nabolandenes muligheder for uddannelse på skole. Endvidere bygger undervisningsprogrammerne i højere grad på traditionelle og ret snævre beskæftigelsesprofiler. Efter enhedsskolereformen bestod der åbenlys fare for marginalisering.

På denne baggrund udvikledes der en forsøgslæseplan for en erhvervsfaglig grunduddannelse (EFG). EFG iværksattes som pilotprojekt og fik forsøgsvis lovhjemmel i 1972. I modsætning til den traditionelle lærlingeuddannelse indførte den hovederhvervsområdet, og inden for de dele, der foregik på skole, tilskyndede den til forsøg med integrerede undervisnings- og tilegnelsesmuligheder. EFG benyttes både som adgangsfase til lærlingeuddannelsen og som adgangsprogram til HTX- og HHX-fuldtidsuddannelserne. Som følge af EFG's vidtspændende og alsidige karakter foreslog regeringen i 1978 en reform af den grundlæggende erhvervsuddannelse, som primært skulle bygge på EFG. Forslaget blev støttet af arbejdsmarkedets parter (som også var repræsenteret i det udvalg, der førte tilsyn med EFG-forsøgene). Reformforslaget forkastedes imidlertid af Folketinget, men EFG-modellen fortsattes forsøgsvis. Denne afgørelse førte til flere års stilstand i reformbestræbelserne, der skulle omfatte al grundlæggende erhvervsuddannelse.

Sideløbende med indførelsen af EFG førtes der en langvarig politisk debat om, hvorvidt Danmark i lighed med de øvrige nordiske lande skulle arbejde hen imod en enhedsskole på det højere sekundærtrin. Det vigtigste dokument i denne debat stammer fra et regeringsudvalg (U 90), der fik til opgave at udarbejde retningslinjer for en landsomfattende uddannelsesstrategi for de kommende femten år.

I henhold til U90-rapporten (1978) skulle ungdommens uddannelse gennemføres ved samarbejde mellem institutioner og komplementære undervisningsprogrammer. Med henblik herpå forelagde udvalget et forslag om udbygning af EFG for at skabe mulighed for at slå bro over kløften mellem de hidtil adskilte undervisnings- og tilegnelsesmetoder.

Som følge af Folketingets forkastelse af det reformforslag, der byggede på EFG, ramtes det bredere reformområde endnu hårdere end erhvervsuddannelsesområdet. Medens EFG-ordningerne fortsat udvikledes, mistede den langsigtede planlægning en af sine hovedhjørnesten og indtrådte i en stilstandsfase.

Island: Tilstræber landsomfattende reformmodel gennem forsøg i det små

I 1970'erne interesserede man sig i Island ikke synderligt for en landsomfattende reform af den grundlæggende erhvervsuddannelse. Som følge af de begrænsede ressourcer, der stod til rådighed, skelede man til de andre nordiske landes eksperimenter med henblik på at tilpasse dem til de stedlige forhold. Islands begrænsede erhvervsuddannelsesforanstaltninger og det beskedne arbejdsmarked indebar, at behovet for systemiske rammeløsninger eller landsomfattende strategiske valg ikke var så indlysende som i det øvrige Norden.

Erhvervsskolerne har via direkte kontakter gjort nogle forsøg på at gennemføre den danske EFG-model ved tilpasning af skolernes undervisningsprogrammer. I Reykjavik-området har de lokale undervisningsmyndigheder gennemført nogle organisatoriske omstruktureringer i den umiddelbare hensigt at indføre enhedsundervisning på det højere sekundærtrin.

Ændringer i de oprindelige nationale reformer

Dette afsnit omhandler revisioner og ændringer af de oprindelige reformer og forsøg på at indføre nye reformmodeller efter nogen tids ro i reformdebatterne.

Sverige: Større vægt på uddannelse på arbejdspladsen som led i grundlæggende erhvervsuddannelse

Den svenske enhedsreformmodel var i alt væsentligt en skolestrukturreform, og ar-

bejdspladsens rolle forblev marginal. Det retfærdiggjordes i nogen grad af det argument, at erhvervsuddannelsen på skole skulle efterfølges af en afsluttende fase (färdigutbildning) efter overgangen til erhvervsarbejde. Uddannelsesstrategerne regnede med, at arbejdsmarkedets parter ville skabe mulighed for gennemførelse af denne afslutningsfase gennem generelle aftaler.

Som følge af disse tilgrundliggende forudsætninger og af omkostningshensyn begrænsedes erhvervsundervisningen til to år, medens den boglige uddannelse var af tre og (den tekniske af fire års varighed). Arbejdsmarkedets parter nåede imidlertid ikke frem til nogen ordning, så i stedet for begyndte sekundærtrinnets skoler at oprette særkursus (påbyggnadskurser) med henblik på uddannelsens færdiggørelse. Disse kursus skulle primært tjene lokale eller regionale formål, men lidt efter lidt førte de til, at de fleste sektorer fik uigennemskuelige påhæng.

Midt i 80'erne reviderede et regeringsudvalg det højere sekundærtrins erhvervsrettede valgmuligheder (Översyn över gymnasial yrkesutbildning - ÖGY). Udvalgets betænkning sluttede med to væsentlige forslag:

a) Sammenlægning af erhvervsundervisningens læseplaner efter arbejdsmarkedssektorer og
b) omlægning af erhvervsundervisningens læseplaner til treårs programmer med en afsluttende fase på arbejdspladsen.

ÖGY's forslag uddybedes yderligere i to sideløbende processer. Der gennemførtes et landsomfattende forsøgsprogram om tre års erhvervsuddannelse med et afsluttende år på en arbejdsplads (1988-1992). Sideløbende med dette forsøg forberedte man en rammelovsreform og en ny læseplansstruktur.

Den nye lovgivning vedtoges i 1991 og indvarslede en ny fase i læseplansrevisionen, hvis hovedtanke det er at gennemføre landsomfattende modelprogrammer (på grundlag af ÖGY-rapportens sektorielle betragtning) og øget selvstændighed for regionale, lokale eller individuelle ændringer. Endvidere indfører den nye struktur en kerne af almenfag (som er hovedforudsætningen for at kunne gå videre til højere uddannelse). Afslutningsfasen på en arbejdsplads defineres som en integrerende del af erhvervsuddannelsen. Der indføres endvidere afslutningsfaser på skolerne (for at forberede deltagerne i erhvervsuddannelserne til højere uddannelse).

Finland: Grundreformen ophæves, og nye forsøgsområder dukker op

Finlands delvise samling af erhvervsmæssig og teknisk undervisning førte ikke til ligevægt mellem de boglige og de erhvervsrettede linjer. Den boglige linje var fortsat i fremgang, og efterspørgselen efter højere undervisning steg til stadighed. Som følge af overproduktion af dimittender fra den boglige linje (med adgangsberettigelse til højere uddannelse) begyndte dele af den erhvervsmæssige og tekniske undervisning at tilbyde undervisning for dette klientel (med studentereksamen som adgangskrav). Derved omdannedes dele af den erhvervsmæssige og tekniske undervisning til postsekundær undervisning, medens andre dele deraf benyttedes som supplerende indledning til højere uddannelse.

I 1990 åbnede den finske undervisningsminister en offentlig debat om resultaterne af tidligere reformer og om nødvendigheden af en revision af strukturer og undervisningsplaner inden for den undervisning, der foregår efter skolepligtens ophør. Debatten samlede sig om et udkast til et nyt reformkoncept ("Vision"-dokumentet).

Forslagets strukturelle og læseplansmæssige virkninger var opløsning af den tidligere reforms "grundstamme". Der fremsattes forslag om at rykke skoler og læseplaner på "teknisk niveau" op på linje med den højere uddannelse, der foregår uden for universiteterne. Det højere sekundærtrins boglige og erhvervsrettede undervisning skulle integreres i en institutionel eller læseplansmæssig helhedsramme (i lighed med den svenske "gymnasieskola" eller den norske "videregående skole").

Efter en kort debatrunde og nogle yderligere forberedelser iværksattes en ny reformcyklus på grundlag af en forsøgslovgivning - ophøjelsen af den "tekniske undervisnings" skoler foregik ved 22 lo-

I Island har "erhvervsskolerne (...) via direkte kontakter gjort nogle forsøg på at gennemføre den danske EFG-model ved tilpasning af skolernes undervisningsprogrammer."

"Den svenske enhedsreformmodel var i alt væsentligt en skolestrukturreform, og arbejdspladsens rolle forblev marginal."

***"Midt i 80'erne reviderede et regeringsudvalg det højere sekundærtrins erhvervsrettede valgmuligheder (...) Udvalgets betænkning sluttede med to væsentlige forslag:
a)Sammenlægning af erhvervsundervisningens læseplaner efter arbejdsmarkedssektorer og
b) omlægning af erhvervsundervisningens læseplaner til treårs programmer med en afsluttende fase på arbejdspladsen."***

"Finlands delvise samling af erhvervsmæssig og teknisk undervisning førte ikke til ligevægt mellem de boglige og de erhvervsrettede linjer. Den boglige linje var fortsat i fremgang, og efterspørgselen efter højere undervisning steg til stadighed."

"Reformen af sekundærtrinnets højere undervisning har udviklet sig til koordinering af (og gensidig udveksling mellem) boglige og erhvervsrettede læseplaner. Elever og lærlinge i de respektive skoler tilbydes et samordnet sæt lokalt afstemte moduler, der dækker de respektive valgmulighederes læseplaner. Det er formålet at fremme kombinerede studieprofiler, der integrerer adgangskvalifikation til højere uddannelse (eller til "polytekniske skoler" med grundlæggende erhvervsuddannelse. Eksperimentet forsætter som lokalt samarbejde indtil udgangen af 1996."

I Norge viste det sig i 1980'erne, "at der var konstant mangel på lærepladser, som uddannelsen på skole ikke kunne kompensere for."

"Denne kløft mellem de to undersystemer inden for erhvervsuddannelsen drøftedes af et regeringsudvalg (...) 1989-91. (...) foretrak udvalget strategiske foranstaltninger til sikring af fuld erhvervsfaglig uddannelse (...) enten i form af fuldtidsuddannelse på skole eller som kombination af skole og læreplads."

kale forsøg, der skulle føre til oprettelse af multisektorielle "polytekniske skoler". Nogle af disse forsøgsskoler forventes at blive gjort permanente i 1995.

Reformen af sekundærtrinnets højere undervisning har udviklet sig til koordinering af (og gensidig udveksling mellem) boglige og erhvervsrettede læseplaner. Elever og lærlinge i de respektive skoler tilbydes et samordnet sæt lokalt afstemte moduler, der dækker de respektive valgmulighederes læseplaner. Det er formålet at fremme kombinerede studieprofiler, der integrerer adgangskvalifikation til højere uddannelse (eller til "polytekniske skoler") med grundlæggende erhvervsuddannelse. Eksperimentet fortsætter som lokalt samarbejde indtil udgangen af 1996.

Norge: Vekseluddannelse som vigtigt reformområde

I Norge afsluttedes helhedsreformen med reformen af lærlingeuddannelsen. Som følge af en fleksibel overgangsordning forventedes de to former for grundlæggende erhvervsuddannelse at give tilstrækkelige muligheder og kontinuitet i uddannelsesprocesserne. I 80'erne viste det sig imidlertid alligevel, at der var konstant mangel på lærepladser, som uddannelsen på skole ikke kunne kompensere for.

Denne kløft mellem de to undersystemer inden for erhvervsuddannelsen drøftedes af et regeringsudvalg (Blegen-utvalget) i 1989-90. Udvalgets arbejde ledsagedes af flere empiriske undersøgelser af unges overgang fra den grundlæggende erhvervsuddannelse til arbejdslivet (og om udnyttelsen af valgmulighederne på enhedsskolens højere sekundærtrin).

Udvalget drøftede mulighederne for at indføre en ny lovgivning, der skulle omfatte al erhvervsuddannelse. I stedet for at foreslå omfattende revision af rammelovgivningen foretrak udvalget strategiske foranstaltninger til sikring af fuld erhvervsfaglig uddannelse. Således foreslog udvalget, at det skulle påhvile de regionale myndigheder at garantere mindst tre års grunduddannelse enten i form af fuldtidsuddannelse på skole eller som kombination af skole og læreplads. Under debatten viste den foretrukne model sig at være en kombination af to års erhvervsuddannelse på skole og to års læreplads (den norske vekseluddannelsesmodel).

Ved formuleringen kombineredes gennemførelsen af forslagene med en læseplansreform for enhedsskolens højere sekundærtrin. "Reform 94" omfatter perioden 1994-96. I denne periode skal de nye rammelæseplaner (der består af programstrukturer i lighed med de svenske) gennemføres. Parallelt med den skoleinterne læseplansrevision sker der en mobilisering af uddannelsespotentiellet til sikring af fuld grundlæggende erhvervsuddannelse.

I gennemførelsesfasen deltager arbejdsmarkedets parter som det offentlige undervisningssystems aktive samarbejdspartnere. Herudover har arbejdsmarkedets parter også påpeget, at den nuværende erhvervsuddannelse bør ledsages af foranstaltninger, der kan bane vej for en arbejdsrelateret fortsættelse af erhvervsuddannelsen.

Danmark: Ny reformudvikling for grundlæggende erhvervsuddannelse

I Danmark genoptoges reformdebatterne sidst i 80'erne efter at have været indstillet en tid. Nordskov Nielsen-udvalget udarbejdede en ny model, som skulle integrere den grundlæggende erhvervsuddannelses parallelle uddannelsesformer (mesterlære og EFG). Udvalgets forslag dannede basis for 1989-lovgivningen, der trådte i kraft i 1991.

Den nye erhvervsuddannelsesreform (EUR) kombinerede de to eksisterende modeller til to adgangsformer til en integreret læseplansstruktur. Læseplanen for EFG's basisår opdeltes i to skoleperioder (for elever med lærekontrakt er første periode ikke obligatorisk). Efter den første skoleperiode følger elever og lærlinge ensartede læseplaner (uanset om de er kommet ind som erhvervsskoleelever eller som lærlinge). I praktikperioderne vender lærlingene tilbage til den virksomhed, de har kontrakt med, medens skolerne må sørge for uddannelsesmuligheder for elever uden kontrakt.

Der skete større ændringer i undervisningsforvaltningen. Geografiske rekrutteringsbestemmelser afskaffedes, så erhvervsskoler over hele landet nu kon-

kurrerer indbyrdes. Erhvervsskolernes finansiering blev endvidere gjort afhængig af deres evne til at tiltrække elever ("taxameter-princippet").

I gennemførelsesfasen blev det klart, at lærekontrakternes andel ikke steg, og at erhvervsskolerne havde svært ved at skaffe de fornødne pladser til de praktiske arbejdsperioder på virksomhed. Det førte til indførelse af simulerede praksisordninger, som gradvis accepteredes som alternativ til praktikperioderne på virksomhed.

Et andet problem var opstigningsmulighederne i systemet. Medens EFG tillige gav adgang til "tekniske" uddannelser, er den nye models grundfaser ikke udformet med henblik på en tilsvarende "polyvalent" funktion.

Island: Overgang til et modulopbygget enhedssystem

På grundlag af lokale beslutninger udviklede man i Reykjavik-området i Island gradvis nye strukturer for sekundærundervisningens højere trin. I 1988 vedtoges en ny lov om en enhedsskole på højere sekundærtrin (framhaldsskola). Undervisningsplanen var sammensat af moduler. Det muliggjorde optimal anvendelse af det beskedne lærerpersonale, der stod til rådighed i landdistrikterne (koncentration om basismodulerne i erhvervslinjerne og samarbejde mellem boglig og erhvervsrettet undervisning.

Parallelt med indførelsen af enhedslæseplanerne standardiserede man retningslinjerne for de erhvervskvalificerende afgangsprøver (i lighed med den norske "svenneprøve").

De nyeste tendenser antyder imidlertid ønsket om at finde nye uddannelsesmodeller for de enkelte sektorer (formelt inden for enhedsrammen, men i praksis som afledning fra de generelle mønstre). De to vigtigste fornyelser er forsøget på at indføre vekseluddannelse som hovedmodel for den grafiske branches lærlinge og forsøget på at oprette et uddannelsescenter for transportsektoren.

Reformerne inden for erhvervsrettet voksenuddannelse

De ovenfor behandlede reformer har bidraget til nye konceptuelle definitioner af den grundlæggende erhvervsuddannelses rolle i undervisningssystemerne. Reformerne af arbejdsmarkedsuddannelserne blev navnlig gennemført som beskæftigelsesfremmende foranstaltninger. Lidt efter lidt har de imidlertid fået større relevans som videreførende uddannelser. Derfor omdannes reformerne af disse uddannelser til generelle ordninger for læseplansudvikling eller certificering af erhvervsrettet voksenuddannelse.

I nogle lande har arbejdsmarkedsuddannelserne endvidere været benyttet som pilotforsøg ved modernisering af læseplanerne eller til forsøg med overgangsordninger mellem forskellige linjer. I andre lande er modelforsøgene blevet benyttet til at slå bro mellem offentlig og virksomhedsspecifik uddannelse, til udvikling af foranstaltninger eller skolelæseplaner og respektive ordninger for voksne deltagere eller til overgangsuddannelsesordninger og kompetencebaseret bedømmelse.

I Danmark har AMU-uddannelserne særstatus som uddannelse for specialarbejdere. Arbejdsmarkedsuddannelserne har også banet vejen for udvikling af pædagogiske samarbejdsordninger, der kombinerer offentlig undervisning (af mere alment tilsnit) med virksomhedsspecifikke behov for specialuddannelse. Endvidere har arbejdsmarkedsuddannelserne også tjent som vejledende modelforsøg for udvikling af egnede uddannelsesstrategier for voksne, der ikke er vant til at sidde på skolebænken (i modsætning til EFG).

I Sverige har AMU-ordningernes overgangsfunktioner i stigende grad været benyttet til udvikling af modulopbygget almen og erhvervsrettet voksenuddannelse. I den nyeste læseplansreform for sekundærundervisningens øverste trin er der især lagt vægt på behovet for at udvikle optimal harmonisering mellem den grundlæggende erhvervsuddannelse og de respektive voksenuddannelser (KomVux og AMU).

"Den nye (danske) erhvervsuddannelsesreform (EUR) kombinerede de to eksisterende modeller til to adgangsformer til en integreret læseplansstruktur."

Der skete større ændringer i undervisningsforvaltningen. Geografiske rekrutteringsbestemmelser afskaffedes, så erhvervsskoler over hele landet nu konkurrerer indbyrdes."

"I 1988 vedtoges (i Island) en ny lov om en enhedsskole på højere sekundærtrin (framhaldsskola). Undervisningsplanen var sammensat af moduler."

I de nordiske lande "(...) omdannes reformerne af (...)" den erhvervsrettede voksenuddannelse "til generelle ordninger for læseplansudviklinger eller certificering af erhvervsrettet voksenuddannelse."

"De nordiske lande fortsætter med at udvikle deres nationale erhvervsuddannelser som integrerende dele af undervisningssystemet."

Enhedsreformerne har "hverken ført til konceptuel integration eller kulturel konvergens mellem boglige og erhvervsrettede uddannelser."

"Delvise erhvervsuddannelsesreformer (der kombinerer undervisning på skole og virksomhed) har voldt (...) gennemførelsesproblemer. Det har været svært at skaffe tilstrækkelige uddannelsesmuligheder på virksomhederne eller at skabe den fornødne kontinuitet i undervisningen (...)"

"I de seneste faser er undervisningsplanerne blevet til rammeprogrammer med mulighed for smidig tilpasning eller læseplanssamarbejde mellem de forskellige undervisningsinstitutioner."

"Den offentlige erhvervsrettede voksenuddannelse (på basis af arbejdsmarkedsuddannelser) har udviklet sig fra at være spredte foranstaltninger til at udgøre en vigtig underafdeling inden for erhvervsuddannelserne."

I Norge dannede lærlingelovgivningen også den nødvendige basis for omskoling af voksne, der skifter beskæftigelsesområde. I de senere år har den norske AMO-ordning imidlertid spillet mere end en birolle som alternativ leverandør af grundlæggende erhvervsuddannelse.

I Finland er arbejdsmarkedsuddannelsesordningerne omdefineret som erhvervsrettet voksenuddannelse, der også kan foregå på individuelt eller virksomhedsplan. Endvidere har disse uddannelsesordninger tjent som forsøgsområde for indførelse af den finske version af kompetencebaseret bedømmelse.

Afsluttende bemærkninger

Ovennævnte reformområder inden for nordisk erhvervsuddannelse er rekonstrueret med hovedvægten på nationale reformmodeller og national reformstyring. Den seneste udvikling viser imidlertid, at de nordiske lande er inde i en udvikling, der bevæger sig i retning af en ny konstellation mellem strategi, undervisningsstyring og læseplansudvikling.

Et nyt træk i forandringerne er Nordens større inddragelse i det europæiske samarbejde. Dette aspekt viser sig i den større nationale interesse for erhvervsuddannelsernes sammenlignelighed og for kvalitetskontrol (eller kvalitetsstyring) af disse udannelser.

I betragtning af de stedfindende ændringer skal følgende konklusioner (der refererer til en national reformperiode) betragtes som foreløbige. Ikke desto mindre kan disse konklusioner i bredere europæisk perspektiv give et billede af de nordiske reformer.

1. De nordiske lande fortsætter med at udvikle deres nationale erhvervsuddannelser som integrerende dele af undervisningssystemet. Den systemiske planlægnings betydning på nationalt plan er imidlertid ved at ændre sig som følge af undervisningsstyrelsens decentralisering. Lokale institutioner spiller således en væsentlig rolle ved afgørelser i forbindelse med tilpasning af læseplansmodeller (og med hensyn til samarbejde med andre skoler eller med arbejdsmarkedet).

2. Enhedsreformmodellerne er enten stødt på modstand eller er blevet begrænset til organisatoriske reformer. Som sådanne har de hverken ført til konceptuel integration eller kulturel konvergens mellem boglige og erhvervsrettede uddannelser. Det har endvidere været nødvendigt at komplettere (eller ændre) reformmodeller med curriculære substrukturer, der bygger på samarbejde med arbejdsmarkedet.

3. Delvise erhvervsuddannelsesreformer (der kombinerer undervisning på skole og virksomhed) har voldt andre gennemførelsesproblemer. Det har været svært at skaffe tilstrækkelige uddannelsesmuligheder på virksomhederne eller at skabe den fornødne kontinuitet i undervisningen (også i praksis). Endvidere har disse modeller medført yderligere behov for at åbne attraktive muligheder for at gå videre fra erhvervsuddannelse til højere uddannelse (eller et dertil svarende niveau).

4. Betydningen af undervisningsplanernes udvikling i de forskellige reformfaser har ændret sig. I de oprindelige reformmodeller var undervisningsplanerne en norm (enten lineær, cyklisk eller halvmodulær). I de seneste faser er undervisningsplanerne blevet til rammeprogrammer med mulighed for smidig tilpasning eller læseplanssamarbejde mellem de forskellige undervisningsinstitutioner.

5. Den offentlige erhvervsrettede voksenuddannelse (på basis af arbejdsmarkedsuddannelser) har udviklet sig fra at være spredte foranstaltninger til at udgøre en vigtig underafdeling inden for erhvervsuddannelserne. Denne underafdeling har også virket som forsøgsmark for samarbejdet mellem offentlig uddannelse og virksomhedsspecifikke udviklingsprojekter. Endvidere har denne underafdeling været hovedområdet for forsøg med indførelse af modulopbygning og for de nordiske udgaver af kompetencebaseret bedømmelse. I de fleste tilfælde er det imidlertid nødvendigt at forbedre overensstemmelsen mellem læseplanerne for henholdsvis den grundlæggende og den efterfølgende erhvervsuddannelse.

Litteraturhenvisninger

(Henvisningerne er opdelt landevis og afsluttes med nogle sammenlignende nordiske studier.)

Sverige

Helgeson, Bo & Johansson, Jan 1992: Arbete och yrkesutbildning. En studie över verkstadsindustrins behov av kvalificerd arbetskraft. In Halvorsen, Tor & Olsen, Ole Johnny 1992 (red.): Det kvalifiserte samfunn? Oslo.

Ministry of education and science 1993: The Swedish way towards a learning society. A review. Stockholm.

Myrberg, Mats 1987: The organization and content of studies at the post-compulsory level. Country study: Sweden. OECD. Paris.

Öhmann-Nilsson, Birgitta 1992: Industriförlagd utbildning i den svenska gymnasieskolan. In Halvorsen, Tor & Olsen, Ole Johnny 1992 (red.): Det kvalifiserte samfunn? Oslo.

Opper, Susan 1989: Sweden: the "integrated" upper secondary school as main provider of vocational education. European Journal of Education, Vol. 24, No 2, 1989.

Regeringens proposition 1990/91:85. Växa med kunskaper - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Stockholm.

SOU 1989:90 (Statens offentliga utredningar): Utvärdering av försöksverksamhet med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Första året. UGY Rapport 1. Stockholm.

Finland

Ekola, Jorma 1991: Miten onnistui ammatillisen keskiasteen koulunuudistuksen toimeenpano. In Ekola, Jorma et. al. 1991: Ammatillisen koulutuksen uudistaminen 1980-luvulla. Selvitys uudistuksen toteutumisesta ja toteutusympäristöstä. Helsinki.

Kyrö, Matti 1993: The changing role of vocational and technical education and training in Finland. A report to OECD. (Unpublished) Helsinki.

Ministry of education 1992: Developments in Education 1990-92. Finland. Reference Publications 16. Helsinki.

Ministry of education 1990: Developments in Education 1988-90. Finland. Reference Publications 15. Helsinki.

Statsrådets utbildningspolitiska redogörelse till riksdagen 22.5.1990. Utbildningssystemet i Finland, Utbildningens nivå och utveckling. Helsinki/ Helsingfors (The Swedish version).

Norge

Halvorsen, Helge 1993: The changing role of vocational and technical education and training in Norway. A report to OECD. (ikke offentliggjort) Oslo.

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 1992: Stortingsmelding nr. 33 (1991-92). Kunskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående oppläring. Oslo.

NOU 1991:4 (Norges offentlige utredninger): Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle. Oslo.Olsen, Ole Johnny 1989: Utvikklingstrekk ved yrkesutdanning og fagoppläring i Norge. AHS Serie B 1989-3. Universitetet i Bergen.

Olsen, Ole Johnny 1990: Neue Produktionskonzepte auf norwegisch? AHS Series B 1990-2. Universitetet i Bergen.

Island

Gudmundsson, Gestur 1993: The changing role of vocational and technical education and training in Iceland. A report to OECD. (ikke offentliggjort) Reykjavik.

OECD 1987: Reviews of National Policies for Education. Iceland. OECD. Paris.

Danmark

Nielsen, Søren P. & Lausch, Bente 1993: A report on continuing vocational training in Denmark. Part I (på engelsk); Part II (på dansk). FORCE-artikel 11.2. SEL, København.

Statens Erhvervspædagogiske Læreruddannelse (SEL) 1993: Erhvervsuddannelsesreformens dokumentationsprojekt. København.

Sørensen, John Houman 1990: Fornyelsen af erhvervsuddannelserne i Danmark. (The Danish contribution to PETRA research strand, theme 1: "National responses to changing needs for vocational skills"). Dansk Teknologisk Institut. Høje Taastrup.

Sørensen, John Houman & Jensen, Grete 1988: The role of the social partners in youth and adult vocational training in Denmark. CEDEFOP Document. Berlin.

Sørensen, John Houman & Clematide, Bruno 1992: Offentlig og virksomhedsintern efteruddannelse i lyset af de nye produktionskoncepter. I Halvorsen, Tor & Olsen, Ole Johnny 1992 (red.): Det kvalifiserte samfunn? Oslo.

U 90. Bind 1-2. 1978: Samlet uddannelsesplanlægning frem til 90'erne. Undervisningsministeriet. København.

Sammenlignende studier

Koefoed, Else & Linde, Göran 1989: Erhvervslæreruddannelse i Norden. NORD 1989: 62. København.

Kämäräinen, Pekka 1991: Ammatillisen koulutuksen näköaloista eurooppalaisessa koulutuspolitiikassa - kaksi tarkastelua. In Ekola, Jorma et. al. 1991: Ammatillisen koulutuksen uudistaminen 1980-luvulla. Selvitys uudistuksen toteutumisesta ja toteutusympäristöstä. Helsinki.

Lindbekk, Tore 1992: Systemforskjeller i yrkesutdanning og utdanningspolitikk. Vesteuropeiske kontraster. In Halvorsen, Tor & Olsen, Ole Johnny 1992 (red.): Det kvalifiserte samfunn? ("The qualified society?") Oslo.

Kämäräinen, Pekka 1994: Identification of cooperation potentials in vocational education and training research in the Nordic countries. Rapport til CEDEFOP (ikke offentliggjort). Berlin.

Myrberg, Mats 1986: Gymnasial yrkesutbildning i Norden - Utvecklingslinjer och problembilder. Rapport; Nordisk konferens om yrkesutbildning för ungdomar (ÖGY-eksamination). Lidingö 20.-21.5.1986.

Per Lundborg
Forskningsstipendiat ved Industriens Utredningsinstitut (IUI); docent i økonomi. Teoretisk og empirisk forskning i international migration, navnlig inden for det nordiske arbejdsmarked.

Erfaringer fra det integrerede nordiske arbejdsmarked

Erfaringerne fra det nordiske arbejdsmarked præsenteres i lyset af integrationen af det europæiske arbejdsmarked. Omfattende migrationsstrømme på tværs af landegrænserne forekommer kun, når der er store realindkomstforskelle landene imellem og ledige arbejdspladser i højindkomstlandet. Som følge af udligningen af realindkomsterne i de nordiske lande og den seneste tids mangel på ledige arbejdspladser på det svenske arbejdsmarked er der sket en drastisk nedgang i mobiliteten mellem de nordiske lande. I takt med at indkomstforskellene mellem de sydlige og de øvrige EU-medlemsstater mindskes, må det forventes, at også de europæiske migrationsstrømme aftager.

"Det nordiske arbejdsmarked oprettedes formelt i 1954, da Sverige, Danmark, Norge, Finland og Island undertegnede en aftale om at afskaffe alle formelle barrierer for arbejdstagernes bevægelighed inden for de nordiske lande."

Indledning

Mobiliteten på arbejdsmarkedet i Den Europæiske Union er genstand for stigende interesse, bl.a. på grund af den påtænkte indførelse af Den Monetære Union. Hvis Den Monetære Union skal kunne udgøre en effektiv valutakursordning, er det afgørende, at mobiliteten på arbejdsmarkedet er høj, og at lønninger og priser er fleksible. Men i dag er mobiliteten mellem landene yderst begrænset for de fleste medlemsstaters vedkommende, og i den forbindelse kan erfaringerne fra det nordiske arbejdsmarked være interessante. Sigtet med denne artikel er at præsentere de vigtigste erfaringer fra og nogle grundlæggende fakta om det nordiske arbejdsmarked.

De nordiske lande har en lang tradition for arbejdsmarkedsintegration. Det nordiske arbejdsmarked oprettedes formelt i 1954, da Sverige, Danmark, Norge, Finland og Island undertegnede en aftale om at afskaffe alle formelle barrierer for arbejdstagernes bevægelighed inden for de nordiske lande. Nordiske borgere skulle ikke længere have tilladelse til at arbejde og opholde sig i et andet nordisk land. De lokale myndigheder var forpligtede til at informere arbejdsformidlingskontorerne i de andre nordiske lande om lokale jobtilbud og arbejdsvilkår. Der blev endvidere indgået vidtrækkende forpligtelser til lige behandling af indfødte og vandrende arbejdstagere.

Migration inden for de nordiske lande

Da det nordiske arbejdsmarked blev oprettet, havde Sverige den højeste indkomst pr. indbygger. Endvidere var den svenske arbejdsmarkedssituation yderst gunstig, og da Sverige geografisk set ligger i midten og er omgivet af de andre nordiske lande, var det ikke overraskende, at det var Sverige, der modtog flest arbejdstagere fra de andre nordiske lande. Da Sverige har haft en nettoindvandring af arbejdstagere fra de øvrige nordiske lande næsten hvert år siden 1954, er det naturligt fortrinsvis at fokusere på indvandringen til Sverige.

Da aftalen trådte i kraft, udløste den ikke en større tilstrømning af arbejdstagere til Sverige. Grunden hertil er, at Sverige allerede i 1954 førte en liberal indvandringspolitik, der til dels var en videreførelse af Sveriges tradition for at modtage krigsflygtninge fra de andre nordiske lande. Den største indvandring til Sverige fandt sted i 1960'erne. Gradvis etableredes et samfund af finske arbejdstagere i Sverige, og som følge af en væsentlig forskel i realindkomstniveau i Sverige og Finland og den stigende beskæftigelse i Sverige, blev det mere og mere almindeligt, at finske statsborgere tog arbejde i Sverige. I højkonjunkturårene 1969 og 1970 nåede den finske bruttoindvandring til Sverige et rekordhøjt niveau med ca. 40 000 tilflyttere pr. år. Siden da er indvandringen gradvis aftaget, og i 1980'erne var bruttoindvandringstallene betragtelig lavere. Finske statsborgere søger hovedsagelig til Sverige, og kun meget få finner har valgt at bosætte sig og arbejde i Danmark og Norge.

Det er vanskeligt at skelne mellem arbejdsmarkedsmigration og migration af studiemæssige årsager, som følge af familiesammenføring, osv. Figur 1 viser indvandringsstrømmene til Sverige fra Finland, Norge og Danmark, ekskl. børn under 16 og ældre over 65 år, i perioden 1968-1993, samt fordelingen efter oprindelsesland. Hermed bliver bruttomigrationstallene for lave, men sammenlignet med den samlede bruttomigration tegner

Figur 1: Indvandring til Sverige fra Norge, Danmark og Finland i perioden 1968-1993
Omfatter kun 16-65-årige statsborgere fra de omhandlede lande

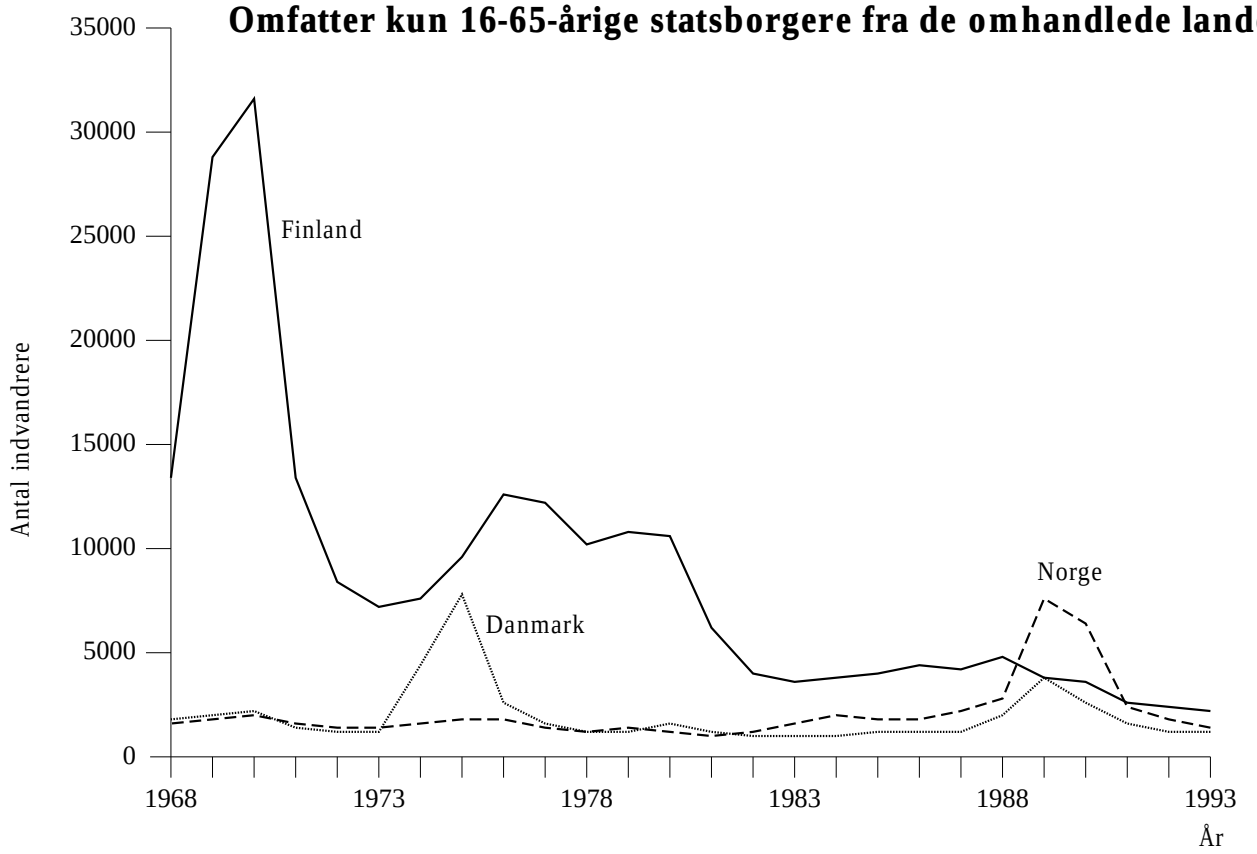

den et mere korrekt billede af arbejdskraftmigrationen blandt borgerne i de tre lande.

Indvandringen til Sverige fra Finland har generelt været af langt større omfang end fra de øvrige nordiske lande. Med undtagelse af 1974 og 1975, da arbejdsløsheden steg drastisk i Danmark, og slutningen af 1980'erne, har antallet af indvandrere fra Danmark været lavt, ca. 1 000 personer om året.

Indvandringen fra Norge til Sverige har også været bemærkelsesværdig stabil og på nogenlunde samme niveau som den danske. Men med den stigende arbejdsløshed i Norge i 1989 og 1990 fulgte der også en drastisk stigning i antallet af indvandrere til Sverige, hvor arbejdskraftefterspørgslen på daværende tidspunkt var stor. For såvel danske arbejdstagere i midten af 1970'erne som for norske arbejdstagere sidst i 1980'erne bidrog adgangen til det svenske arbejdsmarked således til at afhjælpe arbejdsløshedsproblemet.

Den finske økonomi gik ind i en periode med massearbejdsløshed i begyndelsen af 1990'erne. F.eks. var arbejdsløsheden i 1993 helt oppe på 17,7%. Men på trods heraf er der ikke sket nogen stigning i udvandringen til Sverige, hvilket primært skyldes manglen på ledige jobs på det svenske arbejdsmarked. Migrationsfrekvensen til Sverige er rent faktisk lav, og indvandringen fra Finland ligger på samme niveau som fra Danmark og Norge.

Bestemmende faktorer for den nordiske migration

Mange faktorer er klart nok bestemmende for migrationsstrømmene. Hvad angår den finsk-svenske migration, spiller det en rolle, at der er store forskelle i realindkomsten pr. indbygger i Finland og Sverige (Lundborg 1991). Beskæftigede, der overvejer at udvandre, sammenligner naturligvis den nuværende løn med den forventede løn i det nye land. Men indkomst-

"Da Sverige har haft en nettoindvandring af arbejdstagere fra de øvrige nordiske lande næsten hvert år siden 1954, er det naturligt fortrinsvis at fokusere på indvandringen til Sverige."

"i 1960'erne (...) blev det mere og mere almindeligt, at finske statsborgere tog arbejde i Sverige."

"For såvel danske arbejdstagere i midten af 1970'erne som for norske arbejdstagere sidst i 1980'erne bidrog adgangen til det svenske arbejdsmarked således til at afhjælpe arbejdsløshedsproblemet."

På grund af manglen på ledige jobs på det svenske arbejdsmarked (...) "(er) migrationsfrekvensen til Sverige (...) rent faktisk lav (i dag), og indvandringen fra Finland ligger på samme niveau som fra Danmark og Norge."

"(...) indkomstforskelle er ikke alene vigtige for lønmæssige overvejelser, også dagpengesystemet skal tages i betragtning."

"Empiriske undersøgelser har vist, at antallet af ledige jobs eller udskiftningen på arbejdsmarkedet (ansættelser og afskedigelser) har en større forklaringsværdi end arbejdsløshedsprocenten."

"Andre faktorer, der kan indvirke på migrationstendenserne, er kulturelt og sprogligt slægtskab mellem landene.(...) Faktorer som alder, køn og uddannelse spiller også en rolle. (...) der er større migrationsfrekvens blandt højere uddannede end blandt lavt uddannede."

forskelle er ikke alene vigtige for lønmæssige overvejelser, også dagpengesystemet skal tages i betragtning. Arbejdsløse, der overvejer at tage job i et andet land, sammenligner indlysende nok den påregnede løn i værtslandet med størrelsen af arbejdsløshedsydelserne i hjemlandet.

Et andet sæt forklarende variabler har at gøre med arbejdsmarkedssituationen. Logisk nok er lande med fuld beskæftigelse mere attraktive for vandrende arbejdstagere end lande med høj arbejdsløshed. Men dette skyldes hovedsagelig, at lande med lav arbejdsløshed normalt har flere ledige jobs end lande med høj arbejdsløshed. Empiriske undersøgelser har vist, at antallet af ledige jobs eller udskiftningen på arbejdsmarkedet (ansættelser og afskedigelser) har en større forklaringsværdi end arbejdsløshedsprocenten. De nordiske lande, der har haft en stigning i antallet af ledige stillinger, har således kunnet tiltrække arbejdstagere fra de andre nordiske lande. I mange år tiltrak de ledige jobs på det svenske arbejdsmarked finske arbejdstagere. Men i 1980'erne vendte mange finske statsborgere tilbage til Finland, til trods for at arbejdsløshedsprocenten var højere i Finland. Grunden hertil var, at antallet af ledige arbejdspladser var stærkt stigende i Finland.

Men under alle omstændigheder er der normalt større udvandring fra områder med høj arbejdsløshed end fra områder med lav arbejdsløshed, hvilket dog ikke betyder, at det kun er arbejdsløse, der udvandrer. Også beskæftigede har større tendens til at flytte til et andet land i en situation med stigende eller høj arbejdsløshed, fordi arbejdsløshedsrisikoen er stor. Men uanset arbejdsmarkedstilknytning bidrager udvandringen til at afhjælpe arbejdsløshedsproblemet i hjemlandet. Forskningen har imidlertid ikke i nævneværdig grad beskæftiget sig med at undersøge, i hvilken udstrækning det integrerede nordiske arbejdsmarked har mindsket arbejdsløshedsproblemet.

Et andet sæt forklarende variabler har at gøre med geografisk afstand og omkostningerne ved at flytte. Naturligt nok er de danske indvandrere i Sverige koncentreret i Sydsverige. Stor geografisk afstand medfører ikke blot store transportomkostninger, men også psykologiske omkostninger ved at bo langt væk fra venner og familie. Jo større afstand til hjemlandet, desto mere koster det at vende tilbage. I denne forbindelse spiller det også en rolle, at usikkerheden hvad angår forholdene i værtslandet stiger i takt med afstanden. Som nævnt er de nordiske landes myndigheder særdeles aktive med hensyn til at formidle information om lokale forhold til de øvrige nordiske lande.

Den afskrækkende effekt, som stor geografisk afstand kan have på potentielle udvandrere, er ofte mindre, hvis der i forvejen findes indvandrere fra samme land. Det er et velkendt faktum, at indvandrere har en tendens til at koncentrere sig i bestemte lande eller bestemte områder. Der er flere forklaringer på denne adfærd. Den mest indlysende er, at en sådan koncentration mindsker omkostningerne ved at flytte. Ikke mindst de psykologiske omkostninger ved at bo langt hjemmefra. Endvidere kan tidligere indvandrere lette assimilationen for de nye og bistå dem i deres kontakt med myndighederne. Forekomsten af tidligere indvandrere fra samme hjemland spiller rent faktisk en meget stor rolle på det nordiske arbejdsmarked. Lundborg (1991) har vist, at tidligere indvandrere til Sverige fra Danmark, Norge og Finland er en vigtig determinant for arbejdskraftstrømmene fra alle tre lande.

Andre faktorer, der kan indvirke på migrationstendenserne, er kulturelt og sprogligt slægtskab mellem landene. Fra dette synspunkt skulle man forvente større indvandring til Sverige fra Norge og Danmark end fra Finland. Faktorer som alder, køn og uddannelse spiller også en rolle. Som det gælder i de fleste tilfælde, er migrationsfrekvensen højere blandt unge end blandt ældre. Generelt er der flere mænd end kvinder, der flytter, som følge af førstnævntes større erhvervsfrekvens. Endelig er der større migrationsfrekvens blandt højere uddannede end blandt lavt uddannede. En almindelig accepteret forklaring herpå er, at gruppen af højere uddannede er mere homogen uanset nationalitet og derfor har lettere ved at tilpasse sig nye omgivelser.

Højt uddannedes udvandring har andre sociale implikationer end lavt uddannedes. Navnlig fordi staten ofte finansierer en stor del af de højere uddannelser, medens andre lande så høster resultaterne

af uddannelsesinvesteringerne (den såkaldte hjerneflugt). Højt uddannedes migration på det nordiske arbejdsmarked analyseres i Pedersen (1994). Migrationstilbøjeligheden inden for det nordiske marked er rent faktisk større for lavt uddannede end for højt uddannede. De højt uddannede har større tendens til at flytte uden for Norden end de lavt uddannede. Dette er i overensstemmelse med andre undersøgelser, der viser, at geografisk afstand har en mindre afskrækkende effekt for de højt uddannede.

Sociale og velfærdsmæssige følger af det integrerede nordiske arbejdsmarked

Et standardargument er, at et frit marked øger den samlede produktion på det integrerede område, hvilket er et væsentligt argument for liberalisering. Skønt der ikke foreligger nogen detaljerede analyser af dette spørgsmål, er der intet godt argument imod denne teoretiske antagelse. Men dette er ikke ensbetydende med, at både fraflytnings- og tilflytningslandet og i endnu mindre grad alle arbejdstagere har fordel heraf.

Det frie nordiske arbejdsmarked forsynede klart nok Sverige med en større arbejdsstyrke, end det ellers ville have haft til rådighed. Eftersom hovedparten af de nordiske indvandrere var arbejdere, er en mulig virkning af dette øgede udbud af ufaglært arbejdskraft, at lønnen er noget lavere, end den ellers ville have været. Ud fra samme tankegang kan udvandringen af finske arbejdere formodes at have hævet lønniveauet i Finland, og således skulle det integrerede arbejdsmarked alt i alt bidrage til at udligne lønningerne i de omhandlede lande. Dette spørgsmål er ikke blevet undersøgt empirisk. Men det står fast, at i det tidsrum, hvor det frie

"Migrationstilbøjeligheden inden for det nordiske marked er (...) større for lavt uddannede end for højt uddannede."

"Eftersom hovedparten af de nordiske indvandrere var arbejdere, er en mulig virkning af dette øgede udbud af ufaglært arbejdskraft, at lønnen er noget lavere, end den ellers ville have været."

Figur 2: Finsk indvandring og ledige job i Sverige. 1965-1990. Indeks 1965 = 100

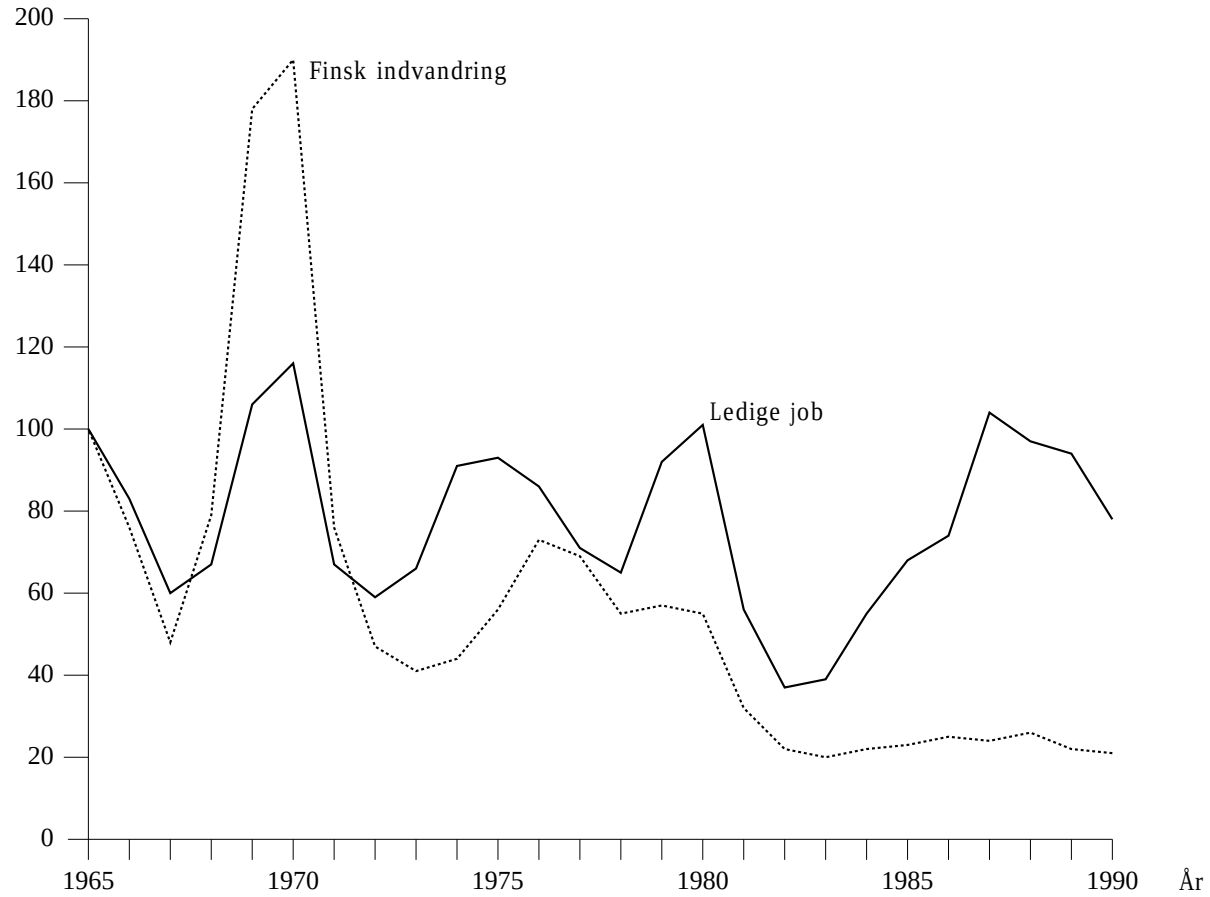

CEDEFOP

"(...) i det tidsrum, hvor det frie nordiske arbejdsmarked har eksisteret, er der sket en væsentlig reallønsudligning i de nordiske lande, navnlig mellem Sverige og Finland."

"(...) i begyndelsen af 1980'erne (...) var realindkomstforskellene mellem Sverige og Finland (...) blevet udjævnet i en sådan grad, at det ikke længere kunne betale sig at flytte til Sverige for at besætte de ledige stillinger."

"På det nordiske arbejdsmarked er reallønsforskellene blevet udlignet i en sådan grad, at selv om antallet af ledige arbejdspladser stiger i et af landene, kan det ikke forventes, at de bliver besat med indvandret arbejdskraft."

"Med en vedvarende tendens til indkomstudligning i EU-medlemsstaterne vil migrationen i Unionen utvivlsomt aftage i fremtiden."

nordiske arbejdsmarked har eksisteret, er der sket en væsentlig reallønsudligning i de nordiske lande, navnlig mellem Sverige og Finland. Den faktiske lønudvikling svarer således til, hvad man teoretisk skulle forvente.

Ledige arbejdspladser i tilflytningslandet og forskelle i realindkomst i de to lande er den største drivkraft for international migration. Dette illustreres i figur 2, der viser indvandringen fra Finland til Sverige i perioden 1965-1990. Kurven for ledige arbejdspladser på det svenske arbejdsmarked afspejler den svenske konjunkturcyklus.

Det fremgår af figur 2, at i en lang periode, frem til begyndelsen af 1980'erne, svarer indvandringen til Sverige fra Finland i stor udstrækning til antallet af ledige stillinger. Denne korrelation mellem indvandring og ledige stillinger brydes i begyndelsen af 1980'erne; den væsentligste grund hertil er, at realindkomstforskellene mellem Sverige og Finland på det tidspunkt var blevet udjævnet i en sådan grad, at det ikke længere kunne betale sig at flytte til Sverige for at besætte de ledige stillinger.

Overensstemmelsen mellem arbejdskrafttilflytning og antallet af ledige stillinger indtil 1982 var imidlertid af stor betydning for den svenske økonomi. I højkonjunkturårene 1969 og 1970 modtog Sverige i alt 80 000 tilflyttere, der besatte en stor del af de ledige stillinger. Såfremt disse tilflyttere ikke havde fået adgang til det svenske arbejdsmarked, ville merefterspørgslen efter arbejdskraft utvivlsomt have givet sig udslag i højere løn og dermed inflation. På toppen af konjunkturopsvinget i slutningen af 1980'erne var indvandringen ikke af nær så stort et omfang, og merefterspørgslen efter arbejdskraft bidrog da også til at skabe inflation. Således øger et frit arbejdsmarked ikke alene de deltagende landes økonomiske ydeevne, men har også store makroøkonomiske virkninger og kan bidrage til at begrænse inflationen i værtslandet og arbejdsløsheden i oprindelseslandet.

Indkomstforskelle landene imellem er imidlertid af stor betydning. På det nordiske arbejdsmarked er reallønsforskellene blevet udlignet i en sådan grad, at selv om antallet af ledige arbejdspladser stiger i et af landene, kan det ikke forventes, at de bliver besat med indvandret arbejdskraft. Hvis der i et andet af landene er arbejdsløshed, er der større sandsynlighed for, at ledige stillinger kan besættes med indvandret arbejdskraft. Men dette kræver på sin side, at arbejdsløshedsydelserne i hjemlandet ikke er så høje, at de afholder de arbejdsløse fra at flytte.

Afstemningen af antallet af arbejdsløse i ét land med antallet af ledige jobs i andre lande er et vigtigt aspekt ved arbejdsmarkedsintegration. Det er en kendsgerning, at i nogle nordiske lande og i nogle EU-lande virker dagpengesystemet begrænsende på mobiliteten inden for landenes egne grænser og i endnu højere grad på mobiliteten landene imellem[1]. Dagpengesystemet har en ikke helt ringe indflydelse på, om arbejdsmarkedsintegration kan bidrage til at mindske arbejdsløsheden.

Andre aspekter af mobiliteten vedrører skat og overførselsindkomster. Fra værtslandets synspunkt er den ideelle indvandrer én, der betaler høje skatter, men kun modtager små overførselsbeløb, såsom arbejdsdygtige unge. Erhvervsfrekvensen blandt indvandrere er i vid udstrækning bestemmende for, om værtslandet tilføres et nettooverskud eller ej. En ældre undersøgelse (Ekberg 1983) viser, at Sverige i 1970 havde et nettooverskud af den samlede indvandring. På daværende tidspunkt var der en høj erhvervsfrekvens blandt indvandrerne generelt, herunder også de nordiske indvandrere, sammenlignet med den indfødte svenske befolkning. I dag ville et sådant regnestykke måske give et negativt resultat, også for de nordiske indvandrere, eftersom erhvervsfrekvensen er højere blandt de indfødte end blandt indvandrerne.

Hvilken lære kan EU-medlemsstaterne drage af ovennævnte?

Der er sket en bemærkelsesværdig hurtig udjævning af realindkomstforskellene mellem de sydlige EU-medlemmer og de rige lande. Efterhånden som reallønningerne tilnærmes, falder arbejdskraftmobiliteten, som det sås i forbindelse med

1) Vedrørende arbejdsløshedsydelsernes indvirkning på migrationen i de nordiske lande, se Lundborg (1991).

2) Redaktionel note: jf. EØF-forordningen om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet.

den finske migration til Sverige. Med en vedvarende tendens til indkomstudligning i EU-medlemsstaterne vil migrationen i Unionen utvivlsomt aftage i fremtiden. Sprogbarrierer og kulturelle og religiøse forskelle er også sandsynlige migrationshindringer, selv om forskningen ikke har viet dette problem særlig stor opmærksomhed. Først på lang sigt vil disse hindringer blive overvundet.

Arbejdskraftefterspørgslen spiller imidlertid også en rolle. Såfremt efterspørgslen efter arbejdskraft øges i nogle af de mere velstillede medlemsstater, kan det tænkes, at også migrationsfrekvensen igen stiger. En forudsætning herfor er dog, at der føres en langt mere aktiv beskæftigelsesfremmende politik, end det hidtil har været tilfældet i EU-staterne, og at dagpengesystemet ikke er således indrettet, at det afholder folk fra at søge arbejde. 1992-programmet[2] indførte dereguleringsforanstaltninger til fremme af den grænseoverskridende mobilitet. Men under alle omstændigheder er der to afgørende faktorer, der skal medtænkes ved en vurdering af migrationsudsigterne i EU såvel som alle andre steder, nemlig udligningen af indkomstforskelle og forekomsten af ledige arbejdspladser. Der kan næppe forventes en stigning i migrationsfrekvensen i Unionen uden en stigning i antallet af ledige arbejdspladser.

En høj migrationsfrekvens er ikke i sig selv en indikator på en velfungerende økonomi. Kun såfremt der er tale om et markant misforhold mellem antallet af arbejdsløse og antallet af passende ledige job i landene, er der et økonomisk problem. Lav migrationsfrekvens kan ganske enkelt være udtryk for, at økonomierne udvikler sig i samme takt.

"Såfremt efterspørgslen efter arbejdskraft øges i nogle af de mere velstillede medlemsstater, kan det tænkes, at også migrationsfrekvensen igen stiger. En forudsætning herfor er dog, at der føres en langt mere aktiv beskæftigelsesfremmende politik, end det hidtil har været tilfældet i EU-staterne, og at dagpengesystemet ikke er således indrettet, at det afholder folk fra at søge arbejde."

Litteraturhenvisninger

Ekberg, J. (1983): Inkomsteffekter av invandring. Acta Wexionensia, serie 2

Lundborg, P. (1991): Determinants of Migration in the Nordic Labor Market, *Scandinavian Journal of Economics*, Vol. 93, nr. 3, 363-375.

Pedersen, P. (udg.) (1994): *Scandinavian Skill Migration in Perspective of the European Integration Process*, North-Holland Elsevier (udkommer i nærmeste fremtid).

Facts om de nye medlemsstater:

Statistiske oplysninger

Oplysninger fra OECD in Figures, suppl. til OECD Observer nr. 188, juni/juli 1994

Demografiske forhold

	Samlet areal/ 1000 km²	Befolkning					Befolkningens aldersstruktur; % af den samlede befolkning						
		Angivet i tusinder		Pr. km²	Befolkningstil-vækst %		Under 15 år		15-64 år		65 år og derover		
		1992	1982	1992	1992/91	1975/74	1992	1960	1992	1960	1992	1960	
Østrig	83,9	7,884	7,571	94,0	0,8	-0,3	17,5	22,0	67,3	65,8	15,2	12,2	Østrig
Belgien	30,5	10,045	9,856	329,3	0,4	0,3	18,2[e]	23,5	66,5	64,5	15,3	12,0	Belgien
Danmark	43,1	5,170	5,119	120,0	0,3	0,3	17,0[e]	25,2	67,5[e]	64,2	15,5	10,6	Danmark
Finland	338,0	5,042	4,827	14,9	0,3	0,4	19,2	30,4	67,1	62,3	13,7	7,3	Finland
Frankrig	549,0	57,372	54,480	104,5	0,6	0,5	20,0	26,4	65,6	62,0	14,4	11,6	Frankrig
Tyskland	248,6[a]	64,846[b]	61,638	260,8	1,2	-0,4	15,5	21,3	69,2	67,8	15,3	10,9	Tyskland
Grækenland	132,0	10,300	9,790	78,0	0,3	0,9	19,4f	26,1	66,8[f]	65,8	13,8[f]	8,1	Grækenland
Irland	70,3	3,547	3,480	50,5	0,7	1,7	26,8[e]	30,5	61,8[e]	58,6	11,4[e]	10,9	Irland
Italien	301,2	56,859	56,639	188,8	0,2	0,6	15,7	23,4	68,9	67,6	15,4	9,0	Italien
Luxembourg	2,6	390	366	150,0	2,1[c]	1,1	17,7[e]	21,4	68,8[e]	67,8	13,5[e]	10,8	Luxembourg
Nederlandene	40,8	15,184	14,313	372,2	0,8	0,9	18,3	30,0	68,7	61,0	13,0	9,0	Nederlandene
Portugal	92,4	9,858	9,877	106,7	0,0	1,0[d]	19,1	29,0	66,9	62,9	14,0	8,1	Portugal
Spanien	504,8	39,085	37,961	77,4	0,2	1,0	18,4	27,3	67,6	64,5	14,0	8,2	Spanien
Sverige	450,0	8,674	8,327	19,3	0,7	0,4	19,0	22,4	62,9	65,9	18,1	11,7	Sverige
Det For. Kongerige	244,8	57,848	56,335	236,3	0,3	0,0	19,2[e]	23,3	65,1[e]	65,0	15,7[e]	11,7	Det For. Kongerige

Anmærkninger:
a. 356,9 efter Tysklands forening
b. 80,569 efter Tysklands forening
c. 1991/90
d. 1976/75
e. 1991
f. 1989

Kilder: Labour Force Statistics: 1972-1992, OECD, Paris, 1994; Employment Outlook, OECD, Paris, september 1992.

Beskæftigelse I

	Samlet arbejdsstyrke				Antal beskæftigede i alt					
	Angivet i tusinder / 1992	Ændring siden 1982 %	Kvinders erhvervsfrekvens[1] %		Angivet i tusinder/ 1992	Ændring siden 1982 %	Landbrug/ skovbrug og fiskeri %	Industri %	Service %	
			1992	1982						
Østrig	3,679	11,4	58,0	50,2	3,546	11,2	7,1	35,6	57,4	Østrig
Belgien	4,237	2,8	54,1	48,3	3,724	5,3	2,6	27,7	69,7	Belgien
Danmark	2,912[a]	8,9[b]	78,9[a]	72,6	2,612[a]	10,3[b]	5,7[a]	27,7[a]	66,6[a]	Danmark
Finland	2,527	-0,6	70,7	72,4	2,163	-8,6	8,6	27,9	63,5	Finland
Frankrig	25,109	5,8	58,7	54,7	22,032	3,7	5,2	28,9	65,9	Frankrig
Tyskland	30,949	8,4	58,6	52,9	28,708	9,6	3,1	38,3	58,6	Tyskland
Grækenland	3,934[a]	6,9[b]	40,8[a]	36,4	3,634	2,9[b]	22,2[a]	27,5[a]	50,3[a]	Grækenland
Irland	1,384[a]	4,9	39,9[a]	37,6	1,113[a]	-1,6[b]	13,8[a]	28,9[a]	57,3[a]	Irland
Italien	24,612	8,0	45,8[a]	39,8	21,271	7,0	8,2	32,2	59,6	Italien
Luxembourg	165[a]	3,1[b]	44,7[a]	41,3	162[a]	2,5[b]	3,3[c]	30,5[c]	66,2[c]	Luxembourg
Nederlandene	7,133	..	55,5	39,0	6,576	..	4,0	24,6	71,4	Nederlandene
Portugal	4,764	10,0	61,9	54,4	4,498	..	11,6	33,2	55,2	Portugal
Spanien	15,432	12,8	42,0	32,5	12,359	11,4	10,1	32,4	57,5	Spanien
Sverige	4,429	1,7	79,1	75,9	4,195	-0,6	3,3	26,5	70,2	Sverige
Det For. Kongerige	28,149	5,5	65,0[a]	57,1	25,181	6,8	2,2	26,5	71,3	Det For. Kongerige

Anmærkninger:
... ingen oplysninger
1. Defineret som den kvindelige arbejdsstyrke i alle aldersgrupper divideret med den kvindelige befolkning i aldersgruppen 15-64
a. 1991;
b. 1991/81;
c. 1990

Kilder: Labour Force Statistics: 1972-1992, OECD, Paris, 1994

Beskæftigelse II

	Deltidsbeskæftigede i % af det samlede antal beskæftigede						Kvindelige deltidsbeskæftigede i % af den samlede deltidsbeskæftigelse		Selvstændige angivet i % af den samlede beskæftigelse		
	Begge køn		Kvinder		Mænd						
	1992	1982	1992	1982	1992	1982	1992	1982	1992	1982	
Østrig	9,1	8,0	20,5	18,9	1,6	1,5	89,1	87,8	10,2	16,0	Østrig
Belgien	11,8[a]	6,4[b]	27,4[a]	16,3[b]	2,1[a]	1,3[b]	89,3[a]	86,2[b]	14,1[a]	13,7	Belgien
Danmark	23,1[a]	23,7[b]	37,8[a]	46,5[b]	10,5[a]	5,6[b]	75,5[a]	86,9[b]	9,1[a]	11,8[b]	Danmark
Finland	7,9	7,7	10,4	11,6	5,5	4,1	64,3	72,0	14,2	12,7	Finland
Frankrig	12,7	9,2	24,5	18,9	3,6	2,5	83,7	83,9	12,6	16,4	Frankrig
Tyskland	15,5[a]	12,0[b]	34,3[a]	28,9[b]	2,7[a]	1,6[b]	89,6[a]	91,9[b]	9,0	8,7	Tyskland
Grækenland	3,9[a]	3,3[b]	7,2[a]	6,6[b]	2,2[a]	1,8[b]	62,9[a]	62,4[b]	34,8[f]	38,9	Grækenland
Irland	8,4[a]	6,6[c]	17,8[a]	15,5[c]	3,6[a]	2,7[c]	71,6[a]	71,6[c]	21,7[a]	20,8	Irland
Italien	5,4	5,1[b]	10,5	10,1[b]	2,7	2,9[b]	67,9	61,4[b]	24,4[a]	23,6	Italien
Luxembourg	7,5[a]	6,3[c]	17,9[a]	17,0[c]	1,9[a]	1,0[c]	83,3[a]	88,9[c]	10,6[a]	12,4	Luxembourg
Nederlandene [1]	32,8	18,7[b]	62,9	44,6[b]	13,4	6,9[b]	75,0	74,6[b]	9,6[a]	12,4	Nederlandene [1]
Portugal	7,2	7,3[d]	11,0	14,7[d]	4,2	2,6[d]	67,4	77,9[d]	24,5	30,4	Portugal
Spanien	5,9	5,8[e]	13,7	13,9[e]	2,0	2,4[e]	76,8	71,5[e]	21,4	22,1	Spanien
Sverige [2]	24,3	25,0	41,3	46,5	8,4	6,4	82,3	86,4	9,5	7,7	Sverige [2]
Det For. Kongerige	23,2	17,9[b]	44,6	40,0[b]	6,1	3,1[b]	85,4	89,6[b]	12,2	9,2	Det For. Kongerige

Anmærkninger:
...ingen oplysninger
1. Databrud 1985
2. Databrud 1986
a. 1991;
b. 1981;
c. 1983;
d. 1980;
e. 1987;
f. 1990

Kilder: Employment Outlook, OECD, Paris, juli 1993; Economic Outlook, OECD, Paris, december 1993; Labour Force Statistics: 1972-1992, OECD, Paris, 1994

Beskæftigelse III

	Ledighedsprocent[1]						Langtidsledige (12 måneder eller derover)/% af det samlede antal ledige		Unge ledige (under 25)/angivet i % af ungdomsarbejdsstyrken				
	Begge køn/angivet i % af den samlede arbejdsstyrke		Kvinder/angivet i % af den samlede kvindelige arbejdsstyrke		Mænd/angivet i % af den samlede mandlige arbejdsstyrke				Kvinder		Mænd		
	1992	1982	1992	1982	1992	1982	1992	1982	1992	1982	1992	1982	
Østrig	3,6	3,5	3,8	4,8	3,5	2,8	..	..	..	..	..	..	Østrig
Belgien	9,3[a]	11,9	13,2[a]	17,0	6,5[a]	8,7	61,6[a]	66,3[c]	..	..	..	..	Belgien
Danmark	9,1[a]	11,0	10,0[a]	11,2	8,3[a]	10,7	31,2[a]	33,0[c]	..	..	..	..	Danmark
Finland	13,0	5,3	10,5	5,2	15,1	5,4	9,1[a]	22,3[c]	21,4	10,2	25,1	9,6	Finland
Frankrig	10,2	8,1	12,7	11,2	8,2	6,0	36,1[a]	42,1	26,1	25,3	16,6	13,8	Frankrig
Tyskland	5,8	6,4	6,4	7,3	5,4	5,9	45,5[a]	39,3[c]	6,0[b]	9,6	5,4[b]	9,0	Tyskland
Grækenland	7,0[b]	5,8	11,7[b]	8,0	4,3[b]	4,7	47,0[a]	35,0[c]	..	..	..	..	Grækenland
Irland	15,7[a]	11,4	12,1[a]	9,7	17,3[a]	12,1	60,3[a]	36,9[c]	21,1[a]	16,6	25,0[a]	22,9	Irland
Italien	11,4	8,4	17,2	13,9	7,9	5,6	67,1[a]	57,7[c]	38,1	33,3	28,1	23,8	Italien
Luxembourg	1,2[a]	1,2	2,0[a]	1,7	1,1[a]	1,0	..	..	..	..	..	..	Luxembourg
Nederlandene	7,0[a]	11,3	9,5[a]	11,3	5,3[a]	11,4	43,0[a]	50,5	9,5	17,0	10,8	20,2	Nederlandene
Portugal	4,1	7,3	4,9	12,1	3,5	4,0	38,3[a]	56,0[d]	11,5	23,8	7,8	8,0	Portugal
Spanien	18,1	15,6	25,3	18,5	14,0	14,4	47,4	48,5	40,5	39,5	29,6	31,8	Spanien
Sverige	5,3	3,1	4,1	3,4	6,3	2,9	8,1[a]	8,4	9,2	7,8	13,7	7,4	Sverige
Det For. Kongerige	9,5	10,4	5,1	7,0	12,9	12,6	28,1[a]	47,0	9,9	19,7	19,7	25,9	Det For. Kongerige

Anmærkninger:
...ingen oplysninger
1. Nationale definitioner
a. 1991;
b. 1990;
c. 1983;
d. 1986

Kilder: Labour Force Statistics: 1971-1991, OECD, Paris, 1993; Employment Outlook, OECD, Paris, juli 1993

Uddannelse I[1]

	Offentlige udgifter til uddannelse/% af BNP					Fuldtidselever/-studenter/ pr. 1 000 indbyggere					
	Samlede udgifter[2]	Førskole	Primær-under-visning	Sekundær-under-visning	Højere uddannelse	Samlede udgifter[3]	Førskole	Primær-under-visning	Sekundær-under-visning	Højere uddannelse	
Østrig	5,4	0,3	1,0	2,6	1,1	198	25	47	95	31	Østrig
Belgien	5,4	0,5	0,9	2,4	0,9	217	38	75	80	25	Belgien
Danmark	6,1	..	..	..	1,3	195	10	66	90	29	Danmark
Finland	6,7	..	..	..	..	209	7	78	89	35	Finland
Frankrig	5,4	..	..	..	..	252	45	72	101	30	Frankrig
Tyskland	4,0	0,2	0,5	1,8	0,9	189	28	40	93	28	Tyskland
Grækenland	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Grækenland
Irland	5,5	0,5	1,6	2,2	1,2	278	36	119	101	20	Irland
Italien	..	..	..	..	..	200	27	54	94	25	Italien
Luxembourg	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Luxembourg
Nederlandene	5,6	0,3	1,3	2,2	1,7	208	24[a]	77	82	25	Nederlandene
Portugal	5,5	0,1	2,2	2,0	0,9	215	17	104	75	18	Portugal
Spanien	4,5	0,3	1,0	2,4	0,8	247	25	72	117	31	Spanien
Sverige	6,5	0,2	2,3	2,8	1,2	170	11	68	69	22	Sverige
Det For. Kongerige	5,3	0,2	1,4	2,3	1,0	182	14[b]	79	76	13	Det For. Kongerige

Anmærkninger: ...ingen oplysninger
1. 1990-91
2. Udgifter, der ikke er fordelt efter skoleniveau, er medtaget i de samlede udgifter
3. Inklusive førskoleelever tilmeldt på deltid
a. Alle førskoleelever er tilmeldt på deltid
b. Nogle førskoleelever er tilmeldt på deltid

Kilde: Education at a Glance, OECD, Paris, 1993

Uddannelse II[1]

	Antal fuldtidsunderviserækvivalenter/ pr. 1000 indbyggere					Fuldtidselever/-studenter/% af den pågældende aldersgruppe			Procentdel af den pågæl-dende aldersgruppe pr. 1 000 indbyggere i samme aldersklasse		
	I alt	Førskole	Primær-under-visning	Sekundær-under-visning	Højere uddannelse	3-6-årige	15-19-årige	20-24-årige	Erhverver kvalifikatio-ner på sekun-dærniveau[2]	Påbegynder højere uddannelser	
Østrig	17,2	1,2	4,1	10,1	1,9	..	..	..	866	277	Østrig
Belgien	21,3	x	7,7[a]	10,7	1,9	..	81,6	21,8	..	484	Belgien
Danmark	16,1	0,7	5,9	8,4	1,0	23,7	77,0	29,0	1.004	380	Danmark
Finland	14,2	..	..	..	..	14,9	..	..	1.235	649	Finland
Frankrig	..	1,6	3,1	7,2	..	100,5	83,7	23,6	758	444	Frankrig
Tyskland	11,4	1,2	2,0	5,7	2,6	75,4	82,9	27,8	1.173	445	Tyskland
Grækenland	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Grækenland
Irland	13,4	1,3	4,5	5,9	1,6	65,0	67,9	..	783	338	Irland
Italien	..	..	4,8	10,1	0,8	..	..	..	507	..	Italien
Luxembourg	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	Luxembourg
Nederlandene	12,9	1,1	3,9	5,8	2,0	73,8	75,2	23,9	822	357	Nederlandene
Portugal	17,7	0,8	7,8	7,5	1,5	58,0	53,8	13,2	506	352	Portugal
Spanien	12,8	1,0	3,3	7,0	1,3	82,6	64,2	25,5	637	..	Spanien
Sverige	..	..	6,5	6,5	..	23,1	68,5	14,0	802	492	Sverige
Det For. Kongerige	11,9	0,5	3,7	6,1	1,3	81,9[b]	48,6	8,4	..	277	Det For. Kongerige

Anmærkninger: ...ingen oplysninger
x figurerer i en anden kategori
1. 1990-91
2. To eller flere kvalifikationer kan erhverves på sekundærniveau
a. Omfatter førskolen
b. Nogle elever i aldersgruppen 3-6 er tilmeldt på deltid

Kilde: Education at a Glance, OECD, Paris, 1993

Bibliografiske referencer

Østrig

Unemployment and Labour market flexibility: Austria
Walterskichen E.
ILO (Det Internationale Arbejdsbureau)
Genève, ILO, 1991, 134 s., DE, EN
ISBN 92-2-107290-8

Das berufliche Bildungswesen in der Republik Österreich
CEDEFOP (Det Europæiske Center for Udvikling af Erhvervsuddannelse)
Berlin, 1994 (under udgivelse)

The School Psychology-Educational Counselling Service informs about Education in Austria
Wien, Bundesministerium für Unterricht und Kunst, feuillet d'information, 1994
DE, EN, FR

Berufliche Bildung in Österreichs Unternehmen
Wien, Bundeswirtschaftskammer, 31 s., 1988

Betriebliche Weiterbildung in Österreich. Strukturen und Entwicklungen des überbetrieblichen Weiterbildungsmarktes (Bind II)
Kailer N.
Wien, IBW (Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft), 1989, 240 s.

Higher education and employment: the changing relationship. Recent developments in continuing professional education. Country report - Austria
OECD (Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling)
Paris, OECD, 1991, 20 s.

Finland

Developments in education 1992-1994. Finland
Undervisningsministeriet
Helsinki, 1994, 98 s.

Vocational Education in Finland
Det Nationale Uddannelsesråd
Helsinki, 1991, 45 s.

Education in Finland
Udenrigsministeriet
Helsinki, brochure, 5 s., 1991

Educational strategies in Finland in the 1990s
Kivinen O.; Rinne R.
Turku, Turku Universitet, 1992, 134 s.

The Changing role of vocational and technical education and training in Finland
Kyrö M. (udg.)
Det Nationale Uddannelsesråd
ikke publiceret (OECD-projekt: The changing role of vocational and technical education and training), 1993, 76 s. + bilag

Further education and training of the Labour Force. Country report-Finland
OECD (Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling)
Paris, OECD, 1990, 40 s.

Continuing vocational education and training in Finland
Undervisningsministeriet
Helsinki, 1990, 27 s.

Weiterbildung in Finnland. Weniger Staat mehr Markt
Wolbeck M.
i: Grundlagen der Weiterbildung, 3(2), 1992, Neuwied, s. 96-99
ISSN: 0937-2172

Higher Education Policy in Finland
Undervisningsministeriet
Helsinki, 1994, 161 s.
ISBN 951-47-8305-0

Higher education and employment: The changing relationship. Recent developments in continuing professional education: Country report Finland
Parjanen M.
Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD)
Paris, OECD, 1991, 20 s.

An introduction to Higher Education in Finland. A Brief Guide for Foreign Students
Undervisningsministeriet. Afdelingen for højere uddannelse og forskning

Helsinki, Undervisningsministeriet
1990, 52 s.
ISBN 951-47-33-64-9

Study in Finland. International Programmes in Finnish Universities 1992-1993
Finnish Centre for International Mobility and Exchange Programmes
Helsinki, Undervisningsministeriet
1992, 148 s.
ISSN 0788-5695

Higher Education and Research in Finland
Undervisningsministeriet
Helsinki, Undervisningsministeriet
1988, 89 s.
ISBN 951-47-2071-7

Unemployment and labour market flexibility: Finland
Lilja R., Santamäki-Vuori T., Standing G.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO)
Genève, ILO, 1990, 222 s.
ISBN 92-2-107273-8

Finnish Polytechnics. An Experimental Reform
Undervisningsministeriet
Helsinki, 1993, 16 s.

Sverige

Education in Sweden 1994
Sveriges Statistik
Örebro, 1994, 80 s.

The Swedish Schoolsystem
Skolverket
Stockholm, 1994, informationsark

Berufliche Bildung in Deutschland und Sweden im Vergleich
Paland M.
CDG (Carl Duisberg Gesellschaft)
Köln, 1992

La formation en Suède: de l'éducation populaire à la formation en entreprise
Centre Inffo
Paris-la-Défense, i: Inffo Flash (Le Dossier), nr. 402, 23.02.1994, 4 s.

Coherence between compulsory education, initial and continuing training and adult education in Sweden
Hjorth S.
Ministeriet for uddannelse og videnskab
Dokument udarbejdet for Det Europæiske Center for Udvikling af Erhvervsuddannelse (CEDEFOP)
Stockholm, 1994, 48 s.
Kan rekvireres hos CEDEFOP

Adult education in the 1990's: considerations and proposals
Det Nationale Uddannelsesråd
Stockholm, 1991, 50 s.

Industry training in Australia, Sweden and the United States
Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD)
Paris, OECD, 1993, 104 s.
ISBN 92-64-13905-2

The effectiveness of training boards in Sweden
Granander S.
ILO (Det Internationale Arbejdsbureau)
Genève, ILO, debatoplæg, nr. 108, 1993

The expanding learning enterprise in Sweden
Abrahamsson K.; Hultinger E.S.; Svenningsson L. (udg.)
Det svenske ministerium for uddannelse og kultur
Stockholm, NBE reports-planning. Follow-up and Evaluation 90/10, 1990, 101 s.; bibl. s. 98-101

The Swedish Way. Towards a Learning Society
Ministeriet for uddannelse og videnskab
Stockholm, 1993, 169 s.
ISBN 91-38-1375-0

Higher education and employment: the changing relationship. Recent developments in Continuing Professional Education. Country study: Sweden
Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD)
Paris, OECD, 1991, 25 s.

Unemployment and labour market flexibility: Sweden
Standing G.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO)
Genève, ILO, 1988, 150 s.
ISBN 92-2-106265-1

Nyttige adresser

Østrig

❑ Offentlige instanser

Bundesministerium für Unterricht und Kunst (BMUK)
Abt. II/7
z.H. Herrn Ministerialrat Mag. Peter Kreiml
z.H. Herrn Rat Mag. Schlick
Minoritenplatz 5
A-1014 Wien
Tlf. 431++53120/4339
Tlf. 431+53120/4491
Fax 431+53120/4130

Bundesministerium für wirtschaftliche Angelegenheiten
Stubenring 1
A-1010 Wien
Tlf. 431+71100/5223 (Mag. Jost)
Fax 431+7142718
Fax 431+7137995

Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung
Rosengasse 2-6
A-1014 Wien
Tlf. 431+53120/5920
Fax 431+53120/6205

Bundeskammer der gewerblichen Wirtschaft
z.H. Herrn Dr. Georg Piskaty
Wiedner Hauptstrasse 63
A-1045 Wien
Tlf. 431+50105/4072
Tlf. 431+50105/4073
Fax 431+50206/261

Vereinigung österreichischer Industrieller
z.H. Frau Mag. Gerlinde Pammer
Scharzenbergplatz 4
A-1030 Wien
Tlf. 431+71135/2365
Fax 431+71135/2922

Kammer für Arbeiter und Angestellte
z.H. Herrn Mag. Ernst Löwe
Prinz-Eugen-Strasse 20-22
A-1040 Wien
Tlf. 431+50165/2473
Fax 431+50165/2230

Kammer für Arbeiter und Angestellte
z. H. Frau Mag. Brigitte Stierl
Prinz-Eugen-Strasse 20-22
A-1040 Wien
Tlf. 431+50165/3132
Fax 431+50165/2230
Fax 431+50165/3186

Österreichischer Gewerkschaftsbund
z.H. Herrn Sekretär Gerhard Prager
Hohenstaufengasse 10-12
A-1010 Wien
Tlf. 431+53444/466
Fax 431+53444204

❑ Forskningsinstitutioner

Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung
z.H. Herrn Ministerialrat Dr. Heinz Kasparovsky
Rosengasse 2-6
A-1014 Wien
Tlf. 431+53120/5920
Fax 431+53120/6205

Institut für Berufs- und Erwachsenenbildungsforschung an der Universität Linz (IBE)
z.H. Univ. Doz. Mag. Dr. W. Blumberger
Raimundstrasse 17
A-4020 Linz
Tlf. 4370+6511083
Fax 4370+609313/12

Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft (IBW)
z.H. Herrn Dr. Klaus Schedler
Rainergrasse 38
A-1050 Wien
Tlf. 431+5451671/27
Fax. 431+5451671/22

Österreichisches Institut für Berufsbildungsforschung (ÖIBF)
z.H. Frau Maria Hofstätter
Kolingasse 15
A-1090 Wien
Tlf. 431+31033340
Tlf. 431+3197772
Fax 431+3197772

Institut für höhere Studien
z.H. Herrn Dr. Lorenz Lassnig
Stumpergasse 56
A-1060 Wien
Tlf. 431+599910

Industriewissenschaftliches Institut
z.H. Mag. Alexander Kohler
Reisnerstrasse 40
A-1030 Wien
Tlf. 431+7153790

❑ **Arbejdsmarkedsorganisationer**

Arbejdsgiverorganisationer

Vereinigung Österreichischer Industrieller (VÖI)
Haus der Industrie Scharzenbergplatz, 4
A-1031 Wien III
Tlf. 431+711350
Fax 431+711352507

Fagforeninger

ÖGB
Hohenstaufengasse 10-12
Postfach 155
A-1011 Wien
Tlf. 431+2253444
Fax 431+225344/4204

Finland

❑ **Offentlige instanser**

Ministry of Labour
Eteläesplanadi 4
Box 524
FIN-00101 Helsinki
Tlf. 3580+18561
Fax 3580+1856427

National Board of Education
Hakaniemenkatu 2
FIN-00530 Helsinki
Tlf. 3580+7061
Fax 3580+7062865

Further education centre for the vocational institutes and administration
Lapinniemenranta 12
FIN-33180 Tampere
Tlf. 35831+534400
Fax 35831+534434

National Board of Education (Opetushallitus):
Areas of expertise: evaluation, EURYDICE, CEDEFOP, INES, comparison of certifications, lines of educational policy, general administration of education
P.O. Box 380
FIN-00531 Helsinki
Tlf. 3580+774775

Ministry of Education/Planning Unit Secretariat (Opetusministeriö/ suunnittelusihteeristö)
Areas of expertise: strategies for future planning of education
P.O. Box 293
FIN-00171 Helsinki
Tlf. 3580+134171

❑ **Forskningsinstitutioner**

The Research Institute (FISS)
Swedish School of Social Science
PB 16 (Topeliusgatan 16)
FIN-00014 University of Helsinki

University of Tampere: Work Research Centre (Tampereen yliopisto: Työelämän tutkimuskeskus)
The links between work and education, specialized research concerning work and chances in work
P.O. Box 607
FIN-33101 Tampere
Tlf. 35831+156111
Fax 35831+157265

University of Lappland
Faculty of Social Science
Unit for Social Work
P.B. 122
FIN-96101 Rovaniemi
Tlf. 35860+3241
Fax 35860+32420

University of Jyväskylä: Institute for Educational Research (Jyväskylän yliopisto: kasvatustieteiden tutkimuslaitos)
Areas of expertise: learning results IEAE, Votec, specialized research for education
P.O. Box 35
FIN-40351 Jyväskylä
Tlf. 35841+601211

University of Turku: Research Unit for the Sociology of Education (Turun yliopisto, koulutussosiologian tutkimuskeskus)
Sociologically oriented research of education
Hämeenkatu 1
FIN-20500 Turku
Tlf. 35821+6335878

Government Institute for Economic Research (Valtion taloudellinen tutkimuskeskus)
Economic research of education
Hämeentie 3
FIN-00530 Helsinki
Tlf. 3580+70371

The Research Institute of the Finnish Economy (ETLA) (Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos)
Lönnrothinkatu 4 B
FIN-00120 Helsinki
Tlf. 3580+609900
Fax 3580+601753

National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES) Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
P.O. Box 220
FIN-00531 Helsinki
Tlf. 3580+39671
Fax 3580+761307

❑ **Arbejdsmarkedsorganisationer**

Lønmodtagerorganisationer

Central Organization of Finnish Trade Unions (SAK)
Siltasaarenkatu 3 A
FIN-00530 Helsinki
Tlf. 3580+77211
Fax 3580+7721447

Finnish Confederation of Salaried Employees (STTK)
Ponjoisranta 4 A
P.B. 248
FIN-00171 Helsinki
Tlf. 3580+131521
Fax 3580+652367

Confederation of Unions for Academic Professionnals in Finland (AKAVA)
Rautatieläisenkatu 6
FIN-00520 Helsinki
Tlf. 3580+141822
Fax 3580+142595

Arbejdsgiverorganisationer

Confederation of Finnish Industry and Employers (TT)
Eteläranta 10; P.B. 30
FIN-00131 Helsinki
Tlf. 3580+68681
Fax 3580+68682316

Employers' Confederation of Service Industries in Finland (LTK)
Eteläranta 10
FIN-00130 Helsinki
Tlf. 3580+179831
Fax 3580+655588

Commission for Local Authority Employers (Kunnallinen Työmarkkinalaitos)
2 linja 14, Kuntatalo
FIN-00530 Helsinki
Tlf. 3580+7711
Fax 3580-7012239

Sweden

❑ **Offentlige instanser**

National Employment-Training Board (AMU-Gruppen)
Box 1264; S-11119 Stockholm
Tlf. 468+7016500

Utbildningsdepartementet
Ministry of Education and Science
Drottninggatan 16
S-10333 Stockholm
Tlf. 468+7631000
Fax468+7231734

Skolverket-National Agency for education
Kungsgatan 53
S-10620 Stockholm
Tlf. 468+7233200
Fax 468+244420

Arbetsdepartementet
Ministry of Labour
Drottninggatan 21
S-10333 Stocholm
Tlf. 468+7631000
Fax 468+210842

Arbetsmarknadsstyrelsen Swedish National Labour Market Board
S-17199 Solna
Tlf. 468+7306000
Fax 468+278368

Statistics Sweden
Department of Labour and Educational Statistics
S-70189 Örebro
Tlf. 4619+176000

❑ **Forskningsinstitutioner**

The Industrial Institute for Economic and Social Research (Industrins utrednings institut)
Box 5501
S-11485 Stockholm
Tlf. 468+7838000
Fax 468+6617969

Stockholm Institute of Education Lärarhögskolan i Stockholm
Box 34103
S-10026 Stockholm

The Council for Research into Universities and University Colleges Rädet för forskning om universitet och högskolor
Box 45501
S-10430 Stockholm
Tlf. 468+7283802

Stockholms Universitet/Institutioner för internationell pedagogik Stockholm University/Institute of International Education
S-10691 Stockholm
Tlf. 468+162000
Fax 468+153133

❑ **Arbejdsmarkedsorganisationer**

Arbejdsgiverorganisationer

Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) Swedish Employers' Confederation (SAF)
S-10330 Stockholm
Tlf. 468+7626000
Fax 468+7626290

Swedish engineering employers'assocation (VF)
Box 5510
Storgatan 5
S-11485 Stockholm
Tlf. 468+7820800

Fagforeninger

The Swedish Trade Union Confederation (LO)
Bainhusgatan 1
S-10553 Stockholm
Tlf. 468+7962500
Fax 468+7962800

The Swedish Confederation of Professional Employees (TCO)
S-11494 Stockholm
Tlf. 468+7829100
Fax 468+7829108

På europæisk og internationalt plan

Udvalgt litteratur

Denne rubrik er udarbejdet af
Maryse Peschel
og CEDEFOP's dokumentationstjeneste med støtte fra dokumentationsnettet (jf. sidste side i rubrikken)

Rubrikken "Udvalgt litteratur" giver en oversigt over de seneste, mest signifikante publikationer vedrørende udviklingen inden for erhvervsuddannelse og kvalifikationer på europæisk og nationalt plan. Vægten lægges især på sammenlignelige værker, men rubrikken indeholder også nationale undersøgelser foretaget som led i europæiske og internationale programmer, analyser af fællesskabsaktioners udvirkning i medlemsstaterne samt betragtninger af et land foretaget udefra. Rubrikken "Fra medlemsstaterne" indeholder et udvalg af vigtige nationale publikationer

Informationer, studier og sammenlignende undersøgelser

Erhvervsuddannelsessystemet i:
- ❑ **Belgien** (FR, IT, NL)
- ❑ **Danmark** (DA, EN, ES, FR)
- ❑ **Tyskland** (DE, EN, ES, FR, GR, NL, PT)
- ❑ **Spanien** (ES)
- ❑ **Frankrig** (DA, DE, EN, ES, FR, IT, PT)
- ❑ **Grækenland** (DE, EN, GR)
- ❑ **Italien** (DE, FR, IT)
- ❑ **Irland** (EN, ES)
- ❑ **Luxembourg** (EN, ES, FR, PT)
- ❑ **Nederlandene** (DE, EN, FR, NL)
- ❑ **Portugal** (PT)
- ❑ **Det Forenede Kongerige** (DE, EN, ES, IT, PT).

Det Europæiske Center for Udvikling af Erhvervsuddannelse (CEDEFOP)
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1993, 1994

Foruden at beskrive den administrative, demografiske og økonomiske struktur og give en kort skitse af erhvervsuddannelsessystemets historiske udvikling, redegør disse landemonografier for de grundlæggende uddannelser, efter- og videreuddannelse, de ansvarlige instanser, arbejdsmarkedets parters rolle og uddannelsernes finansiering. Endvidere belyses tendenser og aktuelle udviklinger.

Structures of the education and initial training systems in the member states of The European Union and the members of EFTA/EES
Udarbejdet i samarbejde mellem Informationsnettet om Uddannelse i Det Europæiske Fællesskab (EURYDICE) og Det Europæiske Center for Udvikling af Erhvervsuddannelse (CEDEFOP)
Europa-Kommissionen, Generaldirektorat XXII - Menneskelige Ressourcer, Uddannelse og Ungdomsanliggender
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer
Under udgivelse.
DE, EN, FR

Denne anden udgave er skrevet på grundlag af informationer, der er indgivet til EURYDICE, Europæisk Enhed, af de nationale enheder, og den er godkendt af de kompetente nationale myndigheder. Alle lande gennemgås efter samme metode for at gøre det lettere at sammenligne dem. For hvert land gives oplysninger om ansvarlige instanser og administrationen af uddannelsessystemet som helhed samt en beskrivelse af forskole-, primær- og sekundærundervisningen frem til den obligatoriske skolegangs afslutning. Både den offentlige og den private sektor er medtaget.

The determinants of transitions in youth. Papers from the conference organized by the ESF Network on Transitions in Youth, CEDEFOP and GRET (Universitat Autónoma de Barcelona). Barcelona 20.-21. september 1993
Det Europæiske Center for Udvikling af Erhvervsuddannelse (CEDEFOP)
Berlin, CEDEFOP panorama, nr. 43, 1994, 338 s.
Udleveres gratis ved henvendelse til CEDEFOP.

Dokumenter fra det første internationale møde i "European Science Foundation Network on Transitions in Youth", hvis langsigtede mål er at skabe større teoretisk indsigt i forhold vedrørende unges overgang til arbejdslivet, og navnlig forbindelsen mellem uddannelse og arbejdsmarked, gennem en komparativ analyse af synkrone og diakrone oversigter over unges overgang. På konferencen afholdtes fire workshops: forskellige syn på systemer, institutioner og ændringer; arbejdsmarkedsforløb for unge, der forlader skolen på sekundærtrinnet; sociale og familiemæssige aspekter ved de unges overgang til arbejdsmarkedet; uddannelsesdifferentiering og følgerne heraf; arbejdsmarkedsforløb for kandidater fra de højere uddannelser. Dokumenterne fra konferencen gør det muligt at sammenligne indfaldsvinkler og interessefelter i de forskellige lande og lokalisere komplekse og mangedimensionale forhold i

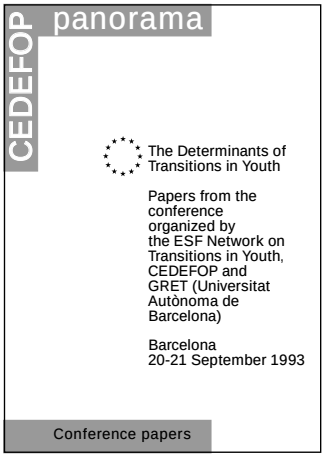

forbindelse med integrationsprocessen, som indebærer en lang række økonomiske, sociale og personlige aspekter.

Les professions du secteur touristique. Une analyse comparée dans neuf Etats de la Communauté
Guerra, D,; Peroni G.
Det Europæiske Center for Udvikling af Erhvervsuddannelse (CEDEFOP)
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1994, 576 s.
ISBN 92-826-8368-0 (fr)
EN, FR, IT

Denne analyse af erhvervene i turistsektoren indgår i projektet "EF-fortegnelse over fagprofiler", et projekt, der påbegyndtes i 1990, og som tager sigte på afprøvning af en metode til en sammenlignende analyse af fagprofiler for erhverv inden for turisme, elektronik og audiovisuelle medier. Nærværende rapport, der er baseret på ni landerapporter (Belgien, Danmark, Tyskland, Spanien, Grækenland, Frankrig, Italien, Portugal, Det Forenede Kongerige) indeholder en redegørelse for den fulgte metode, en analyse af turistsektoren i de enkelte lande samt et sæt informationsark vedrørende de 27 udvalgte erhvervsprofiler. Disse informationsark består for hver profil af en sammenlignende oversigt, efterfulgt af ni nationale informationsark, der indeholder en beskrivelse af arbejdsområde, oversigt over faglige opgaver, krævede kvalifikationer, uddannelsesforløb og -varighed samt certificering.
En første rapport blev offentliggjort i 1992 af CEDEFOP og kan købes på Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer: **"Répertoire communautaire des profils professionnels. Les professions du secteur tourisme-hôtellerie dans la Communauté. Une analyse comparée"** *- ISBN 92-826-2987-2 (fr)-.*

Trends in the structure of qualifications for occupations relating to computer networks
Haji, C.
Det Europæiske Center for Udvikling af Erhvervsuddannelse (CEDEFOP)
Berlin, CEDEFOP panorama, nr. 47, 1994, 38 s.
EN, FR
Udleveres gratis ved henvendelse til CEDEFOP.

En første sammenlignende undersøgelse af kvalifikationsstrukturerne i forskellige nationale sammenhænge. Undersøgelsen er foretaget i Tyskland, Frankrig, Italien, Nederlandene, Portugal og Det Forenede Kongerige og sammenligner udviklingen i kvalifikationskrav inden for erhverv, hvor arbejdsopgaverne består i installering, forvaltning og vedligeholdelse af lokale net og fjernnet. Der gives en redegørelse for de nye kvalifikationer, der kræves for at varetage følgende funktioner: - undersøgelse og planlægning - installering - drift, brugersupport (help desk) og brugerassistance, kontrol og vedligeholdelse. Af de nationale konklusioner fremgår det, at virksomhederne søger personer med stor tilpasningsevne, som er i stand til at etablere mellemmenneskelige relationer af høj kvalitet med henblik på en tilfredsstillende udøvelse af ovennævnte funktioner.
En syntese af denne undersøgelse er offentliggjort i serien CEDEFOP Flash, 3/94 (DE, EN, FR).

Higher Education in the European Union. Facts and figures over a decade.
Europa-Kommissionen
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1994, 116 s.
ISBN 92-826-6831-2 (fr)
DE, EN, FR

En præsentation af den anvendte undersøgelsesmetode og en statistisk analyse af de højere uddannelser i Den Europæiske Union i perioden 1980-1990. Følgende punkter beskrives for de enkelte lande: det højere uddannelsessystem, antal studerende og disses fordeling, eksamensbeviser, undervisningspersonale, studiernes varighed, arbejdsløshed blandt de færdiguddannede samt finansiering. Rapporten afsluttes med en sammenlignende analyse.

Beskæftigelsen i Europa 1994
Europa-Kommissionen
KOM (94) 381, endelig udg., 14.09.1994, 190 s.

Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer
ISBN 92-77-80667-2 (fr)
DA, DE, EN, ES, FR, GR, IT, NL, PT

Rapporten om Beskæftigelsen i Europa 1994 er den sjette i en serie, der udkommer én gang årligt. Den henvender sig til erhvervslivet, fagbevægelsen, forskellige interessegrupper og de offentlige myndigheder i medlemslandene og giver en opdateret oversigt over forskellige aspekter af beskæftigelsessituationen. Oplysningerne er inddelt i to hovedafsnit: 1. del - beskæftigelsesprognoser - omhandler tendenserne i Fællesskabet på beskæftigelsesområdet. I 2. del undersøges, hvilke fremskridt der er gjort i medlemsstaterne med hensyn til iværksættelse af de foranstaltninger, der er anført i hvidbogen om vækst, konkurrenceevne og beskæftigelse. Sidst i rapporten findes en række diagramer.

The European report on science and technology indicators 1994
Europa-Kommissionen
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1994,
338 s. + bilag (Undersøgelser 1)
ISBN 92-826-9004-0
ISSN 1018-5593
EN

Denne første europæiske rapport om videnskabs- og teknologiindikatorer fokuserer på de opnåede resultater på det videnskabelige og teknologiske område i de 12 EU-medlemsstater og indeholder desuden detaljerede informationer om EFTA-landene og visse central- og østeuropæiske økonomier samt internationale sammenligninger med de øvrige videnskabeligt og teknologisk set avancerede lande i verden. Indikatorerne er inddelt i seks afsnit: samlede ressourcer, der anvendes til videnskab og teknologi (V&T); industriel forskning og udvikling og konkurrenceevne; særtræk ved de forskellige nationale V&T-systemer i Europa; europæisk samarbejde på dette område; samarbejdsaftaler mellem EU og andre lande/regioner i verden; og forskelle mellem de europæiske landes holdning til V&T.

• Eurocounsel synthesis final report, phase 2. Counselling - a tool for the prevention and solution of unemployment. Case study portfolio. Examples of innovative practice in labour market counselling
Det Europæiske Institut til Forbedring af Leve- og Arbejdsvilkårene
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1994, 116 s.
ISBN 92-826-7868-7 (en)
ISBN 92-826-6906-8 (en, case study)
DE, EN, FR

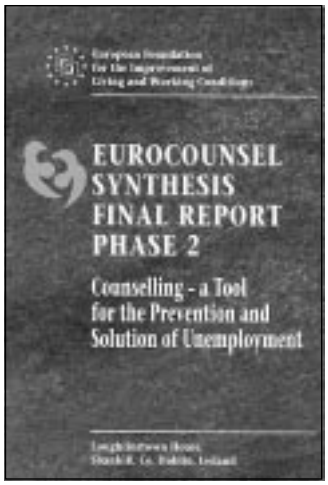

I takt med at arbejdsløsheden stiger de fleste steder i Europa, stiger også interessen for rådgivnings-, informations- og vejledningstjenester og disses rolle med hensyn til at forebygge og afhjælpe arbejdsløshedsproblemer. Ovennævnte rapport opsummerer resultaterne af anden fase af Instituttets program, Eurocounsel, hvis mål er at forbedre kvaliteten og effektiviteten af rådgivningstjenesterne for arbejdsløse og arbejdsløshedstruede. I denne anden fase af programmet er der fokuseret på udviklingen af den tværnationale dimension via et pilotprogram for udveksling af personale, der varetager de konkrete rådgivningsfunktioner. Endvidere indeholder rapporten en mappe med case studies vedrørende interessante og innovative tiltag fra de syv deltagende lande. Resultaterne af programmets anden fase belyser problemer i forbindelse med den stigende arbejdsløshed, bl.a. det heraf følgende ressourcepres og rådgivernes vanskelige situation i områder med ringe arbejdskraftefterspørgsel. Rapporten afsluttes med anbefalinger af metoder til at forbedre rådgivningstjenesterne.

• A guide to good practice in labour market counselling
Det Europæiske Institut til Forbedring af Leve- og Arbejdsvilkårene
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Offentlige Publikationer, 1994, 20 s.
ISBN 92-826-8851-8
EN

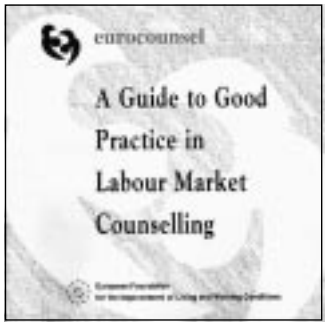

En gennemgang af de vigtigste elementer i god praksis inden for arbejdsmarkedsrådgivning, der er opstillet på grundlag af erfaringer med Instituttets Eurocounselprogram og på grundlag af viden og erfaringer hos forskere, politiske beslutnings-

tagere og praktisk arbejdende på dette område. Formålet er på grundlag af europæiske erfaringer at give en oversigt over god praksis, der kan tjene som en aide-mémoire for alle, der arbejder med at forbedre rådgivningstjenesterne som led i bestræbelserne på at forebygge og afhjælpe langtidsledighedsproblemerne.

The changing role of VOTEC (Vocational and technical education and training):

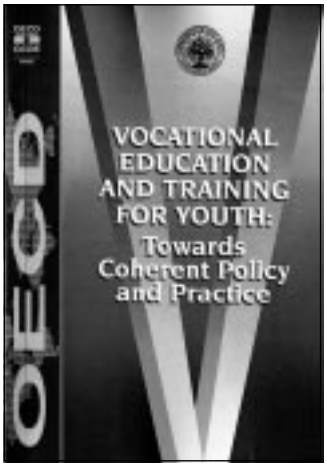

❑ **Vocational education and training for youth: towards coherent policy and practice**
Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD)
Paris, OECD, 1994, 180 s.
ISBN 92-64-14285-1
EN, FR

En undersøgelse, der fokuserer på fire afgrænsede temaer med henblik på at identificere og redegøre for de sammenhænge, der skaber effektive erhvervsfaglige og tekniske uddannelser. Følgende temaer gennemgås: uddannelsesveje, uddannelsesstrategier, der sammenkobler teori og praksis, arbejdsmarkedsparternes rolle og koordinering af politikkerne.

❑ **Vocational training in Germany: Modernisation and responsiveness**
Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD)
Paris, OECD, 1994, 134 s.
ISBN 92-64-14301-7
EN, FR

En gennemgang af det duale erhvervsuddannelsessystems historiske udvikling i Tyskland og de udfordringer, det har været konfronteret med siden indførelsen af Lov om Erhvervsuddannelse i 1969. Det undersøges, hvorledes man i to sektorer, metal- og byggeindustrien, har håndteret sociale og økonomiske forandringer og den heraf følgende efterspørgsel efter nye og højere kvalifikationer. Undersøgelsen viser betydningen af forhandling og samarbejde mellem offentlige myndigheder (på forbunds- og delstatsniveau), arbejdsmarkedets parter og forskningsinstitutter i alle faser af beslutningsprocessen, lige fra fastlæggelsen af erhvervsuddannelsespolitikken til reguleringen af uddannelseskapacitet og -kvalitet. Dette vidtstrakte samarbejde, baseret på en tradition for fælles beslutningstagning, gjorde det muligt for erhvervsuddannelsessystemet at modernisere strukturer og processer og dermed at tage 1970'ernes og 1980'ernes udfordringer op. Fremtidsudsigterne for det duale system afhænger af, om det fortsat kan tiltrække egnede, ambitiøse unge og tilpasse sig udviklingen på arbejdspladserne.

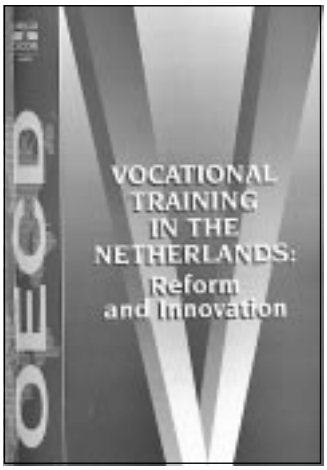

❑ **Vocational training in the Netherlands: Reform and innovation**
Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD)
Paris, OECD, 1994, 220 s.
ISBN 92-64-14298-3
EN, FR

I Nederlandene er der i den seneste tid lagt større og større vægt på at slå bro over kløften mellem almen og erhvervsmæssig uddannelse: det erhvervsrettede element i universitetsstudier styrkes, og erhvervsuddannelsessektoren anerkendes i stigende grad som leverandør af studieprogrammer og kvalifikationer på lige fod med de højere læreanstalter. I denne publikation gives en generel oversigt over disse reformer og innovationer, og der fokuseres på udviklingen inden for fire økonomiske aktivitetsområder, der har påvirket kravene til og efterspørgslen efter kundskaber og kvalifikationer: turisme, grafisk industri, installationsteknologi samt CNC og fleksibel produktionsautomatisering. Disse sektorielle case studies viser, at ændringer i de erhvervsmæssige uddannelser forløber parallelt med ændringer i industristrukturerne. Den nationale og sektorielle kvalifikationsstruktur, der nu er under udformning, tager sigte på at fremme integrationen af skole- og virksomhedsbaserede forløb og dermed skabe større overensstemmelse mellem uddannelse og erhvervslivets behov.

The OECD Jobs Study - Evidence and Explanations. Part I: Labour market trends and underlying forces of change. Part II: The adjustment potential of the labour market
Organisationen for Økonomisk Samarbejde og Udvikling (OECD)
Paris, OECD, 1994, 170 s. (1. del), 300 s. (2. del)
ISBN 92-64-1424-X (en)
EN, FR

Denne rapport ligger i forlængelse af en oversigtsrapport, *OECD Jobs Study: Facts, Analysis, Strategies*, som giver en faktuel beskrivelse af arbejdsløshedssituationen i dag, analyserer de grundlæggende årsager hertil og anbefaler strategier til fremme af jobskabelse og forberedelse af arbejdstagere på nye jobs. Denne ledsagende rapport indeholder det empiriske og analytiske grundlag for ovennævnte oversigt. Det undersøges, hvorledes arbejdsløsheden er blevet påvirket af faktorer som makroøkonomiske retningslinjer, konkurrence fra lavtlønslande, den stadig hurtigere teknologiske udvikling og den langsomme tilpasning til nye jobs og kvalifikationer. *OECD Jobs Study: Evidence and Explanations* (bind I) viser, at arbejdsløsheden for en stor del er et resultat af samfundets manglende evne til at tilpasse sig en verden under hurtig forandring og med øget international konkurrence. Opretholdelsen af regler og bestemmelser, strategier og politikker samt institutioner, der er udformet til en tidligere epoke, har resulteret i arbejdsmarkeder, der er for infleksible til at tilpasse sig nutiden. Det undersøges, hvordan man fra politisk side bedre kan tackle løndannelsen, og endvidere drøftes følgende emner: aktive i stedet for passive foranstaltninger til at få arbejdsløse tilbage på arbejdsmarkedet, forbedring af kvalifikationer og kompetencer, arbejdsløshedsstøttens udformning og forvaltning samt beskatning. *Evidence and Explanations* (bind II) beskriver en række tiltag i forskellige OECD-lande. Kommende numre i denne serie vil beskæftige sig med de enkelte landes erfaringer.

New directions in labour market policy: a territorial approach in the nordic countries

Paris, OECD, 1994, 12 s. (Innovation & Employment, nr. 16)
EN, FR
OECD - Programme Leed, Paul Paradis, 2, rue André Pascal,
F-75775 Paris Cedex 16

Den nordiske model er symbolet på en aktiv strategi fra de offentlige myndigheders side, der tager sigte på at fremme beskæftigelsen og undgå arbejdsløshed og fattigdom. I takt med samfundenes udvikling ændres indholdet i og betydningen af den "nordiske" model. Dette nummer analyserer de vigtigste ændringer, som de nordiske arbejdsmarkedspolitikker har undergået, og sammenhængen med den fysiske planlægning på lokalt og regionalt plan. Der redegøres for udviklingen af partnerskaber mellem forskellige aktører i den offentlige og den private sektor. Nøgleudtrykket "aktive foranstaltninger" afspejler stadig et væsentligt mål for de offentlige myndigheder, men har fået en ny dimension i takt med, at udfordringerne har skiftet karakter. Målet er at finde frem til en ny, mere direkte form for deltagelse, der giver den enkelte et større ansvar. Denne nyorientering indebærer ligeledes en tilpasning af de lokale tjenester, der må give større plads for kontrakter og rådgivning og fungere som katalysator for den individuelle og lokale udvikling.

Financement et régulation de la formation professionnelle: une analyse comparée

Undersøgelse foretaget under forsknings- og studieprogrammet ved IIPE (Institut internationale de planification de l'éducation): Udvikling af de menneskelige ressourcer - Nye tendenser i den tekniske og erhvervsfaglige uddannelse
Atchoarena D.
Paris, UNESCO: IIPE, 1994, 105 s.
FR
IIPE, 7-9 rue Eugène-Delacroix
F-75116 Paris

Finansieringen af erhvervsuddannelse, grunduddannelser såvel som efter- og videreuddannelse, er ligesom resten af uddannelsessystemet påvirket af den globale krise for uddannelsesfinansieringen. Tendensen går i retning af at fremme en fordeling af beføjelser og byrder på de forskellige uddannelsesaktører (stat, virksomheder, familier, lønmodtagere). I dette værk analyseres først de styrende principper for finansieringen af erhvervsuddannelse. Dernæst vises det, hvorledes finansieringspolitikkerne ud over selve fremskaffelsen af midler fokuserer på gennem tvangs- eller tilskyndelsesforanstaltninger at mobilisere aktørerne med henblik på at forbedre erhvervsuddannelsessystemernes funktionsmåde. Det sammenlignende perspektiv gør det muligt, ikke alene at belyse forskellige særskilte finansieringsarrangementer, men også at fremanalysere signifikante konvergerende

tendenser. Til sidst anstilles betragtninger over sammenhængen mellem finansiering og uddannelseskvalitet. I sidste instans skal spørgsmålet om finansiering ses i sammenhæng med statens rolle i planlægningen og reguleringen af erhvervsuddannelsesområdet og graden af andre aktørers medvirken, navnlig arbejdsmarkedets parter.

Unevoc INFO
De Forenede Nationers Organisation for Uddannelse, Videnskab og Kultur (UNESCO)
Paris, UNESCO, september 1994, 8 s. (Unevoc Info nr. 1)
ISSN 120-2544 (fr)
FR, EN

UNESCO offentliggør dette første nummer af sin kvartårlige informationsbulletin inden for rammerne af det internationale projekt til fremme af teknisk og erhvervsfaglig uddannelse (Projet international pour l'enseignement technique et professionnel - UNEVOC). UNEVOC er et internationalt projekt, der har til formål at udvikle og forbedre den tekniske og erhvervsfaglige uddannelse i Unesco's medlemsstater. Det tager primært sigte på udveksling af information, oprettelse af netværk og visse andre metoder til fremme af internationalt samarbejde. Bulletinen vil indeholde oplysninger om aktiviteter i UNEVOC's regi (møder i faglige arbejdsgrupper, uddannelsesseminarer, case studies, sammenlignende undersøgelser og samarbejdsprojekter), men også informationer fra andre kilder om nyskabelser på området teknisk og erhvervsfaglig uddannelse. Det første nummer indeholder en kort redegørelse for de overordnede linjer i den første fase af UNEVOC-projektet, hvis historiske udvikling, mekanismer, struktur og programsektorer præsenteres, og endvidere gives en beskrivelse af de aktiviteter, der er gennemført i 1992-1993, og af de planlagte aktiviteter.

Des politiques publiques d'incitation à la formation professionnelle continue. Propositions pour une démarche d'analyse
Zygmunt C.; Rose J.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO (bureau)):
Service d'élaboration des politiques et programmes de formation
Genève, ILO (bureau), 1994, 55 s. (Formation: Etudes de politique, 14)
ISBN 92-2-209307-0
FR

Første del af denne rapport analyserer de offentlige politikker til fremme af efter- og videreuddannelse i OECD-landene. Hvorfor iværksættes de? Og med hvilken teoretisk begrundelse? Sidste del indeholder en beskrivelse af tilskyndelsespolitikkerne, og der opstilles typologier på grundlag af komponenterne i disse politikker. Hvordan udformes en tilskyndelsesforanstaltning? Hvad er sigtet? Hvilke metoder tages i anvendelse? Tredje del omhandler evalueringsformerne, et centralt tema, eftersom sådanne ressourcekrævende ordninger med betydelige udviklingspolitiske perspektiver nødvendigvis må gøres til genstand for evaluering. En bibliografi, oversigtsskemaer og eksempler på annoncering af tilskyndelsesforanstaltninger findes sidst i rapporten.

Decentralization of vocational training in Italy
Bulgarelli A.; Giovine M.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO (bureau)): Training Policy and Programme Development Branch
Genève, ILO, 1994, 16 s. (Training Policy Studies, 10)
ISBN 92-2-109347-6
EN

Efter en kort gennemgang af erhvervsuddannelsens organisering og funktion i Italien undersøges det, hvorledes regionerne har imødekommet behovet for erhvervsuddannelse, en opgave, som tilkommer dem i henhold til den italienske forfatning. Konklusionerne i denne rapport viser, at det er nødvendigt med en reform af såvel organiseringen af erhvervsuddannelserne som institutionerne, da hver region har skabt sit eget system. Selv om dette er positivt, er det også nødvendigt at etablere en koordineringspolitik for at gøre erhvervsuddannelsesaktionerne mere effektive.

Voksenuddannelse:

❑ Retraining adults in Germany
Johanson, R.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO): Training Policy and Programme Development Branch
Genève, ILO, 1994, 29 s. (Training Policy Studies, 4)
ISBN 92-2-109310-7
EN

❑ Ireland: adult training and retraining
Johanson, R.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO): Training Policy and Programme Development Branch
Genève, ILO, 1994, 33 s. (Training Policy Studies, 2)
ISBN 92-2-109317-4
EN

❑ Retraining adult workers in Sweden
Alfthan, T.; Jonzon, B.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO): Training Policy and Programme Development Branch
Genève, ILO, 1994, 25 s. (Training Policy Studies, 3)
ISBN 92-2-109308-5
EN

Dette sæt rapporter giver en oversigt over voksenuddannelses- og omskolingssystemet i Irland, Sverige og Tyskland med størst vægt på omskoling af voksne til ny beskæftigelse som følge af omstruktureringen af de nationale økonomier. Det underliggende mål er at uddrage konklusioner og erfaringer af relevans for andre lande, der som følge af lignende omstruktureringsproblemer står over for at skulle oprette nye voksenuddannelses- og omskolingssystemer. Alle rapporter indeholder en kort bibliografi og statistikker.

Introduction to public employment services
Ricca, S.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO)
Genève, ILO, 1994, 150 s.
ISBN 92-2-107106-5 (en)
EN, FR

Følgende emner behandles i denne rapport: de forskellige etaper i udviklingen af beskæftigelsestjenester under henvisning til de forskellige internationale arbejdskonventioner, der er vedtaget siden 1919; de mange såvel traditionelle som nye funktioner, som disse tjenester varetager i dag; beskæftigelsestjenesternes vedtægter og strukturer; arbejdstagerorganisationernes rolle og problemer i forbindelse med deres medvirken; intern forvaltning.

La politique économique et l'emploi dans les économies en transition d'Europe centrale et orientale: premiers enseignements
Jackman, R.
Det Internationale Arbejdsbureau (ILO)
Genève, i: Revue Internationale du Travail, 3(133), 1994, s. 361-382
ISSN 0378-5599 (fr)
EN, FR

På baggrund af en undersøgelse af den makroøkonomiske udvikling og omstruktureringen af økonomien og arbejdsmarkedet efter flere års overgang fremsættes den hypotese, at sammenbruddet i produktionen skyldes den pludselige forøgelse af udbuddet og ikke deflationspolitikken eller omstruktureringen. Arbejdsløsheden - navnlig langtidsledigheden - er steget stærkt i mange lande, og de private virksomheder rekrutterer ikke deres personale blandt de arbejdsløse, men tager dem direkte fra den statslige sektor. Omstruktureringen skal derfor ikke måles på beskæftigelsen, men på forandringerne i produktionens sektorielle sammensætning. Efter en gennemgang af forskellige løsningsmuligheder på lønfastsættelsesproblemet anbefaler forfatteren en gradvis rationalisering af statsdrevne virksomheder med alt for rigelig bemanding, øget ansættelse i den private sektor og oprettelse af nye virksomheder samt indførelse af en mobilitetsfremmende politik for at fastholde en eventuel stigning i beskæftigelsen.

Europahandbuch Weiterbildung/ European Manual of Continuing Education/Manuel Européen de la Formation Continue
Kaiser, A.; Feuchthofen, J. E.; Güttler R.
Neuwied; Kriftel; Berlin, Luchterhand, 1994, forskellig paginering
ISBN 3-472-00569-6
DE

Denne håndbog er tænkt som et bidrag til at fremme udviklingen af den udveksling og det samarbejde på området erhvervsmæssig efter- og videreuddannelse, som er blevet etableret i forbindelse med den europæiske integrationsproces. Løsbladesystemet muliggør en regelmæssig opdatering af håndbogen, der giver oplysninger om situationen på efter- og videreuddannelsesområdet og om den seneste udvikling i alle europæiske lande. Endvidere gives en oversigt over eksisterende organisationer på tværnationalt plan, og håndbogen indeholder nyttige adresser for interesserede i samarbejde med organisationer i efter- og videreuddannelsessektoren.

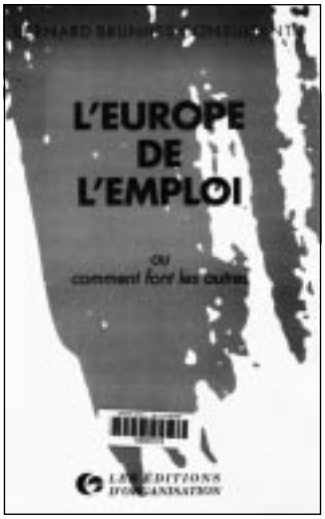

Vers l'harmonisation ou le maintien des spécificités. Enseignement supérieur hors université en Belgique et formations équivalentes en Europe
Fédération Nationale de l'Enseignement SUpérieur Catholique (FNESUC); Comité Européen pour l'Enseignement Catholique (CEEC)
Bruxelles, FNESUC, 1993, 145 s. + bilag
FR
FNESUC, rue Guimard 1, B-1040 Bruxelles

De vigtigste indlæg i disse akter fra et kollokvium om den europæiske dimension i de højere uddannelser behandler spørgsmålet om, hvordan man på grundlag af de mange forskelligartede uddannelsesstrukturer i Europa kan fastlægge et europæisk indhold i de højere uddannelser, der tager hensyn til såvel virksomhedernes forventninger og behov som til kvalitetskriterier. I bilagene findes en beskrivelse af de højere uddannelsessystemer i Europa og forslag til prioriterede aktioner.

Training for work, funding pilot study: International comparisons
Green, A.; Mace, J.; Steedman, H.
London, National Institute of Economic and Social Research (NIESR), 1994, upagineret
EN
NIESR, 2 Dean Trench Street, Smith Square, UK-London SW1P 3HE

Denne rapport belyser forholdene i fem lande: USA, Det Forenede Kongerige, Frankrig, Tyskland før genforeningen og Sverige. Særlig interesse er viet organiseringen og finansieringen af offentlige erhvervstrænings-, arbejdspraktik- og jobsøgningsaktiviteter; omfang af og fremgangsmåder i forbindelse med statens indgåelse af kontrakter med udbyderne af disse aktiviteter; relatering af finansiering og resultater; strukturen i andre finansieringsordninger; vidnesbyrd om succesen af resultaterne af disse og andre finansieringsformer med hensyn til opfyldelse af målene.

L'Europe de l'emploi ou comment font les autres
Bernhard Brunhes Consultants
Paris, Les Editions d'Organisation, 1994, 296 s.
ISBN 2-7081-1681-9
FR

Denne bog er resultatet af en omfattende spørgeskemaundersøgelse i 60 virksomheder, faglige organisationer og uddannelsesinstitutioner i seks EU-medlemsstater. Hvordan ser situationen ud i de store virksomheder, rekrutterer de stadig personale og hvordan, hvor placerer de deres aktiviteter, hvordan forvaltes kvalifikationer og karrierer? På baggrund af den øgede internationale konkurrence, den teknologiske udvikling og ændring i forbrugsmønstre søger nogle virksomheder nye løsninger med hensyn til fleksibilitet, polyvalente kvalifikationer, arbejdstilrettelæggelse og arbejdsdeling. Den nuværende krise medfører ændringer i forvaltningen af beskæftigelsen, og nye modeller og nye arbejds- og beskæftigelsesforhold opstår både i Tyskland, Italien, Frankrig, Storbritannien, Spanien og Nederlandene. Bogen indeholder en analyse af beskæftigelsen i Europa og flere kapitler, der beskriver situationen og den offentlige debat om beskæftigelsen i de omhandlede lande. Endelig indeholder den 12 case studier.

Productivité, qualité et compétences, une comparaison européenne
Mason, G.; ARK, B.V.; Wagner, K.
Centre d'Etudes et de REcherches sur les Qualifications (CEREQ)
Paris, i: Formation emploi, 47, La Documentation française, 1994, s. 3-21
ISSN 0759-6340
FR

Denne artikel foretager en sammenlignende undersøgelse af situationen for biskuitindustrien i fire europæiske lande, hvoraf det fremgår, at der er store forskelle landene imellem. Disse forskelle vedrører ikke i så høj grad moderniseringsniveau og udstyr som arbejdskraftens kvalifikationsniveau, der er tæt forbundet med de strategiske valg af produkter. Forfatterne peger i konklusionen på behovet for forbedring af kvalifikationerne på mellemniveau i Storbritannien.

Europe's next step: Organisational innovation, competition and employment
Andreasen, L.E.; Coriat, B.; Den Hertog, F.; et al.
Essex, Frank Cass and Company Limited, 1995, 332 s.
ISBN 0-7146-4151-0 (heftet)
ISBN 0-7146-4630-X (stift bind)
EN

Den europæiske økonomis konkurrenceevne befinder sig i en kritisk situation. Dels er konkurrencen hård, og Europa er klemt mellem Asiens lavtlønsøkonomier, stor innovation og høj produktivitet i Japan og USA og de asiatiske nyindustrialiserede økonomiers større og større gennemslagskraft. Dels har den stigende arbejdsløshed og efterslæb på mange områder sat produktivitetsstigning på dagsordenen. Selv om de nye informations- og kommunikationsteknologier har en stor rolle at spille for forbedringen af konkurrenceevnen, viser internationale erfaringer, at disse teknologier kræver nye organisationsformer, hvis de skal kunne udnyttes effektivt. Det har store implikationer for organiseringen af produktion, F&U og udviklingen af de menneskelige ressourcer, ikke alene i fremstillingssektoren, men også i servicesektoren. Det berører også forholdet virksomhederne imellem og mellem den produktive sektor og videnskab, teknologi og uddannelsessystemer. Overalt satses der på integration. Denne bog analyserer erfaringerne i 13 førende europæiske virksomheder inden for fremstillings-, service- og sundhedssektoren. Den viser, at organisation har været nøglen til deres produktivitetsstigning. Den viser også, at selv om Europa har meget at lære af Japan og USA, gribes organisationsproblemer anderledes an i Europa. Dette har stor betydning for strategien i såvel virksomhederne som i forvaltningen på nationalt og lokalt plan. Også på dette område ligger Europa, som det fremgår af casestudierne, inde med stor ekspertise, der kan udgøre et grundlag for øget vækst i produktionssektoren.

Berufliche Bildung in der Schweiz
Wettstein E.
Deutschschweizerische Berufsbildungsämter-Konferenz (DBK)
Luzern, DBK, 1994, 53 s.
ISBN 3-905406-05-5
DE, EN, FR, ES, IT

Denne informationsbrochure beskriver erhvervsuddannelsessystemet i Schweiz, herunder efter- og videreuddannelserne. Indeholder en liste over nyttige adresser.

Den Europæiske Union: politikker, programmer, aktører

Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets afgørelse om et europæisk uddannelsesår - Livslang uddannelse (1996)
Europa-Kommissionen
Luxembourg, i: De Europæiske Fællesskabers Tidende, C 287, 7.09.1994, s. 18-20
ISSN 0378-7001 (da)
DA, DE, EN, ES, FR, GR, IT, NL, PT

Dette forslag, der er en opfølgning af hvidbogen om vækst, konkurrenceevne og beskæftigelse, indeholder forslag om aktioner, der har til formål at a) øge bevidstheden om livslang uddannelse som en nøglefaktor for en stigning i beskæftigelsen; b) forbedre samarbejdet mellem uddannelsesstrukturerne og virksomheder, navnlig SMV; c) indføre en europæisk dimension i undervisning og uddannelse; d) understrege betydningen af uddannelse som bidrag til at virkeliggøre princippet om lige muligheder for mænd og kvinder.

Meddelelse fra Kommissionen til Rådet og Europa-Parlamentet om samordning af Fællesskabets og med-

lemsstaternes uddannelsesforanstaltninger i udviklingslandene
Europa-Kommissionen
KOM (94) 399, endelig udg., 26.09.1994, 25 s.
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Offentlige Publikationer
ISBN 92-77-80681-8 (da)
ISSN 0254-1459
DA, DE, EN, ES, FR, GR, IT, NL, PT

Denne meddelelse giver en kvalitativ oversigt over uddannelsessystemer i udviklingslandene. Den belyser uddannelsens betydning for menneskets udvikling, og den understreger nødvendigheden af at give topprioritet til grundskoling, værdien af langsigtet støtte til forbedring af uddannelsessystemet i de omhandlede lande og behovet for støtte til uddannelsesplanlægning, administration og reformer. Endvidere lægges der særlig vægt på følgende: informationsudveksling mellem landene; regelmæssige ekspertmøder, en årlig rapport om de opnåede resultater og mere omfattende konsultering med andre betydningsfulde donatorlande på uddannelsesområdet.

Competitiveness, growth and job creation - what contribution can education and training make? Reports from the 1993 Cumberland Lodge Conference
Europa-Kommissionen: Generaldirektorat XXII - Uddannelse og Ungdomsanliggender
Bruxelles, Europa-Kommissionen: GD XXII, 1994, 89 s.
EN/FR (blandet version)
Europa-Kommissionen, GD XXII, 200, rue de la Loi, B-1049 Bruxelles

Denne konference er blevet en årligt tilbagevendende begivenhed inden for rammerne af den europæiske observationspost for kvalifikationsbehov (European Skills Needs Project Monitoring), der blev oprettet i 1990 som svar på Europa-Parlamentets anmodning om fremme af europæisk udveksling af information om kvalifikationsmangler og fremtidige kvalifikationsbehov. Indlæggene omhandler: problemet med at skaffe menneskelige ressourcer i 1990'erne, tilvejebringelse af de nødvendige kvalifikationer i EU, uddannelses- og omskolingspolitik og dennes indvirkning på kvalifikationerne, kvalifikationsbehov som følge af industriel omstrukturering, kvalifikationer som led i bekæmpelsen af arbejdsløshed, social og økonomisk udstødelse, gennemsigtighed i arbejdsmarkedsprognoserne til fremme af beslutningstagningen på uddannelsesområdet. Konferencen i 1993 pegede på behovet for anticiperende foranstaltninger i en verden i hurtig forandring og pegede på relevante fremgangsmåder. Konferencen i 1994 omhandlede de menneskelige ressourcers rolle inden for rammerne af en europæisk udviklingsmodel, der både er i overensstemmelse med europæisk kultur og tradition og bidrager til at øge befolkningernes velfærd samt den økonomiske og sociale samhørighed.

Cooperation in education in the European Union. 1976 - 1994
Europa-Kommissionen: Generaldirektorat XXII - Uddannelse og Ungdomsanliggender
Luxembourg, Studies no. 5, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1994, 84 s.
ISBN 92-826-6005-2 (en)
EN, FR
Europa-Kommissionen, GD XXII, 200, rue de la Loi, B-1049 Bruxelles

Denne rapport gør status over to årtiers samarbejde på uddannelsesområdet mellem medlemsstaterne og fællesskabsinstitutionerne. Der gives et rids over de vigtigste milepæle, og der redegøres for situationen i dag efter mange års intenst arbejde. I bilaget gengives de vigtigste lovgivningstekster og andre dokumenter, der siden 1976 har været grundlaget for fællesskabsaktioner og -programmer på området uddannelse og ungdomsanliggender.

How to improve the possibilities of involving all young people in working and social life. EU Conference 17-19 November 1993, Snekkersten, Danmark
København, Undervisningsministeriet, 1994, bind 1: konferencerapport, 54 s., bind 2: landedokumenter, 51 s.
ISBN 87-603-0440-5 (bind 1)
ISBN 87-603-0442-1 (bind 2)
EN

I dagene 17. til 19. november 1993 afholdtes en EU-konference i Danmark under titlen: "Hvordan forbedre mulighederne for at inddrage alle unge i arbejds- og samfundslivet". Konferencen skal ses i lyset af, at af de 20 mio. arbejdsløse i EU er hver tredje under 25 år. Sigtet med konferencen var - ud over gensidig udveksling af erfaringer mellem medlemsstaterne - at drøfte, hvorledes uddannelse i sig selv og i samspil med andre sektorer kan bidrage til at integrere alle unge i arbejds- og samfundslivet. På konferencen deltog eksperter fra medlemsstaterne, OECD, Europarådet og Europa-Kommissionen. Bind 2 indeholder korte landerapporter, skrevet af nationale eksperter, om unges situation i de forskellige lande.

Towards a European curriculum
Employment Department
Sheffield, Employment Department, 1994, upagineret
EN
Kan rekvireres hos Accrington and Rosendale College, Sandy Lane, UK-Accrington BB5 2AW.

Omhandler behovet for udvikling af en mere europæisk-orienteret undervisningsplan ud fra den betragtning, at mobiliteten på arbejdsmarkedet bør fremmes, hvilket kræver kendskab til andre kulturer.

A curriculum for Europe
Further Education Unit (FEU)
London, FEU, 1994, upagineret
ISBN 1-85338-355-4
EN

Denne rapport behandler spørgsmålet om, hvordan de nuværende og forventede ændringer i EU bør indvirke på indholdet i undervisningsplanerne. Den kommer ind på nøgleanliggender vedrørende kvalifikationer, vejledning, udveksling og internationale studiemuligheder, sprogundervisning og lige muligheder. Rapporten slutter med at give et svar på spørgsmålet: "Hvad skal undervisningsplanen omfatte for at imødekomme en europæisk elevs eller uddannelsessøgendes behov og hvordan kan den praktiske formidling foregå?"

The UK approach. Competitiveness and employment
Employment Department Group
Sheffield, Employment Department Group, 1994, 16 s.
EN, FR
Employment Department, Moorfoot, UK-Sheffield S1 4PQ

På det økonomiske G7-topmøde i Tokyo i 1993 gav regeringscheferne udtryk for ønsket om, at man afholdt en konference om forskellige strategier til at afhjælpe den høje arbejdsløshed. I denne rapport præsenteres Det Forenede Kongeriges oplæg til en sådan konference som opfølgning af Kommissionens hvidbog om vækst, konkurrenceevne og beskæftigelse.

Rådets afgørelse af 6. december 1994 om et handlingsprogram for gennemførelse af en erhvervsuddannelsespolitik i Det Europæiske Fællesskab
Luxembourg, i: De Europæiske Fællesskabers Tidende L 340, 29.12.1994, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, s. 8-24
ISSN 0378-7060 (fr)
DA, DE, EN, ES, FR, GR, IT, NL, PT

Proposals 1995-1999. Socrates, Leonardo, Youth for Europe III
Europa-Kommissionen: Generaldirektorat XXII - Uddannelse og Ungdomsanliggender
Bruxelles, Europa-Kommissionen: GD XXII, 1994, 13 s.
DE, EN, FR
Europa-Kommissionen, GD XXII, 200, rue de la Loi, B-1049 Bruxelles

Denne vejledning giver en kort beskrivelse af de tre fællesskabsprogrammer, som Europa-Kommissionen iværksætter for 1995-1999: SOCRATES, UNGDOM FOR EUROPA III og LEONARDO. Det førstnævnte viderefører ERASMUS- og LINGUA-programmerne, men omhandler for første gang alle niveauer inden for undervisningssektoren. UNGDOM FOR EUROPA III samler i ét program alle de eksisterende ungdomspolitiske aktioner: Ungdom for Europa II, Ungdomsinitiativprojekter, der hidtil har hørt ind under PETRA-programmet, ungdomsaktiviteterne under TEMPUS og de forskellige prioriterede aktioner inden for ungdoms-

området. Endelig sigter LEONARDO mod at rationalisere og videreudvikle fællesskabsaktionen på erhvervsuddannelsesområdet ved at sikre videreførelse af de fire følgende programmer: PETRA, FORCE, EUROTECNET og COMETT.

Nye fællesskabsinitiativer:

❑ **Adapt and Employment - two Community initiatives for the development of human resources**
Europa-Kommissionen: Generaldirektoratet for Beskæftigelse, Arbejdsmarkedsrelationer og Sociale Anliggender (GD V)
Bruxelles, Europa-Kommissionen: GD V, 1994, 15 s. (Initiativer nr. 1)
DE, EN, FR
Europa-Kommissionen, GD V, B/4 Fællesskabsinitiativer under Den Europæiske Socialfond, 200, rue de la Loi, B-1049 Bruxelles

En præsentation af de to nye initiativer, som Kommissionen har iværksat inden for rammerne af strukturfondene.

• **ADAPT** er et nyt fællesskabsinitiativ, der tager sigte på at fremme arbejdskraftens tilpasning til de ændrede arbejdsmarkedskrav. Programmet har fire indbyrdes forbundne målsætninger: 1) at fremme arbejdsstyrkens tilpasning til den industrielle omstrukturering, 2) at bidrage til at øge konkurrenceevnen i industrien, service- og handelssektoren, 3) at forebygge ledighed gennem en forbedring af arbejdsstyrkens kvalifikationer og styrkelse af fleksibiliteten og mobiliteten, 4) at anticipere og fremme udviklingen af nye job og nye aktiviteter, navnlig i SMV.

• **EMPLOYMENT** (Beskæftigelse og udvikling af menneskelige ressourcer) er et nyt fællesskabsinitiativ rettet mod grupper med særlige vanskeligheder på beskæftigelsesmarkedet. Initiativet omfatter tre indbyrdes forbundne tiltag: Employment-NOW og Employment-HORIZON, som var to selvstændige initiativer i den foregående programmeringsperiode for strukturfondene (1991-1994) og et nyt tiltag: Employment-YOUTHSTART:
• Employment-NOW tager sigte på at fremme lige muligheder for kvinder på beskæftigelsesområdet gennem nyskabende og tværnationale pilotaktioner, der eventuelt vil kunne overføres.
• Employment-HORIZON viderefører ligeledes et initiativ, der blev iværksat i den foregående programmeringsperiode, og har til formål at forbedre mulighederne for stabil beskæftigelse af handicappede og andre ugunstigt stillede grupper med et beskæftigelsespotentiale.
• YOUTHSTART er udformet med henblik på at fremme integrationen af unge under 20 år på arbejdsmarkedet, navnlig unge uden erhvervskvalifikationer eller erhvervsmæssig grunduddannelse.

❑ **ADAPT Community Initiative. Practical Application Guide for Project Managers**
Europa-Kommissionen: Generaldirektoratet for Beskæftigelse, Arbejdsmarkedsrelationer og Sociale Anliggender (GD V)
Bruxelles, Europa-Kommissionen: GD V, 1994, 16 s.
DE, EN, ES, FR, PT
Europa-Kommissionen, GD V, Afdeling V/B/4, Fællesskabsinitiativer under Den Europæiske Socialfond
200, rue de la Loi, B-1049 Bruxelles

❑ **EMPLOYMENT Community Initiative. Practical Application Guide for Project Managers**
Europa-Kommissionen: Generaldirektoratet for Beskæftigelse, Arbejdsmarkedsrelationer og Sociale Anliggender (GD V)
Bruxelles, Europa-Kommissionen: GD V, 1994, 24 s.
DE, EN, ES, FR, PT
Europa-Kommissionen: GD V, Afdeling V/B/4 Fællesskabsinitiativer under Den Europæiske Socialfond
200, rue de la Loi, B-1049 Bruxelles

Quality in educational training
Van den Berghe, W.
Ministeriet for det flamske samfund: Uddannelsesafdelingen
Wetteren, Tilkon, 1994, 50 s.
EN
Tilkon Consultancy, Kerkwegel 12a, B-9230 Wetteren

Rapporten giver en oversigt over internationale erfaringer med tilpasning af kvalitetskoncepter på uddannelsesområdet. Oversigten omfatter såvel efter- og videreuddannelse som erhvervsmæssig grunduddannelse. Infrastrukturerne og kvalitetsnormerne beskrives for forskel-

lige uddannelsessystemers vedkommende. Desuden tjener rapporten som grundlag for aktiviteter under det europæiske handlingsprogram COMETT.

Jahresbericht 1993 - Deutsche Koordinierungsstelle EUROTECNET
Det nationale koordineringskontor (NADU) EUROTECNET i
Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB)
Bonn; Berlin, BIBB, 1994, 202 s.
DE
BIBB, Fehrbelliner Platz 3,
D-10707 Berlin

Formålet med EUROTECNET-programmet er at fremme nyskabelser inden for erhvervsuddannelse, efter- og videruddannelse for at tage højde for den teknologiske udvikling og dens indvirkning på beskæftigelse og arbejde samt for de nødvendige innovationer. Det fremgår af årsberetningen, i hvilket omfang Forbundsrepublikken Tyskland deltager i programmet. 34 officielle projekter præsenteres. Endvidere berettes der i publikationen om andre aktiviteter, der er gennemført i Forbundsrepublikken Tyskland i beretningsperioden 1993/94 med deltagelse af det nationale koordineringskontor.

Interimsrapport om FORCE-programmet - Handlingsprogram til udvikling af efter- og videreuddannelse i Det Europæiske Fællesskab
Europa-Kommissionen
KOM (94) 418 endelig udg., 13.10.1994, 23 s.
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer
ISBN 92-77-80863-2 (da)
ISSN 0254-1459 (da)
DA, DE, EN, ES, FR, GR, IT, NL, PT

Rapporten består af to dele: a) redegør for, hvor langt man er kommet med gennemførelsen af aktiviteterne i henhold til afgørelsen om oprettelse af FORCE-programmet; b) indeholder hovedkonklusionerne og anbefalingerne fra den eksterne midtvejsevaluering af FORCE-programmet. Det skal bemærkes, at den referenceperiode, der var genstand for evalueringen, ikke omfattede den tredje indkaldelse af forslag, implementeringen af den statistiske oversigt samt rapporter om gennemførelsen af programmets overordnede retningslinjer.

FORCE. Catalogue des produits/ Catalog of products/Produktkatalog. 1991 - 1994
Europa-Kommissionen. Generaldirektorat XXII - Uddannelse og Ungdomsanliggender
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1994, upagineret
ISBN 92-826-8051-7
Flersproget udgave: DE/EN/FR

Dette katalog gennemgår resultaterne af de pilotprojekter og kvalifikationsprojekter, der blev iværksat i 1991 inden for rammerne af tværnationale partnerskaber under FORCE-programmet. De forskellige resultater præsenteres i form af informationsark vedrørende uddannelsesredskaber og -kurser, projektrapporter og studie- og forskningsmateriale.

Force. Tableau de bord de la formation professionnelle continue
Europa-Kommissionen: Generaldirektorat XXII - Uddannelse og Ungdomsanliggender
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1994, 176 s.
ISBN 92-826-8713-9
FR

Denne situationsstatus, der er udarbejdet inden for rammerne af FORCE-programmet, bygger på indsamlingen af disponible oplysninger på fællesskabsplan i begyndelsen af 1990'erne vedrørende erhvervsmæssig efter- og videreuddannelse af de ansatte i virksomhederne. Rapporten konkluderer, at det er nødvendigt at forbedre de eksisterende datasystemer, definere en ensartet metode til indlæsning af de nationale data, sørge for, at de nationale informationssystemer supplerer hinanden bedre og fastlægge en struktur for indsamling og analyse af oplysningerne for at fremme samarbejdet mellem medlemsstaterne.

The role of the social partners in continuing vocational training of workers. Bruxelles, 29.-30. november 1993

Den flamske regering, Administrationskontoret for det flamske samfunds eksterne relationer; Ministeriet for det flamske samfund, Administrationskontoret for beskæftigelse; Den flamske beskæftigelses- og erhvervsuddannelsestjeneste, FORCE NCU
Bruxelles, VDAB, 1994, 53 s.
DE, EN, FR, NL
VDAB, Keizerslaan 11, B-1000 Bruxelles

Denne konferencerapport er centreret om arbejdsmarkedsparternes rolle i efter- og videreuddannelsen af arbejdstagere, såvel på medlemsstats- som fællesskabsplan inden for rammerne af det europæiske handlingsprogram FORCE. Denne rolle beskrives dels gennem en evaluering af en række projekter med tilknytning til erhvervsuddannelse, som arbejdsmarkedsparterne har deltaget i, og dels gennem en redegørelse for aktiviteterne i forskellige medlemsstater.

FORCE: De voortgezette beroepsopleiding in België

van de Poele, L.; Oosterlinck, L.
Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB); Forceagentschap; Rijks Universiteit Gent (RUG)
Bruxelles, VDAB, 1993, 151 s.
NL
VDAB, Keizerslaan 11, B-1000 Bruxelles

Denne rapport om efter- og videreuddannelse i Flandern, der er udarbejdet for Det Europæiske Fællesskab, er inddelt i to afsnit. Første afsnit indeholder en global beskrivelse af efter- og videreuddannelsen i Flandern, hvad angår lovrammer og finansiering, uddannelsesudbud og undervisere. Anden del gennemgår de foranstaltninger, der skal træffes i Flandern i henhold til de prioriterede målsætninger under det europæiske handlingsprogram FORCE.

Berufliche Weiterbildung in Deutschland. Strukturen und Entwicklungen.

Alt, C.; Sauter, E.; Tillmann, H.
Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB)
Berlin; Bonn, BIBB, 1994, 222 s.
ISBN 3-7639-0513-8
DE

På baggrund af Rådets afgørelse om handlingsprogrammet FORCE præsenteres for første gang en europæisk rapport om efter- og videreuddannelsessystemernes aktuelle situation og fremtidsperspektiver. Foruden EU-staternes rapporter, der udarbejdes efter en fælles disposition, er der planer om at udarbejde en europæisk synteserapport. Den foreliggende publikation er det tyske bidrag til de fremtidige regelmæssige rapporter om den erhvervsfaglige efter- og videreuddannelse i Europa. Forbundsrepublikken Tyskland kan bidrage til rapporteringen med sine erfaringer fra en national erhvervsuddannelsesrapport, der nu har eksisteret i 16 år og har stået sin prøve som fælles grundlag for planlægningen i statslige institutioner og hos arbejdsmarkedets parter.

Berufliche Weiterbildung in Unternehmen

Bechthold, S.; Grünewald, U.
Bonn; Berlin, Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB), 1994, 8 s.
DE
BIBB, Fehrbelliner Platz 3,
D-10707 Berlin

Med aktionsprogrammet FORCE (Formation Continue en Europe) ønsker Den Europæiske Kommission at støtte virksomhedernes bestræbelser for at yde en større og bedre efteruddannelsesindsats. Effektive støtteforanstaltninger forudsætter pålidelige informationer om virksomhedernes efteruddannelsesmønstre. Da sådanne oplysninger endnu ikke foreligger, foretages i alle tolv EU-medlemsstater en enquete blandt virksomheder. I Forbundsrepublikken Tyskland er det det statslige statistiske kontor i samarbejde med Bundesinstitut für Berufsbildung, der gennemfører undersøgelsen. Publikationen giver oplysning om resultaterne af den skriftlige rundspørge som første led i undersøgelsen, der gennemførtes ved udgangen af 1993. Formålet med denne første rundspørge var at få et første kendskab til efteruddannelsens art og omfang i tyske virksomheder. De anførte resultater er baseret på besvarelser fra ca. 9 300 virksomheder med mindst ti ansatte inden for områderne småindustri, handel, hotel og restaurant samt banker og forsikringsselskaber.

HORIZON. Eine Gemeinschaftsinitiative zur beruflichen Integration von Behinderten, Benachteiligten und Migranten
Nationale Koordinierungsstelle HORIZON
Bonn, 1994, upagineret
Flersproget version: DE/EN/FR
Nationale Koordinierungsstelle HORIZON im Europabüro des paritätischen Wohlfahrtsverbandes, Endenicher Str. 125, D-53115 Bonn

En sammenfatning af indlæggene på Horizon-mødet - fællesskabsinitiativ til fremme af erhvervsmæssig integration af handicappede, ugunstigt stillede og vandrende arbejdstagere -. Debatten drejede sig hovedsagelig om tværnationalt samarbejde og politikker til fremme af erhvervsmæssig og social integration.

IRIS annual report 1993
Europa-Kommissionen
Bruxelles, CREW, 1994, 32 s.
EN, FR
IRIS Unit, CREW, 21 Rue de la Tourelle, B-1040 Bruxelles

Rapporten giver en oversigt over udviklingen i 1993, som markerede afslutningen på anden fase af IRIS - et europæisk netværk af uddannelsesprojekter for kvinder - (1994-1998). Årets hovedaktiviteter var følgende: Europa-Parlamentets vedtagelse af en beslutning om IRIS, et seminar for arbejdsmarkedets parter, en bevidstgørelsesdebat med deltagelse af europæiske topembedsmænd om uddannelse for kvinder, et partnerskabsseminar samt udvekslingsbesøg for IRIS-medlemmer.

PETRA. Ausbildung für Europa 2002
Konferencereader, Biehler-Baudisch (udg.)
Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB)
Berlin, BIBB, 1994, 86 s.
ISBN 3-88555-569-7 (de)
DE, EN

I PETRA-programmets regi finder der et samarbejde sted mellem projekter fra Danmark, Tyskland, Storbritannien og Luxembourg, der alle vedrører miljøbevidsthed i erhvervsuddannelsen. Projekternes repræsentanter afholdt en konference på Det Europæiske Miljøakademi i Borken i marts 1994. Emnet var aspekter og perspektiver i forbindelse med miljøbevidsthed i erhvervsuddannelsen. Publikationen beretter om erfaringer fra projekterne ved overgangen fra udviklings- til disseminationsfasen. I denne forbindelse præsenteres de enkelte projekter, konferencens indlæg gengives og resultaterne fra arbejdsgruppediskussionerne fremlægges. I et tillæg er indeholdt en udførlig beskrivelse af modulet „elektrotekniker og ydre miljø".

Handbook for Guidance Counsellors
Europa-Kommissionen: Generaldirektorat XXII - Uddannelse og Ungdomsanliggender - PETRA
Luxembourg, Kontoret for De Europæiske Fællesskabers Officielle Publikationer, 1994, 409 s.
ISBN 92-826-7990-X (en)
EN (under udgivelse på de øvrige officielle EU-sprog)

Denne håndbog, der henvender sig til ungdomsrådgivere og -vejledere, giver en kort beskrivelse af de erhvervsmæssige grunduddannelsessystemer samt en beskrivelse af arbejdsmarkedet i den enkelte medlemsstat. Den indeholder en fortegnelse over informationskilder og databanker på fællesskabsplan, vejledningsinstitutioner og -tjenester samt de vigtigste håndbøger over de forskellige studielinjer.

Catalogue of national guidance resource centres
Europa-Kommissionen: Generaldirektorat XXII - Uddannelse og Ungdomsanliggender
Bruxelles, Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber: GD XXII, 1994, 101 s.
DE, EN, FR
Europa-Kommissionen, GD XXII, 200, rue de la Loi, B-1049 Bruxelles

Rapporten gør status over oprettelsen af nationale ressourcecentre inden for rammerne af aktion III under PETRA-programmet, en særaktion til fremme af erhvervsvejledning. For hvert af de nationale ressourcecentre, der er opstillet efter land, gives oplysninger om: struktur, informationsområder og formidlingsformer - eksisterende tværnationalt samarbejde - aktivitetsprogrammet for 1993/94.

Durchführung von EC-Bildungsprogrammen in Deutschland
Bundesministerium für Bildung und Wissenschaft (BMBW)
Bad Honnef, K.H. Bock Verlag, 1994, 166 s. + tillæg (Studien Bildung Wissenschaft, bind 120)
ISBN 3-87066-731-1
DE

Denne studie tager sigte på at redegøre for de mangfoldige programmer og organisationsformer, der er initieret og fremmes af Den Europæiske Union. Forbundsrepublikken Tyskland råder over en effektiv struktur til gennemførelse af programmer inden for almen og erhvervsrettet uddannelse. Forbund og delstater bestræber sig for i fællesskab at sikre, at tyske institutioner deltager i de fælles foranstaltninger og drager størst mulig nytte heraf. Ved undersøgelsen og det daglige samarbejde i forbindelse med forberedelsen og gennemførelsen af EU-foranstaltninger udvikles nye partnerskaber mellem delstaterne, Forbundsrepublikken og Den Europæiske Union, men også mellem uddannelsesinstitutioner og operationelle organer på nationalt og europæisk plan.

Evaluation of the Euroqualification Programme
Homs O.
Centre d'Iniciatives i Recerques Europees a la Meditarrania (CIREM)
Barcelona, CIREM, 1993, 31 s.
EN
CIREM, c/Bruc, 114, Ir, 2a
E-08009 Barcelona

Rapporten beskæftiger sig med styringen og den eksterne sammenhæng af EUROKVALIFIKATIONSprogrammet, et fælles initiativ, hvori deltager 13 nationale organisationer for erhvervsuddannelse for voksne og kvalifikationer i EU-medlemsstaterne. Der gives en dybtgående evaluering af, hvor langt aktiviteterne er fremskredet og af udviklingen af programmet i Spanien og Portugal. Rapporten er baseret på en analyse af de hidtil udarbejdede dokumenter og på interviews med eksperter, der er ansvarlige for programmet, og med repræsentanter for andre tilknyttede organisationer.

Les entreprises face à l'Europe. Eurotechniciens
Dupeyron, A.
Réseau d'Appui et de Capitalisation des INnovations Européennes (RACINE)
Paris, Racine éditions, La documentation française, 1994, 124 s.
FR
RACINE, 18, rue Friant, F-75014 Paris

EUROCOPTER, der er et internationalt holdingselskab, uddanner gennem vekseluddannelse euroteknikere, som kan udøve deres erhvervskompetence i Tyskland, Frankrig og Portugal. Virksomheden og dens industrielle strategi præsenteres, og dernæst beskrives dens uddannelsespolitik og -plan; særlig opmærksomhed vies euroteknikerprojektet, dets mobilitetsfremmende dimension, uddannelsernes tilrettelæggelse, overvågningsmekanismen og certificeringen af uddannelsen. Projektets funktion som støtte til de europæiske programmer og det tværnationale samarbejdsaspekt analyseres. Endelig præsenteres resultaterne i form af de skabte synergieffekter.

Rencontres européennes de l'éducation en entreprise. Charleville Mézières, 5.-6. maj 1994
Stages EuropéenS en Alternance dans les Métiers (SESAM)
Paris, SESAM, 1994, 18 s. + bilag
DE, EN, FR
SESAM, 6, rue de Braque, F-75003 Paris

Ovennævnte europæiske kollokvium var organiseret af SESAM (Stages Européens en Alternance dans les Métiers), en aktion, der iværksattes af det franske ministerium for handel og håndværk i 1989 med det formål at fremme den erhvervsmæssige integrering af unge europæiske arbejdstagere i håndværkssektoren og forberede dem på de ændringer, der ville følge med virkeliggørelsen af det indre marked. I dette referat gives en syntese af de vigtigste debatter om fremme af lærlingeuddannelsen og erhvervsmæssig mobilitet i håndværkssektoren og i SMV samt om dialogen mellem uddannelsessystemer og erhvervskredse i EU.

Fra medlemsstaterne

D Institutionen-Handbuch Arbeitsmarkt und Beruf
Gaworek-Behringer, M.
Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung der Bundesanstalt für Arbeit (InstDokAB)
Nürnberg, InstDokAB, 1994,
ingen fortløbende paginering
DE
Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung der Bundesanstalt für Arbeit (IAB), Regensburger Strasse 104, D-90327 Nürnberg

Alle de tyske institutioner, der er omhandlet i denne håndbog, har tilknytning til arbejdsmarkeds- eller beskæftigelsesforskning. Det drejer sig om politiske og videnskabelige og administrative institutioner, forskningsinstitutioner, erhvervsinstitutioner, ministerier, fagorganisationer m.m. For hver institution gives oplysninger om organisationstype, aktiviteter, partnerskaber, personale, etableringsår, navn på direktør(er) samt adresser, telefon- og telefaxnummer.

DK Technology-supported Learning (Distance Learning). Report No. 1252
København, Undervisningsministeriet, 1994, 156 s.
ISBN 87-603-0415-4
EN
Undervisningsministeriets forlag, Frederiksholms Kanal 25F, DK-1220, København K

I 1992 nedsatte Undervisningsministeriet et ekspertudvalg, der havde til opgave at undersøge indvirkningen af ny teknologi på uddannelsessystemet og kursustilrettelæggelsen. Hovedrapporten i hvidbogen fra juli 1993 er blevet oversat til engelsk. Hvidbogen beskriver en række modeller for planlægning og formidling af teknologistøttet undervisning. Den redegør for de økonomiske aspekter ved henholdsvis traditionel og teknologistøttet undervisning og opstiller prognoser for en tiårs periode. Rapporten understreger nødvendigheden af at tilpasse institutionernes interne organisation, udvikle nye samarbejdsstrukturer og ikke mindst ændre den pædagogiske tilrettelæggelse af kurser for at imødekomme kravene i forbindelse med teknologistøttet undervisning.

F Regional policy and innovation: A French-style dual system?
Bertrand, O.; Durand Drouhin, M.; Romani, C.
Centre d'Etudes et de Recherches sur l'Emploi et les Qualifications (CEREQ)
Marseille, i: Training and Employment, 17, 1994, s. 1-4
ISSN 1156-2366
EN

Nogle betragter det duale uddannelsessystem som en model, medens andre betragter det som en struktur, der er særegen for det tyske samfund, men uanset hvordan man ser på det, er princippet om vekslen mellem skolegang og virksomhedspraktik kommet på dagsordenen i den franske debat om relationen mellem uddannelse og beskæftigelse. I 1988 valgte Rhône-Alpes-regionen i forbindelse med decentraliseringen af beføjelserne på erhvervsuddannelsesområdet at iværksætte en politik til fremme af vekseluddannelse baseret på tæt samarbejde mellem erhvervslivet og det offentlige uddannelsessystem. Skønt resultaterne kvantitativt set stadig er begrænsede, viser dette samarbejde dog, at innovationer på dette område er mulige. Problemer med at fastsætte klare regler for de forskellige partnere udgør imidlertid stadig en hindring for ordningens udbredelse.

New directions for vocational education in France?
Centre d'Etudes et de Recherches sur l'Emploi et les Qualifications (CEREQ)
Marseille, i: Training & Employment, 15, 1994, s. 1-4
ISSN 1156-2366
EN

Set udefra giver det franske erhvervsuddannelsessystem normalt anledning til

en række spørgsmål, bl.a. den uklare og inkonsistente brug af termerne "teknisk", "teknologisk" og "erhvervsfaglig", den store betydning, der tillægges eksamensbeviser, selv om de ikke altid anerkendes inden for de pågældende erhvervsområder, og det utal af organer og foranstaltninger, der er mobiliseret i forbindelse med den høje ungdomsarbejdsløshed. Disse forskellige spørgsmål fremstår som brikker i et sammenhængende system, når de ses i lyset af de seneste årtiers uddannelsespolitiske valg.

Les métiers de la formation, contribution de la recherche, état des pratiques et étude bibliographique
Centre pour le développement de l'INFormation sur la FOrmation permanente (Centre INFFO); Conservatoire National des Arts et Métiers (CNAM), Université Lille III Charles de Gaulle
Paris, La Documentation française, 1994, 319 s.
ISBN 2-11-003096-8
FR

En sammenfatning af teori og praksis vedrørende erhvervslærerfunktionen siden 1971 samt en kommenteret bibliografi. De mange bidrag, der indgår i værket, er opdelt i fem dele: første del redegør for situationen omkring disse hvervs fremkomst, anden del analyserer udviklingen, tredje del belyser, hvilke strategier, metoder og redskaber erhvervslærerne har til rådighed, fjerde del gennemgår funktionerne efter kategori og institution, og endelig indeholder sidste del overvejelser over erhvervslærerfunktionen på europæisk plan.

De la compétence: essai sur un attracteur étrange
Le Boterf, G.
Paris, Editions d'Organisation,
1994, 176 s.
ISBN 2-7081-1753-X
FR

Begrebet kompetence har en mærkelig tiltrækningskraft, jo større behov der er for at anvende det, jo vanskeligere bliver det at definere det. Dette værk har form af et essay om konceptet kompetence, et koncept, der først for nylig er kommet i brug, og som allerede er allestedsnærværende i virksomhederne. Forfatterens teoretiske overvejelser går på flere aspekter: hvad er kompetence? Er det en handlingskompetence, som er noget andet og mere end de færdigheder og den knowhow, der indgår i den? Findes der en kognitiv dynamik, som er specifik for kompetencen? Hvilken rolle spiller forestillinger i opbygningen af kompetence? Hvad er kollektiv kompetence? Hvorledes kan kompetence anerkendes og af hvem?

UK Vocational qualification in England, Wales and Northern Ireland
National Council for Vocational Qualifications (NCVQ)
London, NCVQ, 1994, 13 s.
DE, EN, FR
NCVQ Communications Division,
222 Euston Road, UK-London NW1 2BZ

NCVQ (Nationalrådet for Erhvervskvalifikationer) har publiceret denne informationsmappe om reformen af kvalifikationssystemet i England, Wales og Nordirland. Der gives en præsentation af de seneste reformer, der vedrører NVQ (nationale erhvervskvalifikationer) og GNVQ (generelle nationale erhvervskvalifikationer).

Modtaget af redaktionen

Bilan de Competences: efficacité personnelle. 20 tests d'auto-évaluation et conseils personnalisés
Couchaere, M.-J.
Editions Liaisons (EL), Collection EXOTHEQUE
Rueil-Malmaison, Editions Liaisons (EL), Collection EXOTHEQUE, 1994, 176 s.
ISBN 2-87880-107-5
ISSN 1159-6910
FR

Strategic alliances and process redesign. Effective management and restructuring of cooperative projects and networks
Gerybadze, A.
Berlin; New York, Walter de Gruyter, 1995
314 s.
ISBN 3-11-013989-8
EN

Développer et intégrer la formation en entreprise
Sonntag, M.
Rueil-Malmaison, Editions Liaisons (EL), 1994, 224 s.
ISBN 2-87880-106-7
ISSN 1158-470X
FR

L'enseignement professionnel. Quel avenir pour les jeunes?
Agulhon C.
Paris, Les Editions de l'Atelier/Les Editions
Ouvrières, 1994, 272 s.
ISBN 2-7082-3113-8
FR

Medlemmer af CEDEFOP's dokumentationsnetværk

B

VDAB (Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
ICODOC (Intercommunautair Documentatiecentrum voor Beroepsopleiding
Frédéric Geers
FOREM (Office communautaire et régional de la formation professionnelle et de l'emploi)
CIDOC (Centre intercommunautaire de documentation pour la formation professionnelle)
Jean-Pierre Grandjean
Bd. de l'Empereur 11, B-1000 Bruxelles
Tlf. 322+502 50 01; Fax 322+502 54 74

F

Centre INFFO (Centre pour le développement de l'information sur la formation permanente)
Christine Merllié
Tour Europe Cedex 07
F-92049 Paris la Défense
Tlf. 331+41252222
Fax 331+47737420

L

Chambre des Métiers du G.-D. de Luxembourg
2, Circuit de la Foire internationale
Ted Mathgen
B.P. 1604 (Kirchberg)
L-1016 Luxembourg
Tlf. 352+4267671
Fax 352+426787

D

BIBB (Bundesinstitut für Berufsbildung)
Referat K4
Bernd Christopher
Klaus-Detlef R. Breuer
Fehrbelliner Platz 3, D-10702 Berlin
Tlf. 4930+864 32 230 (B. Christopher)
4930+864 32 445 (K.-D. Breuer)
Fax 4930+864 32 607

GR

OEEK (Organization for Vocational Education and Training)
Catherine Georgopoulou
1, Ilioupoleos Street
17236 Ymittos
GR-Athens
Tlf. 301+925 05 93
Fax 301+925 44 84

NL

C.I.B.B. (Centrum Innovatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven)
Gerry Spronk
Postbus 1585
NL-5200 BP 's-Hertogenbosch
Tlf. 3173+124011
Fax 3173+123425

DK

SEL (Statens Erhvervspædagogiske Læreruddannelse)
Søren Nielsen
Merete Heins
Rigensgade 13, DK-1316 København K
Tlf. 4533+144114 ext. 317/301
Fax 4533+144214

I

ISFOL (Istituto per lo sviluppo della formazione professionale dei lavoratori)
Alfredo Tamborlini
Colombo Conti
Via Morgagni 33, I-00161 Roma
Tlf. 396+445901
Fax 396+8845883

P

SICT (Servico de Informação Cientifica e Técnica)
Maria Odete Lopes dos Santos
Fatima Hora
Praça de Londres, 2-1° Andar
P-1091 Lisboa Codex
Tlf. 3511+8496628,
Fax 3511+806171

E

INEM (Instituto Nacional de Empleo)
Ministerio de Trabajo y Seguridad Social
Isaias Largo
María Luz de las Cuevas
Condesa de Venadito, 9
E-28027 Madrid
Tlf. 341+585 95 80; Fax 341+377 58 87

IRL

FAS - The Training and Employment Authority
Margaret Carey
P.O. Box 456
27-33, Upper Baggot Street
IRL-Dublin 4
Tlf. 3531+6685777; Fax 3531+6609093

UK

IPD (Institute of Personnel and Development)
Simon Rex
IPD House, Camp Road
UK-London SW19 4UX
Tlf. 44181+946 91 00
Fax 44181+947 25 70